

Knihovna prof. Dr. Jaroslava Kallab.
Dlažbařská 15, Brno

37-D-206

PŘÍRUČKA K PŘEDNÁŠKÁM O PRÁVU MEZINÁRODNÍM.

—
SVAZEK I.

OBECNÉ ZÁSADY A PRÁVO
PLATNÉ V MÍRU.

NAPSAL

Prof. Dr. JAROSLAV KALLAB.

—

*Vydáno s podporou ministerstva školství
a národní osvěty.*

SEMINÁRNÍ
Státní vyd.

KRUKOVNA
oddělení

V BRNĚ 1924.

NÁKLADEM ČSL. AKADEM. SPOLKU „PŘÁVNÍK“ V BRNĚ.

ÚVOD.

I. Pojem, prameny a oblast působnosti mezinárodního práva.

§ 1. Pojem mezinárodního práva.

Mezinárodní právo jest soubor pravidel upravujících právně vzájemné vztahy mezi civilisovanými státy. Rozeznáváme pak universální či světové mezinárodní právo, jež se vztahuje na všechny státy, pak partikulární či zvláštní mezinárodní právo, jež se vztahuje toliko na dva nebo několik málo států a generální či obecné mezinárodní právo, jež se vztahuje na větší množství států, počítajíc k nim i velmoci.

Mezinárodní právo upravuje jen vztahy mezi státy, nikoliv však mezi státy a jinými subjekty. Při mezinárodním právu jde vždy o poměr souřadnosti mezi státy, nikoliv o poměr nadřadnosti jednoho právního subjektu nad druhým, jako jest tomu v právu veřejném. Mezinárodní právo jest toliko právem mezi státy, nikoliv nad státy.

Sporná jest otázka, zda normy upravující vztahy mezi státy můžeme pokládati za normy právní. Odpověď na tuto otázku závisí na pojmu práva. Pokud na právo hledíme jako na výkon státní moci, pokud tedy se za podstatný znak práva uznává, že právo jest příkazem daným od subjektu, jenž jest s to, aby mocí svou vůli vynutil, nemůžeme ovšem na normy mezinárodní hleděti jako na normy právní. Neboť v mezinárodních vztazích není ani moci zákonodárné, ani moci výkonné. Naproti tomu, stojíme-li na stanovisku, že právo jest soubor norem, upravujících způsobem závazným vzájemné styky mezi členy určitého společenství, musíme i na mezinárodní normy hleděti jako na normy právní. Neboť, že veškerenstvo civilisovaných států, tak zv. rodina národů, jest společenství, o tom nelze pochybovati, uvědomíme-li si, že »společenství« jest jen jiným výrazem pro soubor zájmů, jež několika subjektům jsou společné. Takových zájmů mezi národy stále při-

bývá. Nejstarším společným zájmem nynějších členů rodiny národů bylo společenství v křesťanském náboženství. Vedle toho hospodářská nesoběstačnost jednotlivých států, jež stále vzrůstá, poněvadž čím více pokračuje dělba práce tím více státy vzájemně jsou na sebe odkázány pokud jde o úkoj jejich hospodářských potřeb, vytvořila a tvoří denně množství vzájemných nebo společných zájmů. Tyto zájmy doplňují se se zájmy na volnosti dopravy nejdříve na mořích, pak na splavných řekách, konečně v minulém století na železnicích několika státy probíhajících, v poslední době i na dopravě letecké. Kulturní společenství konečně, jehož základem jest společenství náboženské, také stále se prohlubuje i když význam náboženského společenství v posledním století zeslábl. Věda, umění, technika pokládají se za majetek mezinárodní, tvořící společenství zájmů mezi různými národy. Jest jen přirozeno, že vzájemné styky z tohoto společenství zájmů vyplývající se ustálily časem v určitá pravidla ať potom tím, že stále bylo šetřeno těchže forem při stycích určitého druhu, ať tím, že k odstranění nejasností při těchto stycích sjednávány byly smlouvy. Máme tedy v mezinárodním životě společenství, jež ve svých stycích řídí se určitými pravidly, a proto můžeme tato pravidla zařaditi mezi normy právní.

Konečně ani závaznosti, ani vynutitelnosti těmto normám nechybí, třeba bychom ještě neměli v mezinárodním společenství ústřední výkonné moci, jakou máme ve společenství státním. Vlády jednotlivých států, parlamenty i veřejné mínění hledí na normy mezinárodního práva jako na normy, jež v případě, že by byly porušeny, mohou a mají býti násilím, t. j. po případě i válkou vynuceny. Jest též velmi charakteristické, že kdykoliv v posledních stoletích se setkáváme s hrubším nějakým porušením mezinárodního práva, vždy snažila se provinilá vláda svůj krok ospravedlniti jako čin, jenž se nepřiči mezinárodnímu právu. V tom zase se nám jeví sociální fakt, že na normy mezinárodního práva se hledí jako na pravidla závazná, jež nemají býti porušována a jejichž porušení činí pachatele odpovědným.

Předmětem těchto přednášek je t. zv. veřejné právo mezinárodní. Soukromým mezinárodním právem nazýváme soubor právních pravidel, jež upravují místní a osobní působnost vnitrostátních norem zvláště práva soukromého, procesního a trestního, pokud jde o cizinu a cizí příslušníky u nás. Jde tu tedy o normy vnitrostátní, třeba by ovšem potřeba pudila státy, aby v těchto věcech vydávaly normy pokud možno souhlasné; a někdy se o tom uzavírají i zvláštní smlouvy, čímž se tyto normy stávají součástí veřejného práva mezinárodního.*)

§ 2. Prameny mezinárodního práva.

Poněvadž v mezinárodním společenství není ústřední moci zákonodárné, mohou normy mezinárodního práva vznikati jen dvojím způsobem: zvykem nebo smlouvou. Jsou tedy zvyk a smlouva jediné prameny práva mezinárodního. Neboť norma, má-li ve společenství, které nemá ústřední moci zákonodárné, vzniknouti, musí býti uznána jejími členy za závaznou, což se může státi buď mlčky, totiž právě tím, že se vyvine zvyk pěstovati vztahy určitého druhu v určitých formách, anebo výslovně, tedy smlouvou. Jednostranným prohlášením vzniknouti nemůže, poněvadž mezinárodní společenství jest společenstvím subjektů souřádných, kde prohlášení jednoho zavazuje druhého jen tehdy, projeví-li s ním souhlas.

*) Jde tu zvláště o tyto smlouvy:

1. Pařížská konvence k ochraně průmyslového vlastnictví z 20. března 1883, již utvořena Union internationale pour la protection de la propriété industrielle.
2. Bernská konvence k ochraně děl literatury a umění z 9. září roku 1886.
3. Haagské dohody o otázkách mezinárodního práva soukromého a procesního, totiž:
 - a) dohoda k úpravě mezinárodního práva soukromého ze 14. listopadu 1896, nahrazena dohodou o civilním procesu ze 17. července roku 1905;
 - b) tři dohody o právu rodinném z 12. června 1902, týkající se uzavírání manželství, rozloučení manželství a poručenství nad nezletilci;
 - c) současně s dohodou ad a) dne 17. července 1905 podepsané dvě dohody, totiž o účincích manželství na práva a povinnosti manželů ve vztazích osobních a co do majetku a o zbavení svéprávnosti;
 - d) mezinárodní řád směnečný, podepsaný v Haagu 23. července roku 1912.

Jako ve vnitrostátním právu, tak i v právu mezinárodním musíme rozeznávat od zvyku pouhý obyčej. Rozdíl spočívá v tom, že při zvyku jest tu vědomí, že určitý způsob chování subjektu jest jeho povinností, kdežto obyčej není provázen tímto vědomím. Obyčejem se řídím i tam, kde nemám vědomí, že by to tak mělo a jinak nemělo být, kdežto při zvyku jako pramenu práva musím mít toto vědomí.

Smlouvy ovšem i v mezinárodních vztazích týkají se nejrůznějších věcí, proto nemůžeme za pramen práva uznati každou smlouvu, nýbrž jen tu, jejímž obsahem jest stanoviti určité pravidlo chování. Tyto smlouvy nazýváme smlouvami právo tvornými (rechtsbildende Verträge) na rozdíl od smluv, jimiž toliko určité právní jednání uzavíráme (rechtsgeschäftliche Verträge).

Od pramenů právních musíme i v mezinárodním právu rozeznávat jiné skutečnosti, jež snad jsou podmínkami nebo podněty ke vzniku právních norem, jimiž však nemůžeme si vysvětliti závaznost té neb oné normy. Tak nemůžeme o sobě usnesení nějakého mezinárodního sdružení, byť by to byl i kongres oficiálních zástupců jednotlivých států, pokládati za pramen práva mezinárodního. I usnesení kongresů jsou pramenem mezinárodního práva jen tehdy a potud, pokud jsou, třeba hromadnými, smlouvami.

Rovněž mínění proslulých právníků uložená ve spisech, jichž snad se používá jako pomůcek při právních vztazích mezinárodních, nelze pokládati za prameny mezinárodního práva; ovšem však bývají takováto mínění buď autoritativním dokladem, že pravidlo v tomto mínění projevené se již stalo zvykovým právem mezinárodním, nebo bývají často takovéto projevy znalců mezinárodního práva podnětem, aby se vztahy mezinárodní podle nich zařídily, aby tedy vzniklo zvykové právo v jejich smyslu.

Stejný význam mají též rozhodnutí mezinárodních soudů nebo rozhodčích. Ani tyto výroky nelze o sobě pokládati za prameny práva mezinárodního, poněvadž vždy platí jen jako rozřešení konkrétní otázky právní. Ovšem však zase mohou nám být

dokladem, že se vyvinul právní zvyk určitého smyslu anebo naopak býti popudem k tomu, aby v určitém smyslu právní zvyk se vyvinul.

Konečně nemůžeme za pramen mezinárodního práva považovati pravidla t. zv. mezinárodní zdvořilosti (comitas gentium, convenance et courtoisie internationale, Staatengunst). Tato pravidla mezinárodní etikety nelze pokládati za pravidla právní, poněvadž se nepocítují ani se strany zdvořilost prokazujícího, ani se strany zdvořilost přijímajícího, jako splnění povinnosti, jež by mohla být vymáhána, nýbrž jen jako prostředek usnadnění a zpříjemnění vzájemných styků.

§ 3. Právo mezinárodní a vnitrostátní.

Právo mezinárodní dlužno přesně rozeznávat od práva vnitrostátního. Liší se jak co do svých pramenů, tak co do svých subjektů, tak konečně co do svého obsahu. Neboť kdežto prameny vnitrostátního práva bývají vymezeny ústavou, jež určuje, kdo a za jakých podmínek má ve státě moc zákonodárnou, v mezinárodním společenství jsou jedině prameny práva zvyk a smlouva. Vnitrostátní právo dále upravuje buď poměry mezi subjekty téže státní moci podřízenými anebo mezi těmito subjekty na jedné straně a státní mocí na straně druhé. Mezinárodní právo však vždy upravuje jen právní poměry mezi svrchovanými státy. Konečně vnitrostátní právo upravuje všechny myslitelné vztahy mezi zmíněnými subjekty, kdežto mezinárodní právo upravuje jen vztahy vyplývající z výkonu státní svrchovanosti.

Z toho vyplývá, že norma mezinárodního práva není platným právem vnitrostátním státu, který ji uznal, ani naopak vnitrostátní norma kteréhokoliv státu není normou mezinárodní. Proto je-li tu rozpor mezi obsahem normy mezinárodní a obsahem normy vnitrostátní, jsou soudy i úřady státní vázány normou vnitrostátní. V pochybných případech ovšem možno normy mezinárodního práva použiti jako prostředku k výkladu vlastního smyslu normy vnitrostátní, poněvadž nelze až do důkazu opaku předpokládati, že by též subjekt, stát, chtěl se řídit jinými zásadami ve svých

vztazích mezinárodních a jinými ve vztazích vnitřních. Z toho vyplývá, že i v případě mezer ve vnitrostátním právu možno jako jednoho z prostředků, jímž je vyplnění, použití platných norem práva mezinárodního.

Od otázky vnitrostátní působnosti norem mezinárodního práva nutno lišit otázku mezinárodního závazku státu určité normy učiniti obsahem svého práva vnitrostátního. Ani tu ovšem pouhým převzetím závazku nestává se určitá norma na př. norma o ochraně menšin, právem vnitrostátním; avšak nepřevzetí takovéto normy do vnitrostátního právního řádu znamená poruchu mezinárodního závazku se všemi důsledky takovéto poruchy.*)

§ 4. Oblast působnosti mezinárodního práva.

Oblast působnosti mezinárodního práva dána jest zásadami vyloženými o pramenech práva mezinárodního. Poněvadž totiž mezinárodní norma může vzniknouti jen tichým nebo výslovným uznáním státu, není území platností pro všechny normy mezinárodního práva stejné. Podle toho rozeznáváme, jak v § 1. naznačeno, mezinárodní právo světové, obecné a partikulární. Nehledíme-li k těmto rozdílům, můžeme říci, že území, v němž platí mezinárodní právo, se postupem dějin stále rozšiřuje.

Jádrem tohoto území nebo-li jádrem rodiny národů jsou křesťanské státy střední a západní Evropy. Mezi nimi nejdříve se vyvinulo společenství, jež se projevilo v určitém souboru norem. K tomuto společenství přistoupily na počátku 19. stol. křesťanské státy mimo Evropu, jmenovitě státy americké. Toto společenství v sobě již uzavírá různé lidské rasy; náležejí k němu i černoš-

*) Tak převzala naše republika normy o státním občanství a o ochraně menšin obsažené ve smlouvě podepsané v St. Germain 10. září 1919 (v. Sb. z. a n. z r. 1921 č. 508) ústavním zákonem z 29. února 1920 Sb. z. a n. č. 122, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice československé a ústavním zákonem z 9. dubna 1920, Sb. z. a n. č. 236, kterým se doplňuje a mění dosavadní ustanovení o nabytí a pozbytí státního občanství a práva domovského v republice československé, konečně, pokud jde o právní postavení Podkarpatské Rusi §em o. ústavní listiny.

ské křesťanské republiky Haity na ostrově St. Domingo a Liberia v západní Africe.

První nekřesťanský národ, jenž přijat byl do rodiny národů, bylo Turecko. Bylo přijato čl. 7. mírové smlouvy pařížské z roku 1856. Dalším národem nekřesťanským, jenž přijat byl do společenství států, jest Japonsko, jež po své válce s Čínou v r. 1895 nabylo svou vnitřní organizací i mezinárodní politikou takové váhy ve světových dějích, že rázem bylo nejen přijato do společenství národů, nýbrž ihned zařaděno mezi velmoci.

Až do světové války bylo pochybno, zda možno za členy mezinárodního společenství pokládati Persii, Siam, Čínu a Habeš. První tři byly jako spojenci dohodových států ve světové válce přibrány k mírovému jednání a tím uznány nejen za členy mezinárodního společenství, nýbrž i za členy Společnosti národů. Habeš přijata za člena Společnosti národů v jejím IV. zasedání v září 1923.

Stát Kongo, jenž na berlínské konferenci v r. 1884/85 byl uznán za člena mezinárodního společenství, pozbyl tohoto členství v r. 1908 splynuv s Belgií.

Po světové válce přibýly do mezinárodního společenství tři nové státy: Československo, Polsko a Hedžaz. Za to zaniklo Rakousko-Uhersko rozpadnuvši se v samostatné státy Rakouský a Uherský, Albanie a z pohraničních států vzniklých revolucí na Rusi Finsko, Estonsko, Livonsko a Litevsko při Baltickém moři přijaty byly postupně do Společnosti národů; postavení Gruzie, Azerbajžanu a Erivanu v Malé Asii je doposud nejisté. Egypt prohlásil se neodvislým v březnu 1922.

Pro nakládání se státy, které nejsou členy mezinárodního společenství, nevytvořilo se doposud obecně uznaných pravidel, i vládne tu libovůle, jež namnoze nešetří ani zásad mravnosti a lidskosti.

§ 5. Kodifikace mezinárodního práva.

Pokusy kodifikovati mezinárodní právo, jež se počínají usnesením francouzského konventu z r. 1792,*) doposud nevedly

*) Viz dole str. 15.

Charter UNO - ASN

k cíli. Podařilo se však kodifikovati jednotlivé výseky mezinárodního práva, z nichž nejdůležitější jest soubor konvencí usnesených na t. zv. mírových konferencích konaných v Haagu v r. 1899 a 1907, z nichž nejdůležitější jest konvence, upravující smírné vyřizování mezinárodních sporů, tedy jakýsi zárodek mezinárodního práva procesního, a konvence týkající se zákonů a zvyků války pozemní, tedy zárodek jakéhosi výseku mezinárodního práva exekučního. Mírové smlouvy konečně, jimiž ukončena byla světová válka, obsahují jednak úmluvu o Společnosti Národů, tedy jakýsi zárodek mezinárodní ústavy, a úmluvu o organisaci práce, již vytvořeny byly mezinárodní orgány k řešení podstatné části mezinárodního práva správního, totiž úpravy pracovních poměrů.

II. Vývoj a věda mezinárodního práva.

§ 1. Předchůdcové mezinárodního práva.

Mezinárodní právo jako soubor právních pravidel upravujících vztahy mezi státy jako subjekty souřadnými jest vytvořením moderní křesťanské civilisace a není starší asi pěti set let. Starověku vadilo k vytvoření mezinárodního práva, že mezi jednotlivými národy byly příliš velké kulturní rozdíly, takže každému národu cizí národ byl barbarským, vůči němuž neuznával žádných právních závazků. Jakýsi náběh k vytvoření mezinárodního práva se stal toliko v Řecku, kde skutečně vzniklo množství malých států přibližně stejné kulturní úrovně, spojených mimo to společnou helénskou kulturou. Mezi těmito státy často došlo k rozhodování sporů rozhodčími; a též války nebyly vedeny s tou krutostí, jako války s barbary. Ovšem pravidla vzájemných styků z velké části měla tu ještě ráz pravidel náboženských, jako vůbec Řekové neznali ještě onoho ostrého rozdílu, jež činíme nyní mezi jednotlivými skupinami norem.

Římané hleděli též na svoje vztahy k jiným národům z velké části s hlediska náboženského a zřídili pro tyto styky zvláštní kněžský sbor (fetiales) jehož pravidla označována byla jako druh *juris sacralis* totiž *jus fetiale*. Římané činili rozdíl mezi ci-

zími národy podle toho, zda s nimi měli přátelskou smlouvu nebo ne. Byla též uznávána určitá pravidla, kdy možno válku považovati za spravedlivou; důvody spravedlivé války byly: porušení římského území, zlé nakládání s vyslanci, porušení smlouvy, pomoc poskytnutá ve válce nepříteli. Válka se nekončila vždy zničením poraženého národa, jak bylo ve starověku zvykem ve styku s barbary, nýbrž uznávána i možnost válku skončiti přátelskou smlouvou nebo vzdáním se a jen poměrně řídko přistupováno bylo k úplnému zničení nepřátelského státu.

Ovšem potřeba nějakého mezinárodního práva postupně pomíjela, jak Římané dostávali pod svou moc stále větší části známého tehdy světa, až konečně skutečně se stýkali jen na vzdálených od centra hranicích s národy a kmeny zcela necivilisovanými. Této světové říši dostalo se též aspoň jakéhosi kulturního pojítka prohlášením křesťanství za náboženství státní. Toto pojítko zůstalo i když v r. 395 římská říše se rozpadla v říši západní a východní, ano i když v r. 476 západní říše římská podlehla náporu germánských národů, kteří na jejím území zřídili řadu více méně efemerních říší. Z těchto v Galii v r. 486 zřízená říše Francká nastoupila Karlem Velikým v šlépěje římské říše, když tento panovník v r. 800 se dal v Římě korunovati na římského císaře, opanovav dříve větší část říše kdysi západořímské. Přesto, že tato říše již v r. 843 se rozpadla, udržuje se po celý středověk fikce římského císařství jako jednotící moci ve veškerém křesťanstvu. To přes to, že římský císař německého národa ani ve vlastní své zemi nemohl se ubrániti postupnému vzniku moci zeměpanské, z níž nové samostatné státy časem povstávaly. Posledním římským císařem německého národa byl Bedřich III. (1440—1493). V té době již Evropa byla rozdělena v řadu nezávislých států a z této nezávislosti při společenství určitých zájmů postupně vznikala potřeba mezinárodních právních norem.

Nejnaléhavější byla potřeba mezinárodní úpravy, pokud jde o plavbu námořskou, jež stěhováním národů téměř úplně uhasla, od válek křížáckých však nabývá stále většího významu pro rozvoj jednotlivých států. Z této potřeby vznikly soukromé ponej-

více sbírky zásad, jichž šetřiti jest při plavbě námořské. Nejstarší z těchto sbírek jsou tak zv. zákony rhodské, sbírka vzniklá mezi sedmým a devátým stoletím. Z 10. stol. pochází t. zv. Tabula Amalfitana obsahující námořské zákony města Amalfi v Itálii. Z 12. stol. pocházejí t. zv. zákony oleronské, obsahující rozhodnutí námořského soudu Oleronského ve Francii a t. zv. Leges wisbuenses z města Wisby ve Švédsku. Největšího rozšíření dosáhla sbírka Consolato del Mare ze 14. stol. vzniklá ve Španělsku.

Podnětem ke vzniku mezinárodního práva byly dále spolky obchodních měst, z nichž nejdůležitější byla Hanza na pobřeží Severního a Baltického moře.

Potřeba stálých styků vede v téže době ke zvyku vysílati stálé zástupce. Ve středověku totiž toliko papež měl stálého zástupce při dvoře krále franckého. Později italské státy, jako Benátky a Florencie, vysílaly stálé zástupce. Konečně ku konci 15. stol. tento zvyk zevšeobecněl a jest jen přirozeno, že tyto stále udržované styky postupně vedly k uznání určitých právních pravidel. Pokud jde o právo válečné, spadá do téže doby vznik stálých armád, v nichž ovšem mnohem spíše určitá pravidla stran vedení války mohla se ustáliti, než v dočasných armádách středověkých. Nejdůležitějším činitelem vzniku mezinárodního práva byla pak reformace, jež neuznávajíc papeže za společnou hlavu všech křesťanských států, nutně se ohlížela po nových možnostech, jak uplatniti společné zájmy. Tak známy jsou snahy husitského krále Jiřího z Poděbrad utvořiti jednak jako obranu proti nebezpečí tureckému zvláště hrozivému po pádu Cařihradu, jednak však též jako ochranu proti politickým aspiracím papežským spolek křesťanských států.

Tento projekt Jiřího z Poděbrad z r. 1461, jež vypracoval Antonín Marini jest ostatně i s jiného stanoviska významný pro vývoj mezinárodního práva. Od počátku 14. stol. vyskytují se totiž spisovatelé, kteří hlásají potřebu věčného míru mezi křesťanskými národy, za jehož podmínku uznávají jakousi novou or-

ganisaci křesťanských národů. Jeví se tu patrně potřeba vyplniti nějak mezeří, jež nastává ve světové organisaci zánikem faktické moci římských císařů německého národa a úpadkem papežství. Prvním z těchto projektů jest spis francouzského právníka Petra Dubois-e z r. 1305, jež (ve spise de recuperatione terre sancte) navrhoval stálou alianci mezi křesťanskými státy a zřízení stálého rozhodčího soudu. V jeho stopách patrně šel zmíněný Antonín Marini při vypracování svého projektu pro Jiřího z Poděbrad r. 1461. Podle tohoto projektu měl se utvořiti stálý kongres křesťanských států v Basileji, jež by byl nejvyšším orgánem společenství křesťanských států. Třetí podobný projekt vypracoval Sully pro Jindřicha IV. francouzského v r. 1603 a konečně projekt Emerica Cruce z r. 1625, jež ovšem spadá již do doby války třicetileté, z níž skutečně vyplynuly nové formy mezinárodních vztahů. V podobném duchu hájil také potřebu svazu křesťanských států Komenský.

§ 2. *Období od války třicetileté do Velké revoluce francouzské (1648—1789).*

V 17. stol. Evropa jest pokryta množstvím samostatných států namnoze nepatrných rozměrů, mezi nimiž potřeba jasných vztahů se pocituje stále naléhavěji. Tím se vysvětluje, že spis Hugone Grotia De jure belli ac pacis libri III vydaný v r. 1625 nalezl nebývalého ohlasu u všech států. Potřeba mezinárodního práva byla obecná, zásady, jež ve vzájemných stycích byly více méně uznávány, nacházely se tu přesně formulovány a vpraveny v systém a to způsobem, jež i pro praksi byl poměrně snadno upotřebitelný. Ovšem nedošly zásady Grotiovy uznání obecného ihned, avšak dříve než uplynulo sto let, byl spis Grotiův obecně přijat za základ platného mezinárodního práva, takže právem se Grotius nazývá otcem mezinárodního práva.

Spis Grotiův předcházal jen 25 let před událostí, jež také politicky, ne již jen ideově se stala základem novodobého práva mezinárodního, totiž před mírem vestfálským z r. 1648. Na kongresu, jež v Osnabrücku konaly protestantské, v Münsteru kato-

lické mocnosti poprvé se sešly (mimo Anglii, Rusko a Polsko) všechny důležité křesťanské státy a uzavřely mezi sebou společnou smlouvu. V ní Švýcarsko a Nizozemsko byly uznány za neodvislé státy, 332 států náležejících k říši německé uznáno bylo za státy nezávislé, tvořící svaz pod řízením císařovým, teorie o jednotě civilisovaného světa pod vládou německého císaře a římského papeže byla s konečnou platností zavržena, a tak vzniklo společenství vzájemně rovných států bez ohledu na to, zda jsou katolické nebo protestantské, zda jsou monarchie nebo republiky.

Následující války Ludvíka XIV. vedly k řadě mírových smluv, při čemž svědčí o tom, že mezinárodní právo již se uznává za závazné, že přes četná porušení zásad Grotiových publicistika vždy se snažila i sebe násilnější zákroky proti jiným národům ospravedlnit jako právně odůvodněné.

Z politických událostí doby nejvýznačnější jest, že v čelo evropských mocností se dostává Francie. Anglie, která za Cromwella svou navigační aktou z r. 1651 a válečnou mocí podstatně omezila moc nizozemskou, zničila ve válce proti Francii a Španělsku loďstvo španělské a dosáhla mírem pařížským z r. 1763 svého postavení první námořské moci, ovládající mezinárodní obchod. V druhé polovici 18. stol. založila své panství ve Východní Indii a počala v r. 1788 kolonisovat Australii. Švédsko pozbylo bitvou u Pultavy 1709 svého význačného postavení. Rusko, jež v r. 1721 mírem Nystädtským bylo přijato za člena mezinárodního společenství, nabylo mírem v Kučuk Karnadži 1774 ochrany nad dunajskými knížectvími Multánskem a Valašskem i nad křesťany tureckými a tím převahy proti Turecku, zároveň též volné plavby ve všech tureckých mořích. Prusko, jež v r. 1701 stalo se královstvím, dosáhlo mírem v Čáchách (1748) postavení páté velmoci. V roce 1785 dochází konečně k odloučení se třinácti kolonií severoamerických od Anglie a utvoření Spojených Států Severoamerických.

Za války Anglie proti těmto koloniím vytvořila se pravidla o t. zv. ozbrojené neutralitě z chování, jež šetřily evropské státy

proti Anglii za vedení Ruska.*) Ozbrojená neutralita ovšem se skončila mírem versailským z r. 1783. Smlouvou mezi Pruskem a Spojenými státy severoamerickými z r. 1785 bylo poprvé smlouveno odstranění námořního lapačství.

§ 3. *Období od Velké revoluce francouzské do Světové války.*

Velká revoluce francouzská a války Napoleonské znamenají pro vývoj mezinárodního práva v této době krok zpět. Francouzský konvent z r. 1792 sice se zanášel myšlenkou vytvořit v jakémisi prohlášení práv národů podobné směrnice pro mezinárodní právo jako ve svém prohlášení práv lidských dal směrnice právu vnitrostátnímu; jmenovitě pak zdůraznil tu právo každého národa určit si svou státní formu (princip nacionality či zásada sebeurčení národů). Tento krok však projevil svoje účinky až mnohem později. Z politických událostí nejdůležitější jest, že v napoleonském císařství naposled obživla idea světového vládného císaře rozhodujícího o osudech jednotlivých států.

Období toto se končí míry pařížskými z r. 1814 a 1815 a zvláště vídeňským kongresem, jenž trval od listopadu 1814 do května 1815. Politická ustanovení vídeňského kongresu jsou zvláště: utvoření království Nizozemského (spojení Belgie s Nizozemskem), uznání trvalé neutrality Švýcarska, a sloučení tehdejších devětatřiceti německých států v t. zv. německém svazu. Polsko, jehož rozdělení v r. 1772, 1793 a 1795 znamenalo podstatnou změnu mapy Evropy, sloučeno definitivně s Ruskem, ovšem ve formě personální unie.

Vedle těchto politických opatření ujednáno bylo pořadí vyslanců, zásadně zakázán byl námořní obchod otroky, a uznána

*) Deklarace Kateřiny II. z 28. února 1780, jež dosáhla souhlasu Francie, Španělska, Dánska, Švédska, Nizozemí, Pruska, Rakouska, Portugalska a obou Sicílií a jež obsahovala tato pravidla: že neutrální lodí mohou bez závady plouti od přístavu k přístavu a podél pobřeží válčících států, že zboží náležející poddaným válčících států jest chráněno na neutrálních lodích, vyjímajíc válečný kontraband, že konečně co do pojmu kontrabandu rozhodná jest obchodní smlouva Ruska s Anglií z r. 1766 a že přístav lze pokládati jen tehdy za blokováný, je-li útočící mocí tak sevřen, že jest patrně nebezpečno v něj plouti.

byla zásada svobodné plavby na všech mezinárodních tocích, kterážto zásada brzy také provedena, pokud jde o Rýn.

Období po vídeňském kongresu charakterisováno jest utvořením t. zv. Svaté Aliance. Již před druhým mírem pařížským panovníci ruský, rakouský a pruský se zavázali vzájemně, že šetřiti budou ve vnitřní své správě státní i ve své zahraniční politice zásad křesťanské morálky a zásady legitimacy. K tomuto spolku přidala se v r. 1818 i Francie a většina ostatních států evropských. Na kongresu v Cáchách r. 1818 velmoci ve Svaté Alianci sdružené závázaly se slavnostně šetřiti zásad mezinárodního práva a chrániti všude legitimních dynastií proti revolučním hnutím jejich poddaných. Důsledkem toho následovala řada intervencí ve státech, kde svobodomyšlnější hnutí se projevovalo. Tak Rakousko intervenovalo v Neapoli a Sardinii (1821), Francie ve Španělsku (1823). Přes to nemohly velmoci zabrániti, že v letech 1810 až 1825 španělské a portugalské kolonie ve střední a jižní Americe se odtrhly od mateřských zemí a ustavily se jako samostatné státy.

Jakousi obranou proti této nebezpečné politice evropských velmocí bylo prohlášení presidenta Spojených Států Severoamerických Monroe z r. 1823 (t. zv. Monroeova doktrina) podle něhož Spojené Státy nemohou přivoliti k žádnému vměšování se evropských států do věcí amerických (viz. níže str.)

Od těchto intervencí v zájmu legitimacy podstatně se liší intervence Anglie, Francie a Ruska ve prospěch osvobození Řecka od vlády Turecké, jež vedlo k uznání neodvislosti Řecka (1830), a souhlas velmocí k odloučení Belgie od Nizozemska. Smlouvou velmocí z r. 1831, jež nahrazena smlouvou z r. 1839, byla Belgie prohlášena neutrální pod garancí velmocí.*)

Německým celním spolkem z r. 1833 učiněn podstatný krok k zatlačení významu Rakouska mezi německými státy. Francie

*) Podle článku 31. mír. sml. Vers. (čl. 83. mír. sml. St. Germ., čl. 67. mír. smlouvy Trianon.) byla tato smlouva zrušena a Německo (i Rakousko a Maďarsko) se zavázaly, že uznají úmluvy, jež čelné mocnosti spojené a sdružené nebo některé z nich uzavrou s Belgií nebo Nizozemskem, aby nahradily smlouvy: z r. 1839.

získala v r. 1830 Alžír. Anglie domohla se t. zv. opiovou válkou (1840-1842) otevření pěti čínských přístavů evropskému obchodu.

Rokem 1848 končí se definitivně politika Svaté Aliance.

Od nastoupení Napoleona III. (1852), jenž ve své zahraniční politice stál na stanovisku zásady národnosti, počíná se opět převaha Francie v evropské politice. Nejdůležitější z událostí té doby jest válka krmská, v níž Rusko snažilo se proti Turecku uplatniti své právo na ochranu tureckých křesťanů, v níž však, když Anglie, Francie a Sardinie se přidaly k Turecku, na konec podlehl. Mírová smlouva uzavřena byla v r. 1856 v Paříži, kdy Turecko přijato bylo do rodiny národů, a kdy Anglie, Francie a Rakousko se zaručily za integritu Turecka. Rusko musilo přivolit k neutralisaci Černého moře a zřici se svého výhradního ochranného práva nad tureckými křesťany. Multánsko a Valašsko sloučeny byly v r. 1858 v knížectví Rumunské pod svrchovaností tureckou. Rovněž Srbsko uznáno bylo za stát polosuverenní. Dunaj prohlášen za mezinárodní tok.

Zvlášt důležitá jest však deklarace ze 16. dubna 1856, již odstraněno bylo námořní lapačství, prohlášena svoboda soukromého vlastnictví v námořské válce, pokud nejde o válečný kontraband a o nepřátelské zboží pod nepřátelskou vlajkou, a prohlášen požadavek efektivity blokády. K této deklaraci o právu námořském přistoupily od té doby všechny státy.

Zásada národnosti uplatnila se zvláště v r. 1863 při připojení Jonských ostrovů k Řecku, dále při sloučení jednotlivých italských států přes válečný odpor Rakouska pod vládou Sardinie, takže od r. 1859 Itálie počítá se k velmocím. Válka Šlesvicko-holštýnská končí se 1864 sesílením Pruska o knížectví šlesvicko-holštýnské. Válka pak z r. 1866 mezi Pruskem a Rakouskem vede k založení Severoněmeckého svazu pod vůdcovstvím Pruska. Lucembursko, jež Napoleon III. mnil sloučiti s Francií, prohlášeno 1867 za neutrální.*) Válka francouzsko-německá skončila se po-

*) Neutralisace zrušena mírovými smlouvami podobně, jako se to stalo při Belgií (čl. 40. Vers., 84. St. Germ., 68. Trianon.)

rážkou Francie, jejíž význam na čas ustupuje významu říše německé prohlášené v r. 1871 ve Versailles. Mír uzavřen téhož roku ve Frankfurtu. Zatím, co německá vojska postupovala do Francie, opanovala Itálie papežský Řím, takže sjednocení Německa a Itálie stalo se téměř současně.

Války rakousko-italské daly podnět Švýcarovi Dunantovi k propagandě ve prospěch mezinárodní úmluvy pro zlepšení osudu zraněných a nemocných vojáků, jež vedla v r. 1864 k ženevské konvenci, jíž vytvořena byla právní pravidla o Červeném kříži. V stejném duchu deklarace petrohradská z r. 1868 zakázala používat ve válce výbušných střel lehčích než 400 gr. V téže době počínají se též tvořiti úmluvy, jimiž jednotlivé správní otázky mezinárodně se řeší; tak vytvořena Union geodésique 1864 a Union telegraphique 1865.

Po roce 1874 zásada národnostní zvláště se uplatňuje v politice balkánské. Nová válka rusko-turecká končí se v r. 1878 mírem svatoštěpánským, jenž by byl téměř Turecko vytlačil z Evropy. Státy, jež garantovaly trvání Turecka, daly podnět k sestoupení kongresu berlínského v r. 1878, jenž podstatně změnil zásady míru svatoštěpánského. Srbsko, Rumunsko a Černá Hora prohlášeny neodvislými státy. Bulharsko prohlášeno knížectvím pod svrchovaností tureckou. Bosna a Hercegovina svěřeny správě rakousko-uherské. Provincie Východní Rumelie ustavena jako samosprávná provincie turecká, v r. 1886 sloučena s Bulharskem. Na Dunaji od Železných vrat až k ústí prohlášena svoboda plavby.

V r. 1889 Brazílie, jež v r. 1822 se odtrhla od Portugalska a stala se samostatným císařstvím, se přeměnila ve Spojené republiky brasílské.

V r. 1897 Kreta po povstání uznána samosprávným polosuverenním státem pod nadvládou tureckou, ale pod správou řeckou.

V r. 1879 uzavírá Prusko s Rakouskem ochrannou smlouvu pro případ útoku se strany Ruska. K této smlouvě v r. 1887 přistupuje i Itálie, čímž povstává trojspolek států středoevropských.

Trojspolek tento byl později častěji obnoven, naposled v r. 1912, v r. 1915 však Itálií vypověděn. Jako protiváhu uzavírá v r. 1891 Francie s Ruskem spolkovou smlouvu, k níž v r. 1903 přistupuje i Anglie, takže od té doby státy evropské rozpadají se ve dva silné svazy Trojspolek a Dohodu.

Pokud jde o mimoevropskou politiku charakterisována jest snahou velmocí rozšířiti své zámořské državy. Francie rozšířila svůj protektorát na Tunis (1881) a na Madagaskar (1886), jenž v r. 1895 se stal francouzskou kolonií. Anglie obsadila 1882 Egypt, aby si chránila průchod Suezským průplavem, Itálie namáhala se marně podřídití svému vlivu Habeš. Německo získalo od r. 1884 kolonie v západní a východní Africe, Belgická společnost Konžská založila rozsáhlé panství ve střední Africe, jež konferencí z r. 1885 uznáno za samostatný stát. Anglie rozšiřovala své državy v severní a jižní Africe, jmenovitě dobytím Sudanu 1899.

Rozšiřování anglické moci v jižní Africe vedlo v r. 1899 k válce burské, jež skončila se v r. 1902 připojením burských republik k jihoafrickým koloniím anglickým.

V Asii postup Ruska směrem k Persii (dobyť Mervu 1884) vede k napětí s Anglií. Francie zakládá 1883 ve východní Indii značnou říši koloniální a běže pod svou ochranu Anam a Kambodži. Čínsko-japonská válka končí se 1895 vítězstvím Japonska, jež vstupuje tím do řady velmocí. Za to Španělsko pozbývá v roce 1898 svých západoindických kolonií a Spojené státy, které získávají připojením Portorika a Filipín, vstupují do soutěže s evropskými státy a Japonskem, pokud jde o rozdělení vlivu na Velkém oceáně.

Na dálném východě dochází v r. 1901 po ozbrojené intervenci mocností pro povstání boksérské k nové úmluvě s Čínou, jíž Čína donucena velmocím ponechati přístavy jim v r. 1898 postoupené. Rusko zatím snažilo se podřídití své vládě Manžursko a získati tak přístupu k širému moři. Tu se střetly zájmy ruské s japonskými, jež vedou v r. 1904 k válce, která se ukončila v roce 1905 mírem v Portsmouthu, jímž Japonsko si zabezpečilo přístav Port Artur, část ostrovu Zachalinu a protektorát nad Koreou.

Velká Británie, jež od r. 1902 proti ruské politice uzavírá smlouvu s Japonskem, doplňuje ji v r. 1907 smlouvou s Francií a Ruskem a 1908 se Spojenými Státy Severoamerickými v ten rozum, že smluvní státy si vzájemně zaručují své državy v Asii, integritu Číny a zásadu otevřených dveří v Číně. Japonsko ovšem v r. 1910 činí Koreu svou provincií.

V r. 1905 rozchází se smírnou cestou reální Unie Švédsko-norvéžská zřízená na vídeňském kongresu a Norsko ustavuje se jako samostatný stát pod dynastií dánskou.

Sporné otázky africké byly v r. 1904 urovnány jednak úmluvou anglicko-francouzskou, jednak úmluvou anglicko-španělskou. Poněvadž Německo těmito úmluvami pokládalo své postavení v Maroku za ohroženo, sestoupila se v r. 1906 konference v Algecirasu, jež uznala suverenitu Maroka, integritu jeho území a zásadu otevřených dveří. Podobnou úmluvu uzavřely v témž roce Anglie a Francie, pokud jde o Habeš.

Napětí mezi Ruskem a Anglií ustoupilo smlouvou z r. 1907 poměru přátelskému, kdy došlo k dohodě o sférách vlivu v Persii a uznán protektorát Číny nad Tibetem.

Počet Unii upravujících mezinárodně jednotlivé otázky správní v té době velmi se rozmohl. Tak vznikly světový spolek poštovní 1878, světový spolek telegrafní 1875, Unie na ochranu průmyslového vlastnictví 1883, Unie na ochranu děl literárních a uměleckých 1886 a Unie pro publikaci celních tarifů 1890. Mimo to smlouva o metrické soustavě (1875), o ochraně proti révokazu a různým epidemiím 1878, 1881, 1893, 1894 atd.

Nejdůležitější z těchto pravotvorných úmluv byly úmluvy uzavřené na t. zv. mírové konferenci v Haagu svolané v r. 1899 z podnětu ruského cara, již se zúčastnilo 26 států. Výsledek porad byly: 3 konvence a to o smírném vyřizování mezinárodních sporů, o zákonech a zvycích války pozemní, a o používání ženevské konvence z r. 1864 na válku námořní. Dále tři deklarace týkající se omezení nepřátelských činů ve válce. Konečně jednomyslně přijatá resoluce ve prospěch omezení vojenských výloh a 6 přání týkajících se zvláště revise ženevské konvence, práv a po-

vinností neutrální, kalibru námořního střeliva, nedotknutelnosti soukromého vlastnictví ve válce námořní a ostřelování přístavů a měst i osad s moře.

V roce 1907 sestoupila se druhá mírová konference v Haagu, když před tím v r. 1906 byla revidována konvence ženevská z roku 1864 a 1899. Druhé haagské konference zúčastnilo se již 44 států. Ujednáno bylo 13 konvencí a 1 prohlášení. Z těchto konvencí konvence o smírném vyřizování mezinárodních sporů, o zákonech a zvycích války pozemní, a o používání zásad ženevské konvence na válku námořní, jsou jen novými redakcemi konvencí z r. 1899. Nové konvence se týkají: omezeného používání násilí při vymáhání smluvních závazků; počátku nepřátelství; práv a povinností neutrálních mocností a osob v případě války pozemní; nakládání nepřátelskými loďmi obchodními; přeměny obchodních lodí v lodí válečné; kladení podmořských automatických min dotykových; ostřelování námořním loďstvem válečným v době války; určitých omezení stran výkonu práva kořistního ve válce námořní; zřízení mezinárodního soudu kořistního; práv a povinností neutrálních mocností ve válce námořní; konečně prohlášení o zákazu vrhati střely a třaskaviny z letadel. Vedle toho usneseno zase několik přání.

Aby se uskutečniti mohla konvence o zřízení mezinárodního soudu kořistního, sestoupila se koncem roku 1908 nová konference v Londýně, jež se usnesla na t. zv. londýnské deklaraci o právu námořním, jež v 71 člancích upravuje otázky blokády, kontrabandu, služeb odporujících neutralitě, zničení neutrálních kořistí, přenesení neutrální vlajky, nepřátelského charakteru, válečného doprovodu, odporu proti prohledání a kompensací. Tato deklarace však nebyla ratifikována.

Ze správních úmluv mezinárodních jest vytknutí úmluvu o mezinárodním výzkumu hydrografickém a biologickém v Severním moři, o ochraně ptactva užitečného pro zemědělství (1902), o cukerní produkci (1902), o obchodu dřevčaty (1904), o mezinárodním zemědělském ústavě v Římě (1905), o unifikaci lékarnických formulí (1906), o zákazu užívati bílého fosforu (1906), o zá-

kazu noční práce žen (1906), o mezinárodní dopravě motorovými vozidly (1909), o jednotných pravidlech při srážkách, pomoci a záchraně na moři (1910), o potlačování necudných publikací (1911), o bezdrátové telegrafii (1912), o obchodu opiem (1912 a 1914), o bezpečnosti života na moři (1914).

Zvláště charakteristické pro období přímo před světovou válkou jsou četné smlouvy o smírném vyřizování všech sporů, jež na př. uzavřelo Dánsko s Holandskem, Itálií a Portugalskem, Argentina s Itálií, Itálie s Holandskem atd. Zvláště důležité jsou však smlouvy, jež státní tajemník severoamerický Bryan v roce 1914 uzavřel jménem Spojených Států s 30 jinými státy, a v nichž přijata byla zásada, že tam, kde selže diplomatické jednání a nelze věc vyřídit rozhodčím, spory mají být předloženy k vyšetření mezinárodní vyšetřovací komisi, jež má podat zprávu v určité době. Strany se zavazují, že se neuchýlí k válce, dokud komise nepodá svou zprávu. Nejdůležitější z těchto Bryanových smluv jest smlouva mezi Spojenými Státy a Anglií.

Přímou přípravou k světové válce byly události, jež se odehrály od r. 1908 na Balkáně. Mladotureckou revolucí v Turecku v r. 1908 uvolnily se poslední svazky turecké a přímým důsledkem bylo, že Rakousko-Uhersko anektovalo Bosnu a Hercegovinu, Bulharsko prohlásilo se královstvím, Černá Hora prohlásila se za sprostěnou omezení, jež jí ukládal berlínský kongres. Itálie použila zeslabení Turecka k obsazení Tripolisu a Cyrenajky (mír lausanský 1913). Téhož roku státy balkánské, Srbsko, Bulharsko, Řecko a Černá Hora vypověděly válku Turecku, jež porazily a donutily k postoupení větší části evropské jeho državy. Spor o tuto kořist vedl k válce Bulharska proti dosavadním jeho spojencům, k nimž přidalo se i Rumunsko, která skončila se 1913 porážkou Bulharska. Albanie prohlášena samostatným knížectvím. Nepřívětivé vystupování Rakousko-Uherska proti Srbsku v těchto bojích vedlo k náladě na Balkáně, jež se projevila 28. června 1914 zavražděním rakouského následníka trůnu v Sarajevu, jež bylo přímým podnětem k vypuknutí světové války.

§ 4. Období počínající se Světovou válkou.

Měsíc potom, 28. července 1914 Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku Srbsku, 1. srpna Německo vypovídá válku Rusku a 3. srpna Francii. Hned 4. srpna německé vojsko vtrhlo do Belgie porušivši tím jeho neutralitu, a důsledkem toho téhož dne Velká Británie vypovídá válku Německu. Následuje vypovědění války Rakouska-Uherska Rusku, Anglie a Francie Rakousku-Uhersku atd. V říjnu 1914 přidává se k Německu Turecko, v listopadu 1915 Bulharsko. Na stranu dohodových států přidává se postupně 27 států, zvláště v srpnu 1914 Japonsko, v květnu 1915 Itálie.

Německo zahájilo válku pozemní porušením neutrality belgické a lucemburské, válku námořní kladením min na širém moři a bombardováním nehrazených měst s moře i ze vzduchu, k čemuž později přistoupilo i používání otravných plynů. Zvláště pak potápění nepřátelských lodí ve vodstvech, jež aniž tu bylo podmíněk pařížské deklarace byla prohlášena za blokována, vedla jednak jako k retorsnímu opatření k tomu, že i dohodové státy zabráňovaly přivozu a vývozu zboží do Německa, jednak že v roce 1917 i Spojené Státy Severoamerické vstoupily do války. Nedlouho před tím Rusko následkem revoluce tam vypuknuvší v březnu 1917 vystupuje z řad mocností válčících na straně dohody a v březnu 1918 uzavírá bolševická vláda z Německem mír v Brestu Litevském. V květnu na to i Rumunsko obsazené nepřátelskými mocnostmi uzavírá mír v Bukurešti. Německo používá sil takto uvolněných k poslednímu náporu proti Paříži, jest však odraženo a když na podzim se počíná i bulharská a rakouská fronta bortiti, takže Bulharsko uzavírá příměří v září, Turecko 30. října, Rakousko 3. listopadu, uzavírá konečně i Německo příměří 11. listopadu 1918.

Mírová konference sešla se v lednu 1919 v Paříži a bylo na ní zastoupeno 27 států, jež bojovaly na straně dohody. V delegaci britské zastoupeny jsou též samosprávná dominia a Indie. První prací mírové konference jest úmluva o Společnosti národů, která byla schválena v dubnu 1919. Dne 28. června 1919 podpisuje

mírovou smlouvu ve Versailles, Německo (viz Sb. z. a n. z r. 1921 č. 217) a téhož dne Velká Británie i Spojené státy uzavírají s Francií každá zvláštní smlouvu o pomoci, již by Francii poskytl v případě neprovokovaného útoku se strany Německa. (Tyto smlouvy nevstoupily v platnost, poněvadž Spojené Státy neratifikovaly své smlouvy, tak že nebyla splněna podmínka, na níž závisela i platnost smlouvy s Anglií.) Dále byla současně podepsána úmluva mezi Velkou Británií, Spojenými Státy, Francií, Belgií a Německem o vojenské okupaci území Rýnského a konečně smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými (Velkou Británií, Francií, Itálií, Spojenými Státy a Japonskem) a Polskem o ochraně menšin.

Dne 10. září 1919 podepsána pak v St. Germain mírová smlouva s Rakouskem (viz Sb. z. a n. z r. 1921 č. 507) s níž současně mimo 3 smlouvy podružného významu podepsány byly smlouvy o ochraně menšin s Československem (viz Sb. z. a n. z r. 1921 č. 508) a se státem srbsko-chorvatsko-slovinským. Mírová smlouva s Bulharskem podepsána byla v Neuilly 27. listopadu 1919 (viz Sb. z. a n. z r. 1922 č. 274), s Maďarskem 4. června 1920 v Trianonu (viz Sb. z. a n. z r. 1922 č. 102). Mírová smlouva s Tureckem byla uzavřena v Sévres dne 10. srpna 1920; poněvadž však Turecko odepřelo smlouvu ratifikovati a pokračovalo ve válce s Řeckem, uzavřen nový mír v Lausanne 24. července 1923 mezi Tureckem se strany jedné a Francií, Velkou Británií, Itálií Japonskem, Řeckem, Jihoslovanskem a Rumunskem se strany druhé. Československu vyhrazeno právo přistoupení k ustanovením rázu hospodářského a finančního.

Podstatný obsah mírových smluv možno shrnouti v tato hesla: První částí všech mírových smluv jest Úmluva o Společnosti národů (viz dále příl. 1.), závěr pak tvoří ustanovení o mezinárodní organizaci práce (viz dále příl. 3.). Druhá část jedná o nových hranicích,*) třetí upravuje politické poměry

*) Pokud hranice států vzniklých na území dříve Rakousko-Uherským nebyly stanoveny mírovými smlouvami, byly stanoveny zvláštní smlouvou, podepsanou v Sévres současně s první smlouvou s Tureckem

evropské. Tu jmenovitě Německu, Rakousku a Maďarsku se ukládá, aby uznaly nové právní postavení Belgie a Lucemburska i úpravu a dohody, jež učiní státy spojené a sdružení stran Rúska, Německo mimo to se zavazuje postoupiti (částečně po plebiscitu) určitá území Dánsku (Šlesvicko) a Belgie, a neutralizovati levý břeh Rýna, postoupiti na 15 let správu Saarské pánve ve správu Společnosti národů za tím účelem, aby se Francii dostalo náhrady za zničené doly severofrancouzské, vrátiti Francii Alsasko-Lotrinsko, uznati nezávislost Rakouska, Československa a Polska a právní poměry vyplývající z odtržení Východních Prus i utvoření státu Gdánského i budoucí úpravu právního postavení Klajpedy.

Podobně v míru s Rakouskem, s Maďarskem a s Bulharskem upravují se právní poměry ke státům, jimž připadla území dříve rakouská, uherská a bulharská a ukládá se jim ochrana menšin i určitá úprava státního občanství. Bulharsko projevuje předem souhlas s opatřeními, jež velmoci učiní stran Thrakie, při čemž se mu má dostati svobodných hospodářských východisk na Egejském moři.

V následující části Německo, Rakousko i Maďarsko vzdávají se svých práv a zájmů mimoevropských.

Jako první krok k obecnému snížení zbrojení ukládá se Německu, Rakousku, Maďarsku i Bulharsku určitá míra zbrojení, jmenovitě pak odstranění obecné branné povinnosti a zavedení vojska námezdního. Následují ustanovení o válečných zajatcích a

dne 10. srpna 1920; spor o hranici mezi SHS a Itálií urovnán smlouvou rapalskou z 12. listopadu 1920 (viz Zahr. pol. I. str. 1295) a zvláště paktem o přátelství a srdečné spolupráci z 27. ledna 1924 (viz Zahr. pol. III. str. 433); spor o hranici mezi Československem a Polskem (jeho historii vylíčil Krčmář v Zahr. pol. III. str. 7. a n.) pokud jde o Těšínsko a Oravu rozhodnutím delimitační komise z 23. dubna 1921, pokud jde o Spíš (Javořinu) v březnu 1924 po složitém jednání, (v němž velvyslanecká konference věc vnesla na Radu společnosti národů, která se usnesla na resoluci vydané na základě posudku Stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti v Haagu; podle této resoluce pak vydáno rozhodnutí velvyslanecké konference z 12. ledna 1924, podle něhož 11. února 1924 delimitační komise stanovila hraniční čáru, která v březnu schválena Radou společnosti národů i velvyslaneckou konferencí.

hrobech, o potrestání vinníků válečných a zvláště obšírná ustanovení rámcová o náhradě škod, při čemž definitivní stanovení této náhrady, její vymáhání a rozdělení svěřeno zvláštní reparační komisi. Pod nadpisem »Klausule finanční« jedná se o zabezpečení nároků na náhradu škody i o některých zdrojích, z nichž se má náhrada poskytnouti, konečně o rozdělení majetku i dluhů následkem postoupení území. Pod napsím: »Klausule hospodářské« upravují se celní předpisy, plavba, nekalá soutěž, nakládání se státními příslušníky mocností spojených a sdružených, obnovují se některé vícestranné smlouvy válkou suspendované, upravují se právní poměry obligační mezi příslušníky nepřátelských států válkou dotčené i válkou dotčená immateriální a pod. práva, jmenovitě pojištění nepřátelských státních občanů atd. V dalších částech nadepsaných »vzduchoplavba« a »přístavy, vodní cesty a železnice« upravuje se jmenovitě zásada svobody transitu a právní poměry na mezinárodních řekách.

Spojené Státy Severoamerické neratifikovaly mírových smluv, nýbrž uzavřely samostatné mírové smlouvy (s Německem 25. srpna, s Rakouskem 24. srpna a s Maďarskem 29. srpna 1921), jimiž přijaly ustanovení mírových smluv obecných zajišťující jim výhody vyplývající z jejich účasti na světové válce na straně Dohody (jmenovitě tedy ustanovení rázu hospodářského, finančního, a týkající se odzbrojení i reparací), nepřevzaly však oněch ustanovení, jimiž by mohly býti zapleteny do sporů evropských (zvláště ustanovení o Společnosti národů, o mezinárodní organizaci práce a o teritoriálních změnách evropských).

Z politických událostí po světové válce nejdůležitější jsou práce Společnosti národů, jež do konce r. 1923 konala čtyři zasedání Shromáždění a 27 zasedání Rady a dovršila svou vnitřní organizaci vydáním Statutu stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti ze 16. prosince 1920 (Viz Sb. z. a n. z r. 1922 č. 124) a utvořením pracovních odborů (pro otázky politické, právní, finanční, hospodářské, humanitní a průvozu i hygieny se týkající), vedle stálých komisí, jmenovitě pro odzbrojení a pro mandáty.

Provádění mírových smluv, jmenovitě vymáhání reparací působí četné obtíže v mezinárodních vztazích, jež se zvláště přiostrfily, když v r. 1923 Francie obsadila pánev Ruhrskou.

Československo snažilo se zabezpečiti si mír soustavou smluv, jež uzavřelo jednak se státy nástupnickými za účelem hladkého provedení důsledků rozkouskování Rakouska-Uherska (tak zvláště vedle smlouvy mezi nástupnickými státy uzavřené v Sévres 10. srpna 1920, smlouvy o státním občanství uzavřené s Rakouskem (7. června 1920, Sb. z. a n. z r. 1921 č. 209), s Německem (29. června 1920 Sb. z. a n. z r. 1922 č. 308) a s Polskem (26. listopadu 1920),*) jednak řadou smluv obchodních uzavřených s většinou států, s nimiž republika je v těsnějších hospodářských vztazích;**) konečně smlouvami politickými, tíhnoucími zvláště k zabezpečení teritoria, neutrality v případě útoku se strany třetího státu, pomoci proti obnově starého režimu v Rakousku nebo Maďarsku, vyrozumívání se o politických a hospodářských smlouvách a smírném vyřizování případných sporů.

Takové smlouvy uzavřeny byly 14. srpna 1920 a zvláště 31. srpna 1922 s Jihoslovanskem (viz Zahranič. polit. I. str. 1757), 23. dubna 1921 a 7. května 1923 s Rumunskem, 16. pro-

*) Viz k tomu i smlouvy s Rakouskem Sb. z. a n. z r. 1920 č. 513, (549), 580 z r. 1922 č. 288, mezi všemi nástupnickými státy o pasech a visech (Sb. z. a n. z r. 1922 č. 158), s Francií o statech za války sekvestrovaných (Sb. z. a n. z r. 1922 č. 273), o likvidaci Rakousko-uherské banky (Sb. z. a n. z r. 1923 č. 237 a 270).

**) Tak se Švýcarskem (Sb. z. a n. z r. 1920 č. 378 a z r. 1923 č. 117), s Jihoslovanskem (Sb. z. a n. z r. 1920 č. 379 a 629, z r. 1923 č. 104 a 105), s Francií (Sb. z. a n. z r. 1921 č. 177, Sb. z. a n. z r. 1923 č. 174, z r. 1924 č. 57), s Rumunskem (Sb. z. a n. z r. 1921 č. 402 a z r. 1923 č. 80), s Itálií o Terstu (Sb. z. a n. z r. 1922 č. 4 a z r. 1924 č. 14), se Španělskem (Sb. z. a n. z r. 1922 č. 17 a z r. 1923 č. 19), se sovětskou republikou Ruskou a Ukrajinou (Sb. z. a n. z r. 1922 č. 258 a 259), s Německem (Sb. z. a n. z r. 1922 č. 359), s Portugalskem (Sb. z. a n. z r. 1922 č. 415), s Lotyšskem (Sb. z. a n. z r. 1923 č. 221), s Norskem (tamtéž č. 208), s Rakouskem (tamtéž č. 14), s Řeckem (tamtéž č. 39 a 238), se Spojenými Státy Americkými (tamtéž č. 209), s Velkou Británií (tamtéž č. 175), s Dánskem (Sb. z. a n. z r. 1924 č. 34) a s Islandem (tamtéž č. 104).

since 1921 s Rakouskem, 25. ledna 1924 s Francií (viz Zahr. pol. III. str. 285) a 16. března 1924 s Itálií.

§ 5. *Věda mezinárodního práva.*

Spis, jenž se pokládá za počátek a východisko vědy mezinárodního práva, jest *Grotiov* spis *De jure belli ac pacis*. Rozumí se však, že již dříve byly řešeny jednotlivé otázky mezinárodního práva anebo v souvislosti s výklady o právu vůbec bylo i o otázkách mezinárodního práva jednáno. Z těchto předchůdců *Grotiových* nejdůležitější jsou: *Legnano*, profesor v Bologni vydal roku 1360 spis *De bello, de repressaliis et de duello*. Španělský jezuita *Suarez* v roce 1612 *Tractatus de legibus et deo legislatore*, v němž poprvé se činí pokus chápati soubor států jako společenství právním řádem ovládané. Konečně *Gentilis*, profesor v Oxfordě, jehož spis *De jure belli libri tres*, vydaný roku 1598 byl příkladem spisu *Grotiova*.

Grotius (1583 až 1645) vydal již v roce 1609 spisek *Mare liberum*, jímž vyvracel dosavadní mínění, že by širé moře mohlo být pod suverenitou určitého státu. Slávu jeho však založil v roce 1625 vydaný spis *De jure belli ac pacis libri III*, v němž šťastně se mu podařilo zužitkovati vládnoucí tehdy nauky o přirozeném právu k vytvoření základních norem práva mezinárodního. *Grotius* nepopíral, že již v jeho době existovalo značné množství zvykových pravidel právních o mezinárodním chování států, rozlišoval je však od pravidel, jež vyplývají z přirozeného, t. j. z čisté rozumové úvahy plynoucího práva mezinárodního. Proto rozeznává *jus gentium* nebo-li *jus voluntarium* od *jus naturae*. Za důležitější pokládá přirozené právo, ačkoliv kdykoli stanoví zásadu přirozeného práva, neopomíjí uvéstí též zvykové normy, jež o onom předmětu se již utvořily.

V roce 1650 vydává *Richard Zouche* (1590 až 1660), profesor v Oxfordu spis *Juris et Judicii feccialis, sive Juris inter Gentes, et Quaestionum de eodem Explicatio, qua, quae ad Pacem et Bellum inter diversos Principes aut Populos spectant, ex Praecipuis historico Jure peritis exhibentur*. *Zouche* poprvé uči-

nil v tomto spise pokus v soustavu sestavití pozitivní tehdy platné normy mezinárodního práva.

Rozdíl mezi přívrženci práva přirozeného a práva pozitivního jest základem rozlišování dalších spisovatelů o právu mezinárodním v naturalisty a pozitivisty mezi nimiž sprostředkují tak zv. *grotiani*.

Z naturalistů nejvýznačnější jsou: *Puffendorf* (1632 až 1694) se svými spisy *Elementa juris prudentiae universalis* (1666), *De jure naturae et gentium* (1672) a *De officio hominis et civis juxta legem naturalem* (1673). Na základě učení *Hobbesova* o přirozeném právu států popírá *Puffendorf* vůbec existenci skutečného pozitivního práva mezinárodního. Dále *Christian Thomasius* (1655—1728), jenž v roce 1688 vydal *Institutiones jurisprudentiae* a 1705 *Fundamenta juris naturae et gentium*. Vedle nich uvéstí jest *Hutcheson* (*System of moral Philosophy* 1755) a *Rutherforda* (*Institutes of Natural Law* 1756) konečně *Burlamaki* (*Principes du Droit de la Nature et de Gens*).

Z pozitivistů vynikají: *Rachel* (*De jure naturae et gentium* 1676) a *Textor* (*Synopsis juris gentium* 1680). Zvláště však v 18. století *Bynkershoek*. (*De Dominio Maris* 1702, *De Foro Legatorum* 1721 a *Quaestionum Juris publici libri II*. 1737) pak *Johann Jakob Moser* (*Grundsätze des jetzt üblichen Völkerrechts in Friedenszeiten* 1750; *Grundsätze des jetzt üblichen Völkerrechts in Kriegszeiten* 1752 a *Versuch des neuesten europäischen Völkerrechts in Friedens- und Kriegszeiten* 1777—1780). Zvláštní postavení zaujímá *Friedrich von Martens* (1756—1821), jež vedle svého velmi rozšířeného *Précis du Droit des Gens moderne de l'Europe* (1789) založil sbírku všech smluv mezinárodních s názvem *Recueil de Traités*, v níž se pokračuje dodnes.

Z grotiánů nejvýznačnější jsou: *Christian Wolff* (*Jus Gentium methodo scientifica pertractatum* 1749 a *Institutiones Juris Naturae et Gentium*) a *Emerich de Vattel* (*Le Droit des Gens*,

ou Principes de la Loi naturelle appliqués à la Conduite et aux Affaires des Nations et des Souverains (1758).

Během 19. století směr pozitivistický zatlačil úplně směr přirozenoprávní a téměř úplně kompromisní směr Grotiánů. Stopy tohoto směru nacházíme ve spisech *Bonfilsových* a *Bluntschliových*. Jinak zvláště v druhé polovici 19. století mizí tyto stopy téměř úplně.

§ 6. *Hlavní literatura mezinárodního práva.*

A) Bibliografie:

Mohl: Geschichte und Literatur des Staatswissenschaften, sv. I., str. 337—475 (1855).

Stoerk: Die Litteratur des internationalen Rechts von 1884 bis 1894 (1896).

Nys: Le droit international, 2. vyd., svazek I. (1912), str. 224 až 351.

Časopisy:

Revue de Droit international et de Législation comparée, od roku 1869.

Revue générale de Droit international public od roku 1894.

Zeitschrift für internationales Recht od roku 1891.

Jahrbuch für Völkerrecht od roku 1913.

Zeitschrift für Völkerrecht od roku 1906.

Revista di Diritto internazionale od roku 1906.

The American Journal of International Law od roku 1907.

Sborník zahraniční politiky (1920 a 1921), od 1922 Zahraniční politika.

Sbírky smluv:

Martens: Recueil de Traités d'Alliance, etc. od roku 1791. Nyní 3 serie od roku 1909.

Das Staatsarchiv: Sammlung der offiziellen Actenstücke zur Geschichte der Gegenwart od roku 1861.

Descamps, Renault: Recueil international des Traités du XIXe Siècle a du XXe Siècle.

Strupp: Urkunden zur Geschichte des Völkerrechts 1911.

Gareis: Die wichtigsten völkerrechtlichen Verträge 1912.

Nejdůležitější spisy:

P. Pradier-Fodéré: Traité de Droit international public, 8. sv. 1885—1906.

Henry Bonfils: Manuel de Droit international public, 1894.

Frantz Despagne: Cours de Droit international public, 1894.

A. Méringhac: Traité de Droit public international, Part. I. 1905, Part. II. 1907, Part. III., sv. I. 1912.

August Wilhelm Heffter: Das europäische Völkerrecht der Gegenwart 1844.

Heinrich Bernhard Oppenheim: System des Völkerrechts, 1845.

Johann Caspar Bluntschli: Das moderne Völkerrecht der civilisierten Staaten als Rechtsbuch dargestellt, 1868.

Franz von Holtzendorff: Handbuch des Völkerrechts, 4. sv. 1885—1889.

Carl Gareis: Institutionen des Völkerrechts, 1881.

E. Ullman: Völkerrecht, 1898.

Franz von Liszt: Das Völkerecht 1898, 11. vyd. 1918.

Sir Robert Phillimore: Commentaries upon International Law, 4. sv. 1854—1861.

William Edward Hall: A Treatise on International Law, 1880.

John Westlake: International Law, sv. I., 1904 (Peace).

L. Oppenheim: International Law, sv. I. (Peace) 1905, sv. II. (War) 1906, 3. vydání 1920 a 1921, český překlad 1924.

Henry Wheaton: Elements of International Law, 1836.

Francis Wharton: A Digest of the International Law of the United States, 3. sv. 1886.

Hannis Taylor: A Treatise on International Public Law, 1901.

George Grafton Wilson and George Fox Tucker: International Law, 1901.

Amos S. Hershey: The Essentials of International Law, 1912.

Hobza: Právo mezinárodní, díl I. 1915, díl II. 1919.

DÍL I.

SUBJEKTY MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.

I. Mezinárodní osoby.

§ 1. Státy jako subjekty mezinárodního práva.

Subjekty, na něž se vztahují normy práva mezinárodního, jsou toliko státy. Z organizací, jimž mezinárodní právní normy propůjčují určitá práva a určité povinnosti, možno toliko Společnost Národů, vzniknuvší úmluvou o Společnosti Národů (jež jest první částí všech mírových smluv, jimiž ukončena byla světová válka), považovati za subjekt mezinárodního práva.

Naproti tomu nelze za osoby ve smyslu mezinárodního práva považovati jednotlivce, určité organisace, jako na př. mezinárodní komise nebo vnitrostátní úřady, třeba by na jejich činnost normy mezinárodního práva působily, neboť vždy tu působí jen prostřednictvím určitých států, kteří jedině z norem mezinárodního práva mohou vyvozovati práva a povinnosti. Společnost Národů naproti tomu má určitá na členských státech nezávislá práva a povinnosti, jako na př. vrchní dozor nad Gdánskem, Saarskou pávní, územími spravovanými mandataři, takže tu možno tvrditi, že jest mezinárodním právem uznána za samostatnou osobu.

Státem nazýváme určité území obsazené určitým národem, ovládaným vlastní svrchovanou vládou. Podstatné náležitosti státu jsou tedy: území, usedlý lid, samostatná vládní moc.

Nejsou tedy státy kočovné kmeny, ani kolonisační podniky, ani povstalecké organisace.

Aby stát mohl býti subjektem mezinárodního práva, nemusí býti v každém směru suverenní. Otázka suverenity jest velmi sporná. Podobně, jako občanskou svobodu, již pokládáme za podmínku práv vnitrostátních, nesmíme směřovati s libovůlí, tak též suverenitu nesmíme s ní stotožňovati. Suverenita jest pojem právní, jímž chceme vyjádřiti, že určitý stát má vlastní svoje orgány,

jejichž projevy vůle by platily za projevy vůle státu jako celku. Neznamená tedy v podstatě suverenita nic jiného, než způsobilost vlastními činy se zavazovati, čili jest analogem způsobilosti k právnímu jednání pro obor práva soukromého. Jako pak v soukromém právu rozeznáváme způsobilost k právnímu jednání od způsobilosti k právům, tak též v mezinárodním právu musíme právní osobu rozeznávati od suverenního státu. Nejsou jen suverenní státy právními osobami pro obor práva mezinárodního, neboť na jedné straně jest tu mimo státy ještě Společnost Národů, na druhé straně jsou tu státy, jejichž způsobilost k jednání jest omezena a jež proto nazýváme státy polosuverenními a částečně suverenními.*)

§ 2. Uznání státu mezinárodní osobou a změny v postavení státu.

Vznik státu t. j. utvoření se organisovaného, tutež vládní mocí sloučeného národa na určitém území, jest historickým faktem, nikoliv právním úkonem; může k němu dojíti buď osídlením území doposud neobydleného, nebo odtržením části státu nebo sloučením území, jež doposud náležela několika státům.

Skutečnost utvoření státu ještě nečiní stát osobou ve smyslu mezinárodního práva. K tomu jest třeba uznání se strany jiných států. Uznání státu má tedy povahu deklarativní v tom smyslu, že nemůže vytvořiti právní osoby tam, kde není faktických podmínek existence státu; má však ráz konstitutivní potud, že teprve tímto uznáním může stát činiti nárok na určitá práva a bráti na sebe určité povinnosti, čili býti osobou mezinárodního práva.

*) Pojem suverenity jako podstatný znak státu zavedl ve vědě státní Bodinus ve svém spise De republica vydaném v roce 1577. Hobbes ztotožnil suverenitu s mocí vladařskou uče, že suveren vůbec není právem omezeným. Proti tomuto pojmu suverenity již ku konci 17. stol. vystoupil Locke, zvláště však v 18. stol. Rousseau. Podle Rousseauu sice také suverenita jest neomezená, jest to však nezczitelný atribut lidu, jenž toliko po určité stránce výkon jeho svěřuje panovníkovi.

V 19. stol. rozšířením konstitučních monarchií ztotožňování suverenity s absolutismem ve smyslu Hobbesově vůbec zaniklo. Suverenita neprizuzuje se již ani panovníkovi, ani lidu, nýbrž státu samému, čímž tento pojem nabývá smyslu nahoře naznačeného.

Stát nemá nároku na uznání, ač ovšem politicky jest nemožno, aby delší dobu trval stát, jenž by nebyl uznán. Bylo by to nejenom k jeho škodě, nýbrž i ke škodě státu uznání odpírajícího. Avšak přes to otázka uznání státu jest čistě otázkou politickou a nikoliv právní. Poněvadž trvá vždy určitou dobu, než stát prokáže svou schopnost k životu, mluvíme o předčasném uznání státu pak, když stát revolucí vzniklý uznán jest dříve, než mateřský stát, od něhož se odtrhl, dobrovolně neb z donucení jej uznal. Předčasné uznání stejně jako odepření uznání, pokládá se za akt nevrlidný, nikoliv však za akt nepřátelský, poněvadž tu nejde o porušení nějakého práva státem uznávajícím nebo uznání odpírajícím.

Od uznání státu dlužno rozeznávat uznání nové formy vlády, kterou stát si dal, nového titulu státu nebo nové hlavy státu. Zvláště však dlužno rozeznávat od uznání nového státu uznání vzbouřenců za válčící moc. Toto uznání týká se totiž toliko otázky, zda na občanskou válku budou cizí státy pohlížeti jako na čistě vnitřní věc státu nebo jako na válku. V tomto případě prohlašují svým uznáním vzbouřenců za válčící moc, že míní použití při svém styku jak se vzbouřenci tak s bránící se vládou norem mezinárodního práva válečného. Toto opatření, jež stát často činí k ochraně svých obchodních a podobných zájmů, nijak nepředbílá rozhodnutí státu, zda vítěznou revoluci uzná za fakt, jímž došlo k vytvoření nového státu, zda tedy uzná tento nový stát.

Vnitřní změny státu, jako zvláště změna hlavy státu, dynastie, vládní formy, titulu, území netýká se nijak postavení státu jako právní osoby. Tohoto postavení týkají se jen takové změny, jimiž stát buď pozbývá způsobilosti k právům anebo aspoň způsobilosti k právnímu jednání nebo jimiž tuto způsobilost si omezuje.*)

*) Uznání předchází někdy navázání styků zvláště rázu hospodářského; mluví se pak o uznání de facto na rozdíl od uznání de jure, které teprve je uznáním s účinky v textu naznačenými.

Teoreticky přestává stát býti právní osobou, když přestane existovati, což podle základních tří atributů státu jest teoreticky možno buď tím, že pozbude všeho území, nebo že pozbude všeho obyvatelstva, nebo že pozbude vlastní vlády. Praktický jest jen poslední případ, k němuž může dojít buď dobrovolným splnutím s jiným státem (na př. stát konžský v r. 1908 splynul s Belgií, Korea v r. 1910 s Japonskem) nebo že válkou donucen byl ke splnutí s jiným státem (na př. jihoafrické republiky v r. 1901 důsledkem burské války splynuly s velkou Británií). ^{CSA}

Omezení způsobilosti k právnímu jednání může nastati tím, že stát splyne s jiným v reální unii nebo ve stát spolkový, nebo že se podřídí suverenitě nebo protektorátu státu jiného.

§ 3. Mezinárodní sukcese.

K mezinárodní sukcesi dochází tenkráte, když na místo dosavadního státu jako mezinárodní osoby právní nastupuje jeden nebo několik států jiných. Sukcese může býti úplná nebo částečná podle toho, zda dosavadní stát splynul zcela s jiným státem nebo jen co do části svého území nebo konečně co do výkonu části své suverenity.

V žádném případě nenastává v mezinárodním právu sukcese universální tak, že by všechna práva a všechny povinnosti jednoho státu přecházely na stát druhý.

Ani v případě úplného zániku státu nepřecházejí na nový stát práva a povinnosti, jež měl zaniklý stát na základě smluv politických a uzavřených pro případ války. Naproti tomu jak při úplném, tak při částečném zániku státu přecházejí práva a závazky spojené s přecházejícím územím. Dále pak přechází na nový stát státní majetek, nacházející se na přecházejícím území. Pokud však jde o smlouvy obchodní, plavební, vydávání zločinců a zvláště o dluhy zaniklého neb zmenšeného státu nelze uznati obecné nějaké normy mezinárodního práva. Otázka tato bývá řešena zvláštními smlouvami, jimiž prohlašuje nabývající stát, v které smlouvy zaniklého neb zmenšeného státu míní vstoupiti, a zvláště, jaký podíl státního dluhu tohoto státu míní z důvodu slušnosti na sebe převzítí.

§ 3a. Tak zv. likvidace Rakousko-Uherska.

Výraz likvidace Rakousko-Uherska, jímž se označují obyčejně právní důsledky rozpadnutí této říše, není správný a mohl by zavdati podnět k nesprávným důsledkům. Likvidace totiž předpokládá zánik právního subjektu a znamená postup, jímž se jeho právní vztahy rozvazují po případě na nové subjekty převádějí. Kdyby po zániku Rakousko-Uherska byla nastala likvidace, bylo by bývalo nutno se všemi nástupnickými státy naložit stejně, tedy učiniti je všechny spoluodpovědnými za válku. To však bylo nemožno vzhledem na stanovisko, jež jednotlivé státy tyto k válce zaujímal. Proto nebylo rozpadnutí Rakousko-Uherska kontroováno jako likvidace, nýbrž věc pojmána tak, že nynější Rakousko a nynější Maďarsko jsou jediní nástupci bývalého Rakousko-Uherska, kteří důsledkem prohrané války jsou povinni sousedním státům postoupiti části svého území. Pokud tedy dochází k převzetí aktiv a passiv bývalého mocnářství naší republikou, nelze na tyto převody hleděti jako na výsledek likvidace, nýbrž jako na singulární sukcesí v určité právní poměry důsledkem převzetí území.

Z tohoto právního stavu vyplývají dva důležité důsledky: Především, že náš stát má nárok jen na ty součástky majetku bývalého mocnářství, jež výslovně v mírové smlouvě jsou mu přičteny, tedy v podstatě na ten státní majetek, jež leží na jeho území, a to nikoliv jako společník likvidujícího společenství, nýbrž jako nový nabyvatel území dříve rakouského, tedy za těch podmínek jež mírovou smlouvou jsou stanoveny; za druhé pak, že naopak náš stát ručí jen za ty rakouské závazky, jež mírovou smlouvou převzal. Naproti tomu Rakousko a Maďarsko jsou přímými universálními nástupci bývalého mocnářství, tak že jim připadá na jedné straně jmění, jež není výslovně přičteno nikomu jinému, a ony jsou výhradně odpovědny za závazky, jež výslovně nebyly převzaty někým jiným.

Pokud jde o majetek státní, jež našemu státu připadá, stanoví čl. 256. něm. mír. sml. pokud jde o německý státní majetek na území dříve německém naší republiky připadajícím, že získáváme všechna vlastnictví i statky náležející říši nebo státům německým a ležící v tomto území. Ke statkům státním počítají se podle téhož čl. i statky koruny i soukromý majetek bývalého císaře německého a jiných osob panovníckých. Tohoto majetku však nenabýváme bezplatně, nýbrž bude náš stát povinen, aby zaň zaplatil cenu, jakou určí reparační komise a sice k rukou této komise, jež zaplacenou částku připsá k dobru Německu na účtu jeho závazků k náhradě škod válečných.

Stejně upravena je v podstatě věc, pokud jde o bývalý rakousko-uherský majetek státní na našem území. I tu ustanovuje čl. 208. rak., že státy, kterým připadá území bývalého mocnářství rakousko-uherského nebo které vznikly rozkouskováním tohoto mocnářství, nabudou všech statků a všeho jmění vlády rakouské, bývalé a nynější, pokud leží na jejich vlastním území. Pod pojem statků a jmění vlády rakouské, bývalé i nynější zahrnuje tento článek statky, které náležely starému císařství rakouskému a podíl tohoto císařství na statcích, které byly společným majetkem mocnářství rakousko-uherského, dále všechny statky koruny a soukromý majetek bývalé panovnické rodiny rakousko-uherské. K tomu výslovně dodává tento čl., že jmenované státy

nemohou požadovati nic ze statků a jmění vlády rakouské bývalé i nynější, ležících mimo jejich vlastní území, tedy na př. ze státního majetku nacházejícího se ve Vídni, nebo z majetku, jež, jako budovy vyslanecké, se nachází v cizozemsku.

Také tu nepřipadá majetek na území naší republiky se nacházející do jejího vlastnictví bezplatně. Musí i zaň zaplatiti cenu, již určí reparační komise. Pro toto oceňování ustanovuje zmíněný čl. některá pravidla. Především se má od ceny odpočítati suma úměrná naturálním dodávkám v pozemcích a materiálu, kterým pokud se týká tohoto jmění přispěly země, obce, a jinaká místní zařízení samosprávná. Za druhé pak odečte se vedle dluhů na onom majetku pojištěných, jež, jak ještě uvidíme, nabývající stát musí převzít, taková část z nezajištěného dluhu státního našim státem převzatého, jaká odpovídá podle uvázení komise nákladům na převzatý majetek učiněným. I tuto kupní cenu připsá reparační komise k dobru Rakouska na úhradu jeho závazků z náhrady škod válečných. Jen určité statky případnou naší republice bezplatně; totiž, jak se rozumí samo sebou, majetek samosprávných korporací, dále školy a nemocnice, konečně majetek, jež náležel dříve království českému, a jehož hlavní hodnota spočívá v dějinných upomínkách, které se k němu vztá (tedy na př. Hradčany, korunovační klenoty, a pod.).

Na druhé straně převezme naše republika určité dluhy na převzaté území připadající. Pokud jde o území převzaté od Německa, stanoví prostě čl. 254. něm. sml., že přejímající stát převezme takovou část říšských i státních dluhů německých (předválečných), jaká podle uvázení reparační komise připadá na převzatou část německého státního území hledíc k poměru státních příjmů z onoho území plynoucích k celkové sumě státních příjmů stejného druhu. Státní příjmy, jež mají býti základem tohoto výpočtu, určí reparační komise, již mírová smlouva víže jen potud, že má vybrati takové příjmy, v nichž nejlépe se obrazí platební schopnost území. Reformační komise též určí způsob, jakým se má toto převzetí části státního dluhu německého státu. Mírová smlouva Versailleská opět tu dává reparační komisi jen jakýsi přibližný návod. Doporučuje totiž tento postup: nabývající stát (tedy v tomto případě naše republika) převezme k placení úpisy státních půjček německých, jejichž držitelé jsou naši státní občané. Tedy náš stát by vydal na sumu, již z německých státních dluhů má převzít, státní půjčku, již by vyměňoval svým příslušníkům za státní půjčku německou. Kdyby však zůstal nějaký zbytek tímto způsobem nevyčerpaný — což ovšem u nás je vzhledem k nepatrnosti převzatého území málo pravděpodobno — tak že by náš stát měl Německu splatiti onen převzatý dluh, který taktó nemohl uhraditi, má tuto platbu opět konati k rukou reparační komise na úhradu německého závazku z náhrady škod válečných tak dlouho, dokud tento dluh nebude celý uhrazen.

Složitější je věc, pokud jde o bývalé státní dluhy rakouské. Tu mírová smlouva St. Germainská obsahuje v čl. 203., 205. a 206. rak. a přílohách k nim podrobné předpisy, jichž nemůžeme zde jednotlivě uváděti. Stačí, že zásady jsou stejné, jak nahoře bylo vyloženo při státních dlužích německých. Mírová smlouva rak. však rozeznává: dluhy válečné, t. j. ty, jež byly uzavřeny v době od 28. července 1914 do 31. října 1918, dále dluhy předválečné a konečně dluh bankovní.

O dlužích válečných ustanovuje čl. 205. rak., že jest činiti rozdíl mezi těmi válečnými dluhy, jež vyjádřeny jsou papíry rentovými, bony, obligacemi a bankovkami a dluhy ostatními (tedy na př. obchodními dluhy za dodávky). Z těchto ostatních dluhů odpovídá jediné nynější Rakousko a Maďarsko. Pokud jde o válečné dluhy titry vyjádřené, okolkuje každý stát ony titry, jež se nacházejí na jeho území. Tím má býti zabráněno, aby tyto titry, pokud nejsou na území Rakouském nebo mimo území bývalého mocnářství, nebyly uplatňovány proti Rakousku. Co každý z těchto států učiní s okolkovánými titry svého území, je jeho věcí, a má v tom směru i Rakousko plnou volnost. Jen nesmí se nároky z okolkováných titrů uplatňovati proti jinému státu, než proti tomu, který je okolkoval, pokud se ovšem při tom zavázal je uznati. Výjimka jest jen učiněna ve prospěch příslušníků a vlád jiných států, než oněch, kterým připadlo území kdysi Rakouské. Byli-li totiž před podpisem mírové smlouvy (10. zářím 1919) vlastníky rakouských válečných titrů, mohou uplatňovati své nároky, ovšem toliko proti Rakousku. K tomu jest ovšem srovnati čl. 261. něm., podle něhož Německo postupuje mocnostem spojeným a sdruženým všechny své pohledávky proti Rakousku, Uhrám (Bulharsku a Turecku) a zvláště ty, které vyplývají neb budou vyplývat z plnění závazků, jež převzalo vůči těmto mocnostem za války. Zkrátka tedy, za válečné dluhy rakouské ručí náš stát jen potud, pokud vyplývají z titrů nacházejících se na jeho území a to ještě jen potud, pokud sám uzná za dobré je honorovati.

Pokud jde o dluhy předválečné, rozeznává mírová smlouva St. Germainská dluhy zajištěné a nezajištěné. Zajištěné dluhy převezme ten stát, jemuž připadne objekt, na němž dluh je zajištěn, ovšem že se mu suma dluhu odečítá od kupní ceny onoho předmětu (dolu, železnic a pod.), kterou, jak jsme viděli, musí zaplatiti reparační komisi ve prospěch Rakouska. Byl-li předmět (na př. železnice) rozdělen mezi několik států, určí reparační komise klíč, v němž každý z nich převezme dluh na rozdělené věci váznoucí. Zajištěným dluhům mírová smlouva klade na roveň dluhy, jež Rakousko na sebe vzalo za účelem výkupu železnic a pod. (investiční půjčky). I rozdělení těchto dluhů určí reparační komise.

O nezajištěném dluhu platí totéž, co jsme nahoře poznali pokud jde o státní dluhy německé. Příloha k čl. 203. rak. však podrobně předpisuje způsob, jakým toto převzetí se stane. Základní její myšlenka jest asi tato: Každý stát okolkuje titry, jež se nacházejí na jeho území. Reparační komise určí podle klíče, jež stanoví tak, jak jsme poznali při státních dlužích německých, kolik který stát má převzít. Může se nyní státi, že suma převzatých titrů určité emise bude větší nebo menší než podíl, ježž onen stát má z oné emise převzít podle rozhodnutí reparační komise. Tu se provede vyrovnání tím způsobem, že okolkuje-li některý stát (a převezme-li tím k hrazení) menší množství titrů, než naň z oné emise připadá, musí to, čeho se ještě nedostává, dodatí ve vlastních titrech poskytujících tytéž výhody, jako bývalé titry Rakouské, a titry takto vypravené odevzdati reparační komisi, jež z nich poskytne náhradu jednaku těm státům nástupnickým, které okolkováním převzaly větší podíl, než na ně připadá, jednaku státům, kterým nepři-

padlo území Rakouské, a jejichž příslušníci jsou držitelé předválečných titrů. Podrobné předpisy upravují měnu, na niž titry nové musí zníti i podíl, v němž držitelé starých titrů jsou po případě povinni přijati titry nové.

Již tu podotýkáme, že podle stejných zásad budou rozděleny dluhy správních celků (zemí, obcí), jež podle ustanovení míru St. Germainského budou rozděleny mezi nové státy.

Třetí skupinu státních dluhů tvoří konečně dluh bankovní. Bankovky, jež v době rozpadnutí se Rakouska obíhaly, měly zvláštní právní ráz. Formálně ovšem byly dluhem banky. Ve skutečnosti však to byl dluh státní, poněvadž úhrada, na jejímž základě je Rakousko-Uherská banka vydávala, byly z největší části různé dlužní úpisy státní. Třeba by tento bankovní dluh byl z největší části válečným dluhem, přece ukládá se všem státům, jež vznikly na území kdysi rakousko-uherském, aby převzaly onu jeho část, jež reprezentována je bankovkami na jeho území obíhajícími. Proto má každý stát okolkovati bankovky rakousko-uherské banky na jeho území obíhající a do roka je vyměnit za vlastní své peníze. Bankovky takto z oběhu vzaté má pak každý stát předložiti reparační komisi, pod jejímž dohledem provede se likvidace rakousko-uherské banky podle těchto zásad: Především se z majetku banky vyloučí ty titry, jež jí byly odevzdány vládami rakouskými a uherskými ke krytí bankovek vydaných po 27. říjnu 1918. Majetníci těchto bankovek nemají nároků na žádné jiné jmění banky. Na likvidaci banky tedy budou míti účast jen bankovky vydané do 27. října 1918 inclusive. Pohledávky z těchto bankovek mohou uplatňovati jen státy, a to pokud jde o státy, jimž připadlo území dříve rakousko-uherské po provedeném okolkování a vzeti těchto bankovek z oběhu. Úhradou těchto pohledávek bude celé jmění rak.-uh. banky, při čemž však reparační komise zničí ty titry rakouské a uherské, jež byly bance odevzdány k úhradě bankovek, jež obíhaly na území dříve rakousko-uherském. Kdyby totiž tyto titry zůstaly v platnosti, byla by zde sice vyšší úhrada, ale ani státy, ani držitelé bankovek by z toho neměli prospěchu, poněvadž držitelům bankovek dostalo se již náhrady od státu, jenž jim bankovky zaměnil za své peníze, státy by však tyto titry — předpokládaje, že jsou to titry předválečné — musily převzít podle klíče pro předválečné dluhy reparační komisi určeného, tak že by dávaly úhradu jen ze svého. Zbudou tedy jen titry, jež přesahují bankovky na území kdysi Rakouském sebrané. Tyto titry půjdou k tíži nynějšího Rakouska a budou úhradou bankovek, jež jednotlivými nástupnickými státy budou sebrány na území mimorakouském (tedy na př. ve starém Srbsku, v Polsku mimo Halič, ve starém Rumunsku), nebo jež obíhaly mimo mocnářství. Mimo to ovšem ručí držitelům i těchto bankovek všechna ostatní aktiva banky.

Mimo aktiva i passiva, jež takto naše republiky převezme z majetku bývalého státu rakouského, připadnou jí tyto předměty:

1. Podle čl. 93. rak. všechny archivy, knihy, právní listiny a vůbec doklady jakéhokoliv druhu o správách občanské, vojenské, finanční, soudní neb jiných v postoupených územích a to i pokud se tyto dokumenty nacházejí mimo jejich území, tedy zvláště ve Vídni. Pokud by tyto listiny se týkaly také správy rakouské, tak že bez újmy této

správy nemohou býti vydány, má Rakousko povolit k nim státu, jehož se týkají, volný přístup, ovšem pod podmínkou vzájemnosti.

Toto omezení však neplatí o dokladech vojenských, jež musí tedy býti vydány státu, jehož se týkají, třeba by zároveň se týkaly i správy rakouské. Mimo to vydá Rakousko všechny spisy, listiny, předměty starožitné a umělecké, všechny pomůcky vědecké a knižní, které od 1. června 1914 byly z našeho území odcizeny, pokud nebyly zakoupeny u soukromých vlastníků, a konečně vydá ze svých veřejných ústavů naší vládě všechny spisy, listiny a paměti historické, které se přímo týkají dějin postoupených území a byly odtud odstraněny v posledních deseti letech. Navzájem náš stát vydá Rakousku všechny spisy, listiny a paměti ne starší dvaceti let, které se přímo týkají dějin a správy nového území rakouského a které jsou na našem území.

2. O vydání neb používání rejstříků, archivů a plánů, týkajících se ochrany vlastnictví průmyslového (patentů a známek), literárního a uměleckého budou uzavřeny zvláštní smlouvy.

3. Z předmětů historické neb umělecké ceny vydá Rakousko naší republice listiny dějinné, rukopisy, mapy atd., které byly na rozkaz Marie Theresie vyvezeny Thaulowem z Rosenthalu; dále pak listiny z král. české dvorské kanceláře a z české dvorské komory a umělecké předměty, které byly výzdobou královského hradu pražského a jiných král. zámků českých a jež byvše odcizeny císaři Matyášem, Ferdinandem II., Karlem VI. (kolem roku 1718, 1723 a 1737) a Františkem Josefem I., jsou nyní v archivech, zámcích, museích a jiných ústředních ústavech veřejných ve Vídni.

Žádosti o vydání těchto předmětů předloží naše vláda výboru tří právníků jmenovaných reparační komisí, kteří prozkoumají podmínky, za kterých tyto předměty byly vyvezeny, učiní návrhy reparační komisí, jež rozhodne s konečnou platností.

K tomu je dodati, že čl. 196. stanoví: »Pokud se týká předmětů rázu uměleckého, starožitného, vědeckého neb dějinného, tvořících část sbírek, které dříve náležely vládě nebo říši Rakousko-uherské a o kterých není jinakých ustanovení v této smlouvě, zavazuje se Rakousko: a) že uzavře, bude-li za to požádáno, se státy, o které jde, přátelskou dohodu, podle které jakékoliv části zmíněných sbírek a jakékoliv předměty výše vzpomenuté, které patří náležejí ke kulturnímu majetku postoupených území, mohou býti na základě vzájemnosti vráceny do krajů, kde vznikly; b) že nezciž ani nerozptýlí nic z oněch sbírek a že nebude disponovati se žádným ze jmenovaných předmětů po 20 let, leda že by před uplynutím této doby bylo docíleno zvláštní dohody; že dále zajistí jejich bezpečnost i jejich dobré uschování a že jak ony předměty, tak inventáře, katalogy a správní listiny o oněch sbírkách budou přístupny studujícím příslušníkům každé mocnosti spojené a přidružené.«

4. Postoupí Rakousko pobřežním státům část vlečných parníků a člunů podunajských, jakou určí rozhodčí jmenovaný Spojenými státy americkými s ohledem na oprávněné zájmy zúčastněných stran, zvláště na základě dopravy plavební v posledních pěti letech před válkou.

5. Čl. 318. rak. upravuje podrobně rozdělení vozidel železničních mezi nástupnické státy v podstatě tak, že tratím, jež mají vlastní vo-

zidla, budou tato vozidla odevzdána v plném počtu podle posledního inventáře před 4. listopadem 1918, pokud jde o postoupené tratě, jež nemají vlastních vozidel, provede se rozdělení vozidel sítě, k níž postoupená trať náleží, komisí znalců, jmenovaných mocnostmi spojenými a sdruženými, v níž Rakousko bude zastoupeno. Zásobny, movitostí a nástroje budou odevzdány za týchž podmínek, jako vozidla.

6. Vydá vláda rakouská naší republice příslušnou část rezerv nahromaděných státem neb pod státním dozorem a určených k tomu, aby na našem území mohlo působiti pojištění sociální a státní. Rozumí se, že za to bude náš stát práv ze splnění závazků z onoho pojištění vyplývajících. O podrobnostech má býti uzavřena zvláštní smlouva; kdyby k ní nedošlo, rozhodne komise složená ze zástupců obou států a ze tří osob, jež jmenuje správní rada mezinárodního úřadu práce z příslušníků jiných států. Rozhodnutí komise podléhá však schválení Rady společnosti národů. (Pokud jde o území kdysi německé v. stejné ustanovení v čl. 312 něm.).

7. Pokud jde o odpočinkové platy občanské i vojenské ustanovuje jen čl. 216. rak., že osoby, jež se staly mírovou smlouvou nebo byly uznány za příslušníky našeho státu, nemají nároků proti vládě rakouské, tedy, že záleží na naší vládě, jak s těmito nároky naloží.

8. O odkazech, darech, stipendiích a nadacích všeho druhu založených neb zařízených v bývalém mocnářství rakousko-uherském a určených příslušníkům bývalého mocnářství (tedy i těm, již mírovou smlouvou se stali příslušníky československými), ustanovuje čl. 266. rak., že musí, pokud se nacházejí na území nyní rakouském, býti dány k dispozici oné mocnosti spojené a sdružené, jejímiž příslušníky zmíněné osoby nyní jsou, a to v takovém stavu, v jakém se nalézaly dne 28. července 1914, přihlížeje k platbám řádně vykonaným k účelům nadace.

9. Obecně ustanovuje čl. 215. rak., že zvláštní dohodou upraví se mezi zúčastněnými státy otázky finanční, které se staly nutnými rozkousováním mocnářství a novým uspořádáním veřejných dluhů a měny, zvláště pokud jde o banky, pojišťovací společnosti, spořitelny, i poštovní a pod. Kdyby nedošlo ke shodě, rozhodnou rozhodčí jmenování reparační komisí. Rovněž bude zvláštními smlouvami podle čl. 273. rak. upraven rozvrh majetku, náležejícího hromadným útvarům a veřejným osobám právníckým, působícím v územích, rozdělených touto smlouvou.

§ 4. Státy spojené.

O spojení států mluvíme v mezinárodním právu tehdy, jsou-li dva neb několik států samostatných vzájemně v takovém poměru, že vystupují v oboru mezinárodního práva buď vůbec nebo aspoň v určitých směrech jako jediná osoba práva mezinárodního.

Není tedy spojením států tak zvaná personální unie, jež záleží v tom, že dva neb několik států má vlivem náhodných okol-

ností (nikoliv na základě ústavních norem) téhož panovníka. Takovému náhodné sloučení moci vladařské nemá o sobě vlivu na mezinárodní postavení kteréhokoliv ze států takto sloučených a teoreticky jest možno si představit i válku i jakékoliv smlouvy mezi těmito státy a mezi každým z těchto států na jedné straně a státy třetími.

Naproti tomu jest skutečným spojením ve smyslu mezinárodního práva reálná unie, spolek států a stát spolkový.

① Reálná unie jest tu tehdy, jsou-li dva nebo několik států spolu sloučeno na základě zvláštní mezinárodní smlouvy toho obsahu, že určité věci státní mají jim býti společné. Reálná unie vystupuje v mezinárodních vztazích jako jedna osoba. Poněvadž však v reální unii nevzdávají se státy své způsobilosti k právům, nýbrž jen zřizují společné orgány pro určitá právní jednání, dlužno připustiti možnost, aby jednotlivé státy v reální unii sloučené, pokud tomu není na odpor jejich ústava, vstupovaly v různé mezinárodní vztahy na př. uzavíraly různé obchodní a podobné smlouvy; ovšem je vždy za jednotlivý stát uzavírá společný orgán. Zvláštní politické smlouvy a samostatná účast na válce bývá smlouvou o reální unii vyloučena.

Rakousko-Uhersko bylo reální uní od roku 1723 do 1849 a od 1867 do 1918. Švédsko-Norvéžsko byly reální uní od r. 1814 do 1907. V r. 1918 upraven poměr mezi Islandem a Dánskem (doposud protektorát) jako reální unie; společné jsou dynastie, zahraniční zastoupení a rovnoprávnost občanů.

Jinou formou spojení států mezinárodně významnou jest spolek států. Jest to několik samostatných států mezinárodní smlouvou spojených k společnému obstarávání určitých věcí společnými orgány. Tyto společné orgány nerepresentují však vyšší nějaké moci, nýbrž jsou právě jen společnými orgány několika států. Zpravidla tímto orgánem bývá jakýsi sněm diplomatických zástupců členských států. Tento sněm však nemá moci zákonodárné, nýbrž má jen poskytnouti příležitost ke stále dohodě mezi státy. Spolky států nemívají dlouhého trvání. Byly to zvláště spo-

lek Nizozemský 1580 až 1795, Spojené státy americké 1778 až 1787, Německo 1815 až 1866 a Rýnský spolek 1806 až 1813. Nejdelší trvání měl spolek Švýcarský od 1291 do 1798 a od 1815 do 1848.

② Spolkový stát vzniká zpravidla ze spolku států. Liší se od spolku států tím, že vytvoří nad členskými státy vyšší státní moc nejen k obstarávání určitých věcí, nýbrž i jako orgán vykonávající vládní moc proti příslušníkům členských států. Vzniká tu tedy vedle členských států nová osoba pro obor mezinárodního práva, takže tu mluvíme o rozdělení kompetence mezi spolkový stát a státy členské. Zpravidla přejímá spolkový stát za členské státy způsobilost k jednání pro obor mezinárodního práva vůbec (tak spolkové státy americké, totiž Spojené státy severoamerické, Mexiko, Argentina, Brazílie, Venezuela). Někdy jest ústavou vyhrazeno členským státům, že v určitých podružnějších věcech mohou jednati i v oboru práva mezinárodního (tak jednotlivé kantony švýcarské po roce 1874, a Německo až do ústavy republiky německé).

§ 5. Státy polosuverenní a chráněné.

Kdežto při reální unii, při spolku států i při státu spolkovém slučují se státy jako rovnoprávní členové, jsou mezinárodní právní poměry, při nichž jeden stát podřizuje se státu druhému, aniž s ním zcela splývá, aniž tedy vzdává se své osobnosti pro obor práva mezinárodního. Poměry takové jsou poměr vasalský a poměr protektorátu.

① Při vasalském poměru jeden stát (vasal) vstupuje ke státu druhému (sužerenovi) v takový poměr, že napříště podřizuje se ve svých mezinárodních stycích více nebo méně rozhodování tohoto státu tak, že ve věcech sužerenovi vyhrazených jeho rozhodnutí platí také pro vasala. Poměry jsou tu velmi rozdílné. Vasalský stát je zavázán k věrnosti a poslušnosti naproti státu nadřízenému, a zpravidla jest sužerenovi vyhrazeno rozhodovati o míru a válce i o politických smlouvách, jež pak platí také pro vasala. Naproti tomu v ostatních mezinárodních vztazích uznává

se obyčejně vasalova způsobilost k právnímu jednání, takže může vysílati a přijímati konsuly, uzavírati obchodní a dopravní smlouvy i účastniti se samostatně mezinárodních uníí správních. Někdy ovšem může poměr vasalský jíti tak daleko, že vasal vůbec nemá způsobilosti k jednání v oboru práva mezinárodního, jako jest tomu při vasalských státech Velké Britanie v Indii.

Zpravidla poměr vasalský bývá průchodním stadiem buď k úplnému pohícení státu doposud samostatného anebo naopak k osvobození části doposud nerozděleného státu. Tento případ byl zvláště při vasalských státech tureckých. Tak Sibijsko a Rumunsko, jež byly od r. 1856 vasalskými státy Turecka, dosáhly suverenity v roce 1878, Bulharsko (vasalský stát Turecka od r. 1878) v roce 1908, konečně Egypt, jenž v roce 1914 přešel z vasalského poměru k Turecku (v němž byl od r. 1840) pod protektorát anglický a v r. 1922 dosáhl úplné samostatnosti.

1) Protektorát jest poměr mezi dvěma státy důsledkem něhož jeden přenáší na druhý obstarávání svých mezinárodních věcí, buď vůbec nebo aspoň ve věcech důležitějších. Také tu bývají poměry velmi různé. Podstatný rozdíl mezi protektorátem a sužerenitou spočívá v tom, že smlouvy sužerenem uzavřené platí, není-li ve smlouvě vasalské ustanovena výjimka, také pro vasala, kdežto smlouvy protektorem uzavřené platí pro chráněný stát jen buď je-li to smlouvou o protektorátu ustanoveno, nebo ustanovuje-li to jednotlivá smlouva sama.

Protektorát může býti také kolektivní.

V Evropě jest doposud protektorát: Francie a Španělska (v jeho zastoupení biskupa Urgelského) nad republikou Andorrou, Italie nad republikou San Marino, a Společnosti Národů nad městem Gdánskem.

Mimo Evropu nejdůležitější protektoráty jsou: Francie nad Tunisem a Marokem v Africe a Kambodží, Tonkinem a Anamem v Indii, Anglie nad Zanzibarem v Africe a nad řadou států v Indii a na ostrově Borneu, Spojených států severoamerických nad republikou Kubou, Číny nad Tibetem.

2) Zvláštní jest právní postavení samosprávných dominií anglických totiž Kanady, Nového Foundlandu, Austrálie, Nového Zeelandu a Jižní Afriky. Až do světové války byly to kolonie anglické a jejich samospráva týkala se čistě jen věcí vnitřních, třeba by v některých věcech, jako v právu Kanady a Austrálie míti svou vlajku a v účasti na mezinárodních uních správních tato autonomie se projevovala i na venek. Po světové válce však Kanada, Austrálie, Nový Zeeland, Jižní Afrika a Indie byly připuštěny samostatnými delegacemi v rámci delegace Velkobritské na mírový kongres, a staly se úplně samostatnými zakládajícími členy Společnosti Národů po boku Velké Britanie. Poněvadž ve Shromáždění Společnosti Národů mají nyní po samostatném hlasu stejně jako Velká Britanie sama, dlužno je uznati za mezinárodní osoby, ovšem se způsobilostí k jednání velmi omezenou ve prospěch mateřské země. Podobně přijato v r. 1923 Irsko za člena Společnosti národů.

Zvláštní mezinárodní poměry nastaly čl. 22 úmluvy o Společnosti Národů, pokud jde o kolonie a území mimoevropská, jež následkem války byly odloučeny od Německa a Turecka.*)

Jak při státech vasalských, tak při protektorátech i konečně při poměru Velké Britanie k samosprávným dominiím jde o jakási mezinárodní analoga poměru opatrovnického. Zařízení čl. 22 úmluvy o Společnosti Národů sesiluje ještě tuto analogii tím, že činnost protektorovu podrobuje vrchnímu dozoru, jakési vrchnoporučenské moci Společnosti Národů.

*) Srv. čl. 22. Úmluvy v příl. 1. Mandáty byly zatím přiděleny takto:

Mandáty typu A.: Mezopotamie a Palestina Velké Britanii, Syrii Francii.

Mandáty typu B.: Východní Afrika, Togo a Kamerun rozděleny mezi Velkou Britanii, Francii a Belgii.

Mandáty typu C.: Tichomořské državy německé na jih od rovníku (mimo Nauru a Samou) Austrálii, na sever od rovníku Japonsku (Spojené Státy Severoamerické protestují proti přidělení ostrova Japu), Samoa Novému Zélandu, Nauru Velké Britanii, Jihozápadní Afrika Jižní Africe.

§ 6. Státy neutralisované, státy nekřesťanské a papežská stolice.

① Neutralisovaným nazýváme stát, jenž uzavřel s jinými státy (velmocemi) smlouvu, podle níž tyto státy zaručují jeho neodvislost a integritu, kdežto on se jim zavazuje, že neúčastní se žádné války ani nevstoupí do takových mezinárodních právních poměrů, jež by jej mohly do války zaplésti. Nejde tu o nějaké omezení způsobilosti k právům nebo k právnímu jednání, nýbrž jen o vzájemny smluvní závazek, jehož politickým motivem bývá zabezpečení mír utvořením tak zvaných nárazníkových států mezi mocnými scupeři.

Sporno jest, zda neutralisací neomezuje se neutralisovaný stát též v dispozici územím a v získání území nového.

Případy neutralisace jsou tyto: Švýcarsko, jehož neodvislost byla uznána vestfálským mírem 1648 a jež od roku 1798 do 1814 bylo jednotnou republikou helvetskou v těsném spojení s Francií, bylo neutralisováno vídeňským kongresem roku 1815. Garanty byly tehdejší velmoci, totiž Velká Británie, Rakousko, Francie, Prusko, Rusko, Portugalsko, Španěly a Švédsko.

Belgie, jež roku 1815 byla spojena s Holandskem, byla uznána a současně neutralisována smlouvou s velmocemi z roku 1831 a 1839. Článkem 31 mírové smlouvy versailské Německo dalo souhlas ke zrušení této smlouvy a podobně Rakousko čl. 83 a Maďarsko čl. 67 své mírové smlouvy a tyto státy se zavázaly, že uznají úpravu novou, na níž se dohodnou s Belgií čelně mocností spojené a sdružené.

Podobně neutralita Lucemburska smlouvená v roce 1867 byla zrušena čl. 40 smlouvy versailské, 84 smlouvy St. Germainské a 68 smlouvy Trianonské.

② Ze států nekřesťanských jest Turecko od roku 1857 a Japonsko od roku 1895 uznáno za plnoprávné členy rodiny národů. Postavení ostatních nekřesťanských států bylo až do světové války nejisté. Úmluvou o Společnosti Národů byly Čína, Hedžaz a Siam uznány za zakládající členy, Persie přizvána, aby vstoupila do Společnosti Národů. Tím byly tyto státy uznány za plnoprávné

členy rodiny národů. Habeš byla smlouvou z roku 1906 mezi Velkou Británií, Francií a Itálií uzavřenou uznána za nezávislý stát rovněž smlouvou v roce 1907 mezi Velkou Británií a Ruskem uzavřenou uznána byla neodvislost nejen Persie, nýbrž i Aufghanišanu a mimo to uznán byl protektorát Číny nad Tibetem. Habeš, jež je státem křesťanským, přijata do Společnosti národů v r. 1923.

③ Zvláštní postavení mezinárodní má papež. Až do roku 1870, kdy Itálie obsadila papežský stát, byl papež jako hlava tohoto státu plnoprávným členem rodiny národů, v níž k tomu ještě důsledkem svého postavení jako hlava katolické církve požíval určitých výsad jmenovitě v katolických státech.

Zánikem papežského státu přestal důvod, jenž činil papeže, t. j. jeho stát mezinárodní osobou. Postavení papežovo v Itálii upraveno bylo italským, tak zv. garančním zákonem z r. 1871. Tento zákon prohlásil osobu papežovu za posvátnou a nedotknutelnou podřízenou jen v civilních věcech soudnictví italskému a požívající téže ochrany trestním právem jako italský král. Požívá též všech privilejí a poct suveréna, smí mít osobní stráž a Itálie se zavázala mu platití apanáž 3 milionů franků ročně. Vatikán a místo, kde se koná volba papeže nebo ekumenický koncil prohlášeny za nedotknutelné a nesmí tam italský úředník vykonati žádného úředního úkonu bez svolení papežské stolice. Papeži se zaručuje naprostá svoboda při výkonu jeho úřadu jako hlavy církve a může zvláště přijímatí a vysílatí vyslance, kteří požívají v Itálii stejných výsad a svobod jako vyslancové pověření u Itálie. Zabezpečen je konečně volný styk papežův s katolíky mimoitalskými, zvláště právem mítí vlastní poštu a telegraf a učiliště papežská pro výchovu kněží nepodléhají školským zákonům ani dozoru vlády italské.

Tento zákon je však čistě vnitrostátní věcí Itálie, z čehož vyplývá, že papež není subjektem mezinárodního práva, třeba by jako hlava katolické církve a důsledkem tradice měl podle zvykového práva určité prerogativy hlavy státu. Jde tu o právní

instituci sui generis, jako vůbec při postavení katolické církve. Smlouvy, jež papež jménem katolické církve uzavírá se státy, tak zvané konkordáty, nejsou mezinárodními smlouvami, třeba by na druhé straně nebyly čistě vnitrostátní věci států je uzavírajících.

II. Postavení států v rodině národů.

§ 1. *Tak zvaná základní práva států.*

Jako v právní nauce vnitrostátní vlivem učení o přirozeném právu se hájila zásada vyslovená na př. v našem obecném z. o. v § 16, že »každý člověk má přirozená práva rozumem samým zřejmá, pročež má i za osobu pokládán býti«, učilo se i v mezinárodním právu, že každý stát má určitá základní práva, jež již jako požadavek rozumného myšlení vyplývají z jeho členství v rodině národů. Toto učení udržuje se stále, ač jeho podklad, totiž víra v přirozená již rozumem daná práva dávno byl uznán za mylný. Ve skutečnosti nelze ani v mezinárodním právu uznati nějakých práv, jež by nebyla závislá na pramenech pozitivního práva, jež by se neopírala o určité objektivní normy právní. Ovšem na druhé straně dlužno uznati, že z největší části vlivem této teorie o základních právech států skutečně se vyvinuly určité zvykové normy mezinárodního práva, jež nejlépe můžeme vystihnouti, chápeme-li je jako subjektivní práva společná všem státům tvořícím rodinu národů. Ač tedy neuznáváme nějakých přirozených základních práv států, pokládáme za nejvhodnější technický prostředek k výkladu určitých skupin zvykových norem mezinárodního práva, neuvádíme-li tyto normy samy, nýbrž jakýsi jejich reflex, totiž subjektivní práva států z těchto norem vyplývající.

Takováto subjektivní práva států jsou jejich svoboda, jejich rovnost a jejich nezávislost i svrchovanost.

✓ Svoboda států dochází výrazu v jeho suverenitě, v tom totiž, že není podřízen jiné státní moci. Viděli jsme ovšem, že se vyskytuje také částečná suverenita a omezená suverenita při

státech stojících v reálné unii, ve spolku států, ve státu spolkovém v poměru vasalském nebo pod protektorátem.

✓ Zásadou rovnosti rozumíme právní presumci, že před právem (třeba ne politicky) všechny státy jsou si rovny. Poněvadž tedy a pokud společenství států nemá moci zákonodárné, jest ke vzniku každé normy mezinárodního práva třeba souhlasu státu, jehož tato norma se má týkat, ať potom tento souhlas dává výslovně smlouvou nebo mlčky zvykem. Poněvadž dále mezinárodní společenství nemá výkonné moci, vyjadřujeme zásadou rovnosti myšlenku, že nemůže stát bez svého souhlasu býti podřízen pravomoci jiného státu. Proto může stát býti vždy žalován jen u svého soudu, leda ovšem, že by dobrovolně v daném případě se podřídil jurisdikci státu jiného.

Ovšem zásadou rovnosti vyjadřujeme jen pravidlo, jež pozitivním právem namnoze doznává výjimek. Tak státy s částečnou suverenitou nejsou právně rovny státům plně suverenním. Dále přes právní rovnost mezi státy existuje ve skutečnosti značná politická nerovnost. Tato nerovnost dochází svého výrazu zvláště v tom, že třeba ne právně, přece politicky uznává se zvláštní skupina velmocí za rozhodujícího činitele v mezinárodních vztazích. Jde tu však toliko o faktické, nikoliv právní přednosti nejmocnějších států. Před válkou bylo uznáváno 8 velmocí. Totiž Velká Británie, Rakousko-Uhersko, Francie, Německo, Itálie, Rusko, Spojené státy severoamerické a Japonsko. *)

Světovou válkou zaniklo Rakousko-Uhersko a velmocenského postavení pozbyly aspoň prozatím Německo a Rusko, takže nyní se uznává 5 velmocí, Velká Británie, Francie, Itálie, Spojené státy severoamerické a Japonsko, jež v mírových smlouvách se označují kolektivním názvem čelných mocností spojených a sdružených.

*) Na vídeňském kongresu nebylo ještě Itálie, jež přibyla teprve v roce 1870, ani Spojených států severoamerických, jež za velmoc uznány po občanské válce roku 1865, ani Japonska uznaného za velmoc roku 1895. Za to byly tehdy ještě velmocemi Portugalsko a Španělsko, jež tohoto postavení pozbyly odpadnutím amerických kolonií, a Švédsko.

Tyto čelné mocnosti vyhradily si v čl. 4 úmluvy o Společnosti Národů zvláštní postavení tím, že mají vždy v Radě Společnosti Národů své zástupce, kdežto ostatní členové Rady vycházejí z voleb, konaných celým Shromážděním. Tentýž článek dává Radě se schválením většiny Shromáždění právo doplniti se dalšími stálými členy, připouští tedy možnost rozmnožení velmocí. Mimo toto výjimečné postavení v Radě a zvláštní postavení, jež čelné mocnosti si vyhradily v jednotlivých klausulích mírových smluv, nemají velmocí právní přednosti, nýbrž jejich převaha je čistě faktická. (Pravomoc velmocím svěřenou mírovými smlouvami vykonávají kolektivně pod názvem Nejvyšší rady, jejímž stálým orgánem pro běžné věci je konference velvyslanců v Paříži.)

Zásada rovnosti není též porušena hodností států. O tuto hodnost, t. j. o pořadí, v němž státy mají vystupovati, vedeny byly v 17. a 18. stol. četné spory. Vídeňský kongres marně se pokoušel zavést jakési pořadí mezi státy. Rozlišil jen státy ve dvě skupiny, totiž ve státy s královskými poctami a bez nich. Za státy s královskými poctami uznána císařství, království, velkovévodství a velké republiky. Mimo to počítají se mezi zástupce států s královskými hodnostmi diplomatictí zástupcové papežoví. Jen státy s královskými poctami mají právo vysílati diplomatické zástupce první třídy (velvyslance) a mají přednost před státy bez těchto poct. Dnes tento rozdíl se jeví jen v ceremonielu států monarchických. Jinak zvláště při podpisování smluv jest nyní obvyklé pořadí podle abecedy abecedního pořádku francouzských názvů jednotlivých států, nebo tak zvaný alternát, totiž, že pořadí se určí losem, při čemž na každém exempláři podpisovatelé počíná stát, jemuž exemplář je určen.

✓ Zásada hodnosti projevuje se též v mezinárodně uznané povinnosti všech států šetřiti vzájemně své důstojnosti. Proto jest stát povinen brániti a stíhati urážlivé projevy proti hlavám, diplomatickým zástupcům a emblémům (vlajkám a znakům) států ostatních. Okolnost, že stát opominul pojmouti do svého vnitro-

státního práva předpisy této potřebě hovíci, nemůže mu býti omluvou, žádá-li uražený stát zadostiučinění potrestáním vinníků.

✓ Nezávislost a územní i osobní svrchovanost státu vyjadřuje myšlenku, že právní presumce mluví vždy pro volnost státu rozhodovati se jak ve svých vnějších vztazích, tak ve výkonu svého dominia nad územím i svého imperia nad státními občany. Rozumí se, že stát může jakkoliv se zavázati, že se zdrží uplatňovati tuto svrchovanost v určitém směru anebo, že ji bude vykonávati v určitém smyslu. Takovéto omezení smluvní netýká se ovšem o sobě způsobilosti k právům nebo k právnímu jednání. Proto, má-li smlouva založiti takový poměr závislosti, jímž by způsobilost státu k právnímu jednání měla býti omezena, musí to smlouvou býti jasně vyřčeno.

Zvykovým právem jest uznáno, že stát nemůže vykonávati svou územní svrchovanost tak, že by se dotýkal osobní svrchovanosti jiného státu a naopak, že nesmí svou osobní svrchovanost vykonávati tak, že by se dotýkal územní svrchovanosti státu jiného. Proto jsou sice cizinci na území státu podřízeni jeho zákonodárství, nemohou však býti nuceni, aby státu, v němž se zdržují nebo jsou i usedlí, konali služby válečné a naopak třeba by stát mohl ukládati svým příslušníkům i v cizině jakékoliv povinnosti, nesmí jim ukládati takové povinnosti, které by se přičily právnímu řádu státu jejich pobytu nebo bydliště.

Ze zásady svrchovanosti státu jest dále výjimka v tom, že stát nesmí podle zvykového práva činiti na svém území opatření, jež by, jako přeměna toku řek a podobně, mohly vážně ohrožovati území jiného státu, ani nesmí trpěti politické rejdy, jimiž jiný stát ve svém trvání nebo neodvislosti by byl ohrožován.

Omezení, jež svobodě, rovnosti a nezávislosti státu ukládají převzaté smluvní závazky nebo zvykové právo, mohou zase býti vyloučena právem státu na sebezáchovu. Proto mnozí počítají právo sebezáchovy mezi základní práva státu.

§ 2. Sebezáchova, intervence.

Právo na sebezáchovu není ve skutečnosti subjektivním právem státu, nýbrž jen nevhodným vyjádřením skutečnosti existence státu. Ovšem pod tímto nevhodným názvem jedná se velmi často o právních normách zvykových, jež za určitých podmínek dávají státu právo zasáhnouti do sféry jinak chráněné jiného státu, anebo normy, jež takovéto zasáhnutí omlouvají.

Do první skupiny náležejí případy sebeobrany státu, totiž případy, kdy stát nemůže přímo hrozící nebezpečí odvrátiti od sebe jinak, než poškozením zájmů nebo práv druhého státu. Tuto sebeobranu mezinárodní právo dovoluje státu nejen tam, kde jde o protiprávní útok jednoho státu na druhý, nýbrž i tam, kde jednání státu jiného, třeba by nebylo o sobě protiprávně, podstatně ohrožuje zájmy státu se bránícího. Proslulým případem jest zabavení dánských lodí Anglií v r. 1807, když Dánsko odepřelo dáti své lodi pod ochranu anglickou a bylo nebezpečí, že Dánsko bude Francií donuceno, aby svého loďstva použilo proti Anglii.

Teoreticky jest myslitelný úkon obrany také proti přírodním silám, tak na př. kdyby stát nemohl zátopě zabrániti jinak, než protržením stavidel, zahrazujících řeku na území státu po řece níže ležícího.

Forma, v níž toto zasažení do sféry jiného státu se nejčastěji děje, jest forma tak zv. intervence. Intervence jest mocenské zasažení do věcí jiného státu za tím účelem, aby zachován byl dosavadní stav nebo aby dosaženo bylo jeho změny. Jest jasno, že intervence může se díti po právu nebo proti právu.

Intervenci, jakožto mocenské zasažení nutno rozeznati od zasažení, jež se dějí cestou přátelské dohody. Jsou to: dobré služby, t. j. projev ochoty sprostředkovati narovnání v daném konfliktu mezi dvěma státy; mediace t. j. skutečné sprostředkování v takovémto sporu; intercese totiž zasažení radou nebo přátelskou nabídkou do vnitřních věcí státu; a konečně kooperace t. j. skutečná pomoc poskytnutá jinému státu k urovnání jeho

vnitřních věcí (na př. zakročení Ruska proti povstání v Maďarsku v r. 1849 k žádosti Rakouska).

Intervence děje se po právu:

1. Na základě smlouvy vasalské neb o protektorátu dávající sužerenovi neb protektorovi právo zasáhnouti do vnějších věcí státu vasalského nebo chráněného;

2. v případě, že vnější poměr nějakého státu jest upraven smlouvou s jinými smluvníky, jestliže jeden ze smluvníků chce tento poměr jednostranně změnit (příklad: hrozba intervencí Velké Británie Rusku pro porušení míru pařížského z r. 1856 a konvence londýnské z r. 1871 mírem svatoštěpánským; spor urovnán kongresem berlínským 1878);

3. v případě, že stát smluvně dá právo jinému státu, aby internoval v určitých věcech (havanská smlouva z r. 1903 dává toto právo Spojeným státům proti Kubě, kdyby neodvislost Kuby anebo další trvání vlády zaručující ochranu života, majetku nebo individuální svobody bylo ohroženo);

4. v případě, že jiný stát poruší buď obecně uznané zásady práva mezinárodního nebo své povinnosti smluvní. Sem spadá též intervence jako prostředek sebeobrany státu;

5. osobní svrchovanost státu vztahující se též na vlastní občany v cizině, vyjadřuje právní zásadu, že stát má právo intervenovati na ochranu svých občanů v cizím státě ohrožených.

Tak zvaná Dragova doktrina chtěla vyloučiti možnost intervence v případě, že majetek státních občanů jest cizím státem ohrožen odepřením zaplatiti dluhy. Haagská konvence z r. 1907 »týkající se omezeného používání moci při vymáhání smluvních dluhů« zamítla sice uznati tuto doktrinu, přece však omezila v tomto případě právo intervence tím, že jí připustila jen v případě, že dlužnický stát neodpoví na nabídku arbitráže, kterou mu věřitelský stát má učiniti, nebo že zmaří provedení řízení rozhodčího, anebo že nesplní povinnosti rozhodčím soudem sobě uloženou.

Pochybné jest, zda možno smlouvou dáti jinému státu právo, aby intervenoval na ochranu určité státní formy nebo určité dynastie. Poněvadž změnou státní formy nebo dynastie se nemění osobnost státu, jenž by tak byl právně vázán trpěti, aby cizinec spolurozhodoval ve vnitřních rozmíškách politických, pokládám takovou smlouvu za nezávaznou, poněvadž contra bonos mores.

V mezinárodních stycích uznává se za omluvitelnou intervence, jež sice nespočívá na výslovném smluvním právu, jež však zvykovým právem jest omluvena. Tak především případy intervence v zájmu sebezáchovy, nejsou-li již kryty normami o sebeobraně proti provinění druhého státu. Dále intervence v zájmu udržení rovnováhy sil (tak intervence ve věcech balkánských provedená velmocemi v r. 1897 ve prospěch Řecka, v r. 1913 ve prospěch Albanie).

Pochybno jest, zda omluvena jest intervence v zájmu lidskosti tenkrát, vyskytuje-li se v některém státě nelidské nakládání s určitou částí obyvatelstva. Mám za to, že jest omluvena, poněvadž určitý minimální stupeň lidskosti při výkonu státní moci je předpokladem, na němž spočívá rodina národů.

Možnost intervence ve věcech amerických jest značně omezena tak zv. doktrinou Monroeovou. V době totiž, když sv. Aliance se chystala intervenovati v nově utvořených státech jihoamerických ve prospěch dynastií španělské a portugalské, prohlásil president Spojených států Monroe v r. 1823, jednak, že americké území dosáhlo již takového stupně neodvislosti, že nemůže býti považováno za předmět kolonisace evropskou nějakou mocností (tato zásada nebyla evropskými mocnostmi uznána, ač ve skutečnosti nedošlo od té doby ke kolonizaci některé části amerického území); za druhé pak, že Spojené státy neintervenovaly a nebudou intervenovati ve válkách evropských, že však v zájmu svého vlastního míru a blaha nemohou připustiti, aby spojené evropské mocnosti rozšířily svůj politický systém na kteroukoliv

část Ameriky a pokoušely se intervenovati proti neodvislosti jihoamerických států.

Tato zásada byla resolucí severoamerického senátu z r. 1912 rozšířena nejen na případy intervence, nýbrž i na případ získání přístavu nějakého nebo jiného místa a to nejen mimoamerickým státem, nýbrž i takovou společností, jež by k mimoamerické nějaké vládě byla v poměru, jenž by této vládě dával možnost zasahovati do námořních nebo vojenských zájmů amerických.

Monroeova doktrina není sice právním pravidlem mezinárodního práva, nýbrž jen politickou směrnicí politiky Spojených států. Dokud však Spojené státy budou míti dnešní převahu nad ostatními státy americkými, nutno s touto doktrinou počítati jako s vážnou politickou skutečností.

§ 3. Odpovědnost států.

Suverenitě států nelze, jak nahoře ukázáno, rozuměti jako libovůli státu tak, že by snad pod záminkou, že splnění určitého závazku není již ve shodě s jeho zájmy, mohl ze závazku převzatého se vyzouti. Mezinárodní právo vůbec by nebylo možné, kdyby zásada pacta sunt servanda nebyla i v těchto vztazích uznávána za právní pravidlo a nejen za směrnicí politickou. Proto není pochybností, že stát může především na sebe vzíti určitou odpovědnost smlouvou.

Vedle těchto obligationes ex contractu zná však též mezinárodní právo jakousi analogii obligací ex delicto. Deliktem mezinárodním rozumíme takové zasažení do právem chráněné zájmové sféry jiného státu, již se dopustí hlava státu nebo z jejího nařízení neb s jejím schválením jiný orgán státu nebo i jednotlivci proti státu jinému.

Tyto mezinárodní delikty nutno ovšem lišiti od vnitrostátních deliktů proti zájmům mezinárodním, třeba by, jak nahoře ukázáno, hlavně zájem na ochraně důstojnosti jiného státu

nutil státy k tomu, aby do svých trestních zákoníků pojímaly skutkové podstaty, jimiž podstatné zájmy cizích států by byly chráněny.

Mezinárodní delikty nejsou ovšem zločiny v technickém slova smyslu tak, že by stát provinilý propadal nějakému trestu. Vždyť takovéto trestní právo by předpokládalo subjekt nadstátní, jenž by právě byl subjektem práva na trest, což jest nemyslitelné při subjektech mezinárodního společenství, kde všichni členové jsou po právu rovni, kde tedy není onoho nadindividuálního subjektu subjektivního práva trestního. Můžeme tedy v odpovědnosti státu za mezinárodní provinění vidět jen analoga vnitrostátních civilních obligací deliktních, nikoliv však analoga vnitrostátních zločinů.

Mezinárodního deliktu, tedy porušení mezinárodní povinnosti, může se dopustit jen ten subjekt mezinárodního práva, jenž má způsobilost být subjektem povinnosti o niž jde. Tím řeší se v mezinárodních vztazích velmi obtížné otázky odpovědnosti států polosuverenních a částečně suverenních. Rozhoduje tu vždy rozsah vlastních práv polosuverenního nebo částečně suverenního státu, jak vymezen jest smlouvou vasalskou nebo o protektorátu nebo ústavou reální unie nebo spolkového státu.

Poněvadž však stát jako právnická osoba nemůže jednat jinak, než svými orgány, může zásadně odpovídati též jen za činy svých orgánů. Rozumí se, že tu musí jíti o činy protiprávné a o činy, jež tyto orgány spáchaly buď úmyslně nebo z nedbalosti. Druhů mezinárodních provinění jest tolik, kolik jest myslitelných právních vztahů mezi státy. Mohou tedy se dotýkati buď svobody nebo rovnosti (důstojnosti) nebo nezávislosti jiného státu a tu zase buď jeho teritoriální nebo osobní svrchovanosti. Obsahem závazku, jenž vzniká mezinárodním proviněním jest pak dostiučinění a náhrada škody. Dostiučinění spočívá v určitých usmiřovacích úkonech, jež v podstatě vymezeny jsou mezinárodní kurtoasií a mohou zaujímatí dosti široké možnosti od pouhého omluvného dopisu až k vyslání zvláštního slavnostního po-

selství složeného ze zvlášť vynikajících osobností provinilého státu, které státu uraženému ve zvlášť slavnostní veřejné formě omluvu má přednésti a o odpuštění žádati. Jsou však i jiné formy zdvořilostní, jimiž dostiučinění může býti dáno, jako slavnostní výstřel k počtě vlajky uraženého státu a pod.

Pokud jde o podmínky odpovědnosti státu, nutno lišiti tak zvanou přímou a tak zvanou nepřímou odpovědnost státu. Přímá odpovědnost dána jest tam, kde provinění mezinárodního se dopustila hlava státu nebo s jejím schválením neb z jejího rozkazu někdo jiný. Zde jde zvláště o provinění těch orgánů státních, jež ústavou nebo zákony vnitrostátními jsou zmocněny zastupovat stát na venek. Avšak i protiprávné činy jiných orgánů státních zakládají tuto přímou odpovědnost. Vzhledem na neodvislost soudcovskou uznává se mezi civilisovanými státy, že stát je přímo odpovědný jen za legální postup soudů, nikoliv však za obsah jejich rozhodnutí.

Jsou-li však zájmy jiného státu podstatně porušeny jednáním jiných osob, jež podléhají svrchovanosti určitého státu, odpovídá stát za toto jednání, ovšem tu jde jen o nepřímou odpovědnost. Stát tu totiž odpovídá jen za zanedbání povinné péče. Rozumí se, že i v takových případech může nastati přímá odpovědnost státu, jestliže odpovědné státní orgány jednání protiprávné schválily, což nastává již tím, že odepřely je potrestati.

Podle různosti mezi přímou a nepřímou odpovědností řídí se intenzita dostiučinění, jež stát za své provinění musí dáti. Náhrada celé škody hmotné činem způsobené stíhá stát v obou případech.

② Nepřímá odpovědnost státu jest vyloučena tím, že stát není s to, aby zabránil činům jiný stát poškozujícím. Tak na př. nemá stát odpovědnosti za škody vzniklé jinému státu takovým pozdvižením nebo vzpourou, jimž stát podle politických poměrů nemohl zabrániti. Ovšem i v těchto případech jest třeba, aby stát po potlačení vzpoury vinníky potrestal. Nemusí tedy v ta-

kových případech stát poskytnouti poškozeným cizincům náhradu škody (sporno).

UNO - OSN

III. Společnost národů.

Viz Charta Spoj. národů

§ 1. Vznik a organizace Společnosti národů.

Již za války vznikly v Anglii a v Americe společnosti, jež cílem si vytkly pracovat k takové smlouvě mezinárodní, již by utvořena byla společnost národů, jež by zaručovala smírné vyřizování mezinárodních sporů a poskytovala možnost stálých vztahů a styků mezi státy. Ihned po sestoupení mírového kongresu počalo se jednati o takovéto smlouvě a úmluva o Společnosti Národů schválena již v dubnu 1919 a zařaděna jako první oddíl do všech mírových smluv. (Viz její znění v příl. 1.)

Společnost Národů skládá se jednak ze zakládajících členů, jednak z členů později přijatých. Zakládajícími členy jsou jednak všechny státy, jež se zúčastnily mírového jednání na straně Dohody. Mezi těmito státy činí pak zase úmluva rozdíl mezi čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými (Spojené Státy Severoamerické, říše britská, Francie, Itálie a Japonsko) a ostatními státy. K zakládajícím členům náleží dále určité neutrální státy vypočtené v příloze k úmluvě, jež byly vyzvány, aby do dvou měsíců prohlásily, zda ke Společnosti Národů se připojují, což také všechny tyto státy učinily.

Později může se členem Společnosti Národů stát každý stát, dominiium nebo kolonie, jež si svobodně vládnou, bude-li jejich přijetí usneseno dvěma třetinami Shromáždění předpokládaje, že poskytnou účinné záruky svého upřímného úmyslu zachovávat své mezinárodní závazky a že přijmou Společností předepsanou úpravu svých branných sil a své výzbroje vojenské, námořní a vzduchoplavecké.

Členem Společnosti Národů přestává býti stát (samosprávné dominiium, kolonie):

1. Když dal dvě leta napřed výpověď pod podmínkou, že splní do té doby všechny své mezinárodní závazky počítaje k nim i závazky plynoucí z této úmluvy (čl. 1., odst. 3.);

2. dopustil-li se porušení některého závazku vyplývajícího z úmluvy o Společnosti Národů, a byl-li ze Společnosti vyloučen usnesením všech ostatních členů, kteří jsou zastoupeni v Radě (čl. 16., odst. 4.);

3. odepřel-li přijmouti změnu úmluvy, na níž se usnesli všichni členové zastoupení v Radě a většina členů, jichž zástupcové skládají Shromáždění (čl. 26.).

Orgány Společnosti jsou Shromáždění, Rada a úřad tajemnický.

Shromáždění skládá se ze zástupců všech členů Společnosti. Každý člen má ve Shromáždění po hlasu a nesmí míti více než tři zástupce.

Rada skládá se zástupců čelných mocností spojených a sdružených a ze čtyř (podle doposud neratifikované změny usnesené v r. 1922 — *šesti*) dalších členů Společnosti, jež zvolí Shromáždění svobodně v obdobích, jež uzná za vhodné (podle resoluce z r. 1922 na tři léta). Tento počet členů Rady a to jak stálých, tak volených, může se však změnit usnesením Rady schváleným většinou Shromáždění. Mimo tyto členy Rady má každý člen Společnosti, který není zastoupen v Radě býti vyzván, aby vyslal zástupce, který by zasedal jako člen ve schůzích Rady, kdykoliv se projednávají otázky, dotýkající se zvláště jeho zájmů. Ve schůzích Rady má každý člen po hlasu a nesmí míti více, než jednoho zástupce.

Pokud jde o kompetenci, vymezena jest jak pro Radu, tak pro Shromáždění jen obecnou zásadou, že každý z těchto orgánů »nalézá o všech otázkách, spadajících do oboru působnosti společnosti nebo dotýkajících se světového míru«. Bylo tedy přenecháno praxi, aby vzájemně vymezila kompetenci těchto dvou orgánů, pokud, jako při přijímání nových členů, změně počtu členů Rady nebo změně úmluvy, se nevyžaduje usnesení obou.

Zpravidla je třeba k platnosti usnesení jednomyslnosti. Jen ve věcech týkajících se jednacího řádu a pak ve věcech, v nichž výslovně jest to smluveno, rozhoduje většina členů Společnosti ve schůzi Rady nebo Shromáždění zastoupených.

Úřad tajemnický skládá se z generálního tajemníka a z potřebného počtu tajemníků i personálu. Generálního tajemníka jmenuje Rada se schválením většiny Shromáždění, tajemníky a personál generální tajemník se schválením Rady. Náklady tajemnického úřadu nesou členové Společnosti podle klíče stanoveného pro mezinárodní kancelář světového spolku poštovního.

Sídlem Společnosti je Ženeva, ale Rada se může kdykoliv usnésti, že je překládá jinam. Zástupci členů Společnosti a jejich úředníci požívají při vykonávání svých funkcí diplomatických výsad a svobod. Budovy a pozemky zabrané Společností, jejími úřady a schůzemi jsou nedotknutelný.

§ 2. Omezení zbrojení, veřejnost smluv a smírné vyřizování mezinárodních sporů.

Poněvadž z předních cílů Společnosti Národů jest zaručiti mír a bezpečnost, stanoví úmluva jako prostředky k tomu jednak omezení zbrojení, jednak veřejnost diplomacie, jednak a hlavně smírné vyřizování sporů.

Pokud jde o omezení zbrojení, vytýká smlouva za cíl, že zbrojení se má v zájmu udržení míru omeziti na nejmenší míru, jež stačí k bezpečnosti státu a k provedení mezinárodních závazků společným postupem. K tomu cíli Rada připraví programy tohoto omezení a předloží je vládám jednotlivých států, aby o nich rozhodly. Tyto programy se mají revidovati nejméně každých 10 let. Až budou tyto programy schváleny, nesmí míra zbrojení jimi ustanovená býti překročena bez svolení Rady. Také soukromá tovární výroba střeliva a válečného materiálu má býti omezena. Členové Společnosti se zavazují, že si vzájemně budou oznamovati všechny údaje o míře svého zbrojení a o svých programech vojenských, námořních a leteckých i o poměrech v oněch odvětvích svého průmyslu, jichž lze užiti k účelům válečným.

Prvním krokem k tomuto omezení zbrojení jsou omezení mírovými smlouvami uložená co do zbrojení Německu a jeho spojencům.

Poněvadž vedle překotného zbrojení za podstatnou příčinu válek byla uznána tak zv. tajná diplomacie, stanoví čl. 18., že všechny mezinárodní smlouvy a závazky, které příště budou sjednány členem Společnosti, musí býti ihned zapsány úřadem tajemnickým a jim uveřejněny co možná nejdříve. Žádná z těchto mezinárodních smluv nebo závazků nebude závazná dokud nebude zapsána. Úmluvy, které byly uzavřeny mezi členy Společnosti, a jež jsou neslučitelné se zněním úmluvy, jsou čl. 20. prohlášeny za zrušené. Vzal-li člen dříve, než vstoupil do Společnosti na sebe závazky neslučitelné se zněním úmluvy, jest jeho povinností bez odkladu podniknouti kroky, aby se z těchto závazků vymanil.

Nejpodstatnější pokrok znamená však úmluva o Společnosti Národů pokud jde o smírné vyřizování mezinárodních sporů.

Především obsahuje čl. 10. jakousi obecnou garanční smlouvu mezi členy Společnosti, podle níž se všichni členové zavazují, že budou šetřiti a hájiti nynější územní celistvosti a politické nezávislosti všech členů Společnosti proti každému vnějšmu útoku (nikoliv tedy, jako sv. Aliance, proti vnitřním převratům). Při útoku, hrozbě nebo nebezpečí útoku navrhne Rada prostředky, jak zabezpečiti provedení tohoto závazku. V článku 11. se výslovně prohlašuje, že každá válka nebo hrozba válkou ať postihuje přímo či se nepřímo dotýká některého člena Společnosti, dotýká se zájmů celé Společnosti, jejíž povinnosti je, aby učinila opatření vhodná k tomu, aby se mír mezi národy účinně uchránil. V takovém případě generální tajemník svolá bez průtahu Radu k žádosti kteréhokoliv člena Společnosti. I každý člen Společnosti má právo, aby přátelsky upozornil Shromáždění nebo Radu na jakoukoliv okolnost, jež se dotýká mezinárodních vztahů a jež tím hrozí zkaliti mezi národy mír nebo dobrou shodu, na níž mír závisí.

Na rozdíl od konvencí o smírném vyřizování mezinárodních sporů uzavřených v Haagu v r. 1899 a 1907 bylo úmluvou prohlášeno smírné vyřizování sporů za obligatorní. Vznikne-li tedy spor mezi členy Společnosti Národů, nesmí žádná strana uchýliti se

k válce dříve, dokud neučiní se pokus o smírné vyřízení věci. Tento pokus může se státi dvojím (trojím) způsobem: buď řízením rozhodčím (řízením soudním) anebo řízením před Radou. Záleží na stranách, kterou cestu vyvolí. Očekává se, že členové postupně mezi sebou uzavrou o tom smlouvy, které spory a před které rozhodčí (soudy) míní přiváděti. Na rozsudek rozhodčího soudu jsou pak vázány nejen strany, nýbrž i ostatní členové Společnosti Národů potud, že nesmí žádný z nich uchýliti se k válce proti členu Společnosti, který se mu podvolí. Nevykoná-li se rozsudek, navrhne Rada opatření, která by mu dodala účinnosti. Do tří měsíců po rozsudku nesmí se pak vůbec válka počítí.

Druhý způsob řešení sporů, řízení před Radou, nepředpokládá zvláštní nějaké předchozí úmluvy, nýbrž může nastati k žádosti i jen jedné strany, tedy i na př. tehdy, nemohou-li se strany dohodnouti o tom, jakým způsobem spor smírně vyřídití. Rada se přičiní nejdříve, aby mezi stranami samými došlo k dohodě. Nepodaří-li se jí to, vyšetří předmět sporu a uveřejní referát usnesený o tom, jak by bylo nejlépe spor urovnati. Stalo-li se toto usnesení v Radě jednomyslně — nepřihlížeje ovšem k hlasům zástupců sporných stran — má prakticky stejný účinek, jako rozhodnutí rozhodčích. Nemohou-li se členové Rady shodnouti, přenechává se pak všem členům, aby jednali tak, jak uznají za nutno k zachování práva a spravedlnosti. Rada může ostatně buď z vlastního podnětu nebo k návrhu některé strany spor vznéstí na Shromáždění. V tomto případě má usnesení většiny Shromáždění, přidali-li se k ní všichni členové Rady, stejný účinek, jako jednomyslný náleze Rady.

Není tedy ani podle nynější úmluvy možnost války vyloučena, je však omezena na tři případy. Válka je přípustna především proti členovi, jenž by se nepodvolil rozsudku rozhodčího soudu nebo jednomyslnému nálezu Rady (většiny Shromáždění), tedy jako forma exekuce. Je dále přípustna v případě, že Rada nemůže o věci dojíti k jednomyslnému nálezu. V obou případech však

teprve tři měsíce po vynesení rozsudku nebo nálezu, takže lze očekávati, že za tuto dobu válečná vášně ochladne a že přece se najde nějaké východisko. Za třetí pak je nejen přípustna, nýbrž po případě uložena v případech, kdy některý stát by jednal proti předpisům o smírném vyřizování mezinárodních sporů. Uchýlí-li se totiž některý člen k válce mimo případy a podmínky dovolené války, pokládá se jeho čin za válečný čin proti všem ostatním členům Společnosti Národů. V tomto případě jsou všichni členové povinni přerušiti s provinilým členem veškeré styky obchodní a finanční, a to nejen styky mezi státy, nýbrž i styky mezi příslušníky svými aneb státu třetího s jedné strany a státu provinilého se strany druhé. Tedy nejpřísnější blokáda. Vedle toho však Rada vypracuje plán, podle něhož jednotlivé státy mají přispěti vojenskou mocí k tomu, aby provinilý stát společným branným podnikem byl donucen splniti závazky ze Společnosti plynoucí. Tu tedy válka bude míti ráz trestu. Ostatní členové jsou povinni vzájemně si pomáhati, aby snáze snesli škodlivé snad následky hospodářské blokády i aby usnadnili společný podnik válečný.

Přibližně totéž platí, vypukne-li spor mezi dvěma státy, z nichž jen jeden jest nebo žádný není členem Společnosti Národů. Tu totiž bude stát mimo Společnost stojící vyzván, aby pro tento spor vzal na sebe povinnosti člena Společnosti Národů za podmínek, které Rada uzná za spravedlivé. Odepře-li stát vzíti na sebe za účelem řešení sporu povinnosti člena Společnosti a uchýlí se k válce proti některému členu, lze použití proti němu těchže opatření, jako proti členu provinilému. Odeprou-li však obě strany mimo Společnost stojící na sebe vzíti povinnosti člena, může Rada učiniti jakékoliv opatření a dáti jakékoliv pokyny způsobilé k tomu, aby se zabránilo nepřátelským činům a aby se dosáhlo rozřešení rozepře.

§ 3. *Správní úkoly Společnosti Národů.*

Mimo dozor nad státy, jimž svěřen byl mandát o koloniích a územích, jež následkem války přestaly býti pod svrchovaností státu, které je spravovaly a jsou obydleny národními kmeny,

neschopnými dosud, aby se samy ovládaly, o čemž byla řeč nahore na straně 31, převzala Společnost Národů řadu správních úkolů, jež jednotlivě vypočítávají čl. 23 a 24 úmluvy. Jde tu zvláště o zabezpečení a zachování slušných a lidských podmínek pracovních, ke kterémuž účelu zřízena zvláštní organizace práce (viz níže příl. 3.), dále o slušném nakládání s domorodým obyvatelstvem, o dohledu nad úmluvami o obchodu s ženami, s opiem, dále se zbraněmi a střelivem, dále o svobodu styku a provozu*) a konečně o mezinárodní obranu proti nemocem. Úřad tajemnický má poskytovat pomoc a podporu všem mezinárodním úřadům, které byly ustaveny dřívějšími kolektivními smlouvami. Napříště budou všechny takovéto mezinárodní úřady a komise postaveny pod pravomoc Společnosti.

DÍL II.

OBJEKTY MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.

I. Státní území.

§ 1. Pojem a rozsah státního území.

Státním územím rozumíme část povrchu zemského, která jest podřízena svrchovanosti určitého státu. Tuto svrchovanost (imperium) nutno ovšem lišiti od státního vlastnictví (dominium).

Význam státního území záleží v tom, že na ně se vztahuje svrchovaná moc státu. Proto může vždy území podřízeno býti jen jediné svrchované moci, třeba by ji jako při condominiumu vykonávalo více států, anebo jako při spolkovém státu nebo poměru vasalském stát členský nebo vasalský jen v určitých směrech mohl svrchovanost vykonávat, kdežto v jiných směrech přísluší svrchovanost suzerenovi nebo státu spolkovému.

Stát ovšem může výkon suverenity přenést smlouvou na jiný stát. Tu však v podstatě jde o cessi územní (na př. postou-

*) Viz o tom Úmluvu a statut o svobodě transitu, sjednané v Barceloně dne 20. dubna 1921 ve Sb. z. a n. z r. 1924 č. 22.

pení Bosny a Hercegoviny pod správu Rakouska Tureckem, jež trvalo od roku 1878 do roku 1908, nebo Cypru Velké Británii, jež trvalo od roku 1878 do roku 1914 nebo tak zv. pachtovní smlouvy, jimiž Čína v roce 1898 propachtovala okres Kiaučau Německu (podle versailleské smlouvy pacht přešel na Japonsko), území proti ostrovu Hongkongu Velké Británii a Port Artur Rusku (v r. 1905 přešel na Japonsko).

Někteří pokládají za tak zv. fiktivní části území válečné lodi kdekoliv a obchodní lodi na širém moři, poněvadž zůstávají podřízeny svrchovanosti svého státu, tvoří tedy v určitém smyslu plovoucí část jeho území. Ve skutečnosti tu však nejde o zvláštní část území, nýbrž o stručné vyjádření určitých zvykových norem mezinárodního práva.

Za součást území pokládá se i prostor pod povrchem území a nad povrchem, sahající teoreticky do středu země, v ovzduší pak do nekonečna.

Pokud jde o ovzduší, nemusí ovšem stát trpěti, aby jiný stát jeho ovzduším na př. vedl telegrafické vedení. Pokud jde o bezdrátovou telegrafii platí mezinárodní radiografická konvence londýnská z r. 1912, upravující vysílání telegramů mezi pobřežními stanicemi a loďními stanicemi a mezi loďními stanicemi navzájem. Pokud však jde o radiografii přes území jiného státu, není věc ještě upravena. Nebrání tedy nic státům, pokud je to technicky možno, aby bránily radiografickému styku svým ovzduším.

Pokud jde o používání státního ovzduší k letům, uzavřena byla na mírové konferenci v r. 1919 (13. října) mezi 15 státy konvence o letectví v době míru (viz Sb. z. a n. z r. 1924 č. 35.)*

*) Každý stát má úplnou a výlučnou suverenitu nad vzdušným prostorem nad svým územím, ale strany se zavazují, že souhlasí v době míru se svobodným a pokojným průjezdem soukromých letadel druhých stran, pokud se podřídí pravidlům konvence anebo pravidlům vydaným v souhlasu s ní. Každý smluvní stát si však vyhrazuje právo, zakázati soukromé létání vůbec nad určitými oblastmi ať z důvodů vojenských nebo z důvodu veřejné bezpečnosti.

Každé letadlo musí býti registrováno v některém státě a musí nésti na sobě značky národnosti i registrace. Letadla která užívají práva pokojného letu bez přistání nad jiným státem, musí letěti dra-

Za území státní pokládá se nejen pevná půda, nýbrž i určitá vodstva. Tato vodstva však se pokládají za příslušenství půdy a nemohou bez příslušného kusu území býti samostatně zci-zována.

Řeky, které od pramene až do ústí probíhají územím téhož státu, jsou výlučným majetkem tohoto státu. Nazývají se proto řekami národními. Nenárodní jsou řeky, které buď probíhají několika státy, nebo jež jsou hranicí mezi dvěma státy. Pohraniční řeky patří zpravidla k území států, které oddělují, při čemž není-li nic jiného ustanoveno, platí (zvláště též podle mírových smluv) interpretační pravidlo, že při nesplavných řekách jde hranice střední čarou vodního toku nebo jeho hlavního ramene, při splavných řekách střední čarou hlavní jízdné trati vodní. Řeky, jež protékají územím několika států, podléhají svrchovanosti toho státu, jehož územím právě protékají.

Mezinárodními řekami nazýváme takové řeky nenárodní, jež jsou splavné ze širokého moře. Takovéto řeky jsou v době míru zásadně přístupné obchodním lodím všech států. Kdežto není

hou předepsanou státem, nad nímž let se koná, a musí přistáti na letištích, jež jsou k tomu určena, jestliže tak žádají předpisy příslušného státu, a býti vypravena určitými veřejnými listinami prokazujícími jeho národnost a způsobilost letců. Právomoc nad soukromými letadly letícími nad územím určitého státu přísluší tomuto státu. (Zabavení pro porušení práv patentních není přípustné, složí-li letec přiměřenou jistotu.) Letiště přístupná veřejnému použití národních letadel musí býti za stejných podmínek přístupná také letadlům smluvních stran.

Státní letadla jsou jednak vojenská, jednak nevojenská. Vojenská letadla, t. j. taková, jež jsou řízena osobami isoucími ve vojenské službě a přidělena k tomuto úkolu, nesmějí letěti nad územím jiného státu ani na něm přistáti bez zvláštního povolení, dostala-li však toto povolení, požívají zásadně výhod exiteritoriality. Nevojenská letadla státní, t. j. taková, jež jsou výhradně zaměstnána ve státní službě na př. poštovní, celní nebo policejní, řídí se při svém překročení hranic zvláštními úmluvami. Nepožívají nikdy exiteritoriality.

Konvence zřídila mezinárodní komisi pro letectví jako stálý výbor pod řízením Společnosti národů. Jest to především informační ústředna pro věci mezinárodní dopravy vzdušné, dále však jí přísluší úprava mezinárodního letectví pokud jde o stránku technickou a příprava návrhů na změny a doplňky konvence. Spory o výklad konvence patří před stálý mezinárodní soud vyjímajíc otázky čistě technické, jež rozhoduje mezinárodní komise letecká.

uznaného principu o svobodné plavbě po národních, pohraničních a ostatních nenárodních řekách, začalo se již na počátku 19. stol. hnutí, žádající za uznání svobodné plavby na řekách mezinárodních. K první úpravě došlo na vídeňském kongresu v r. 1815, jenž prohlásil zásadu svobodné plavby na mezinárodních řekách evropských pro obchodní lodí nejen pobřežních, nýbrž i všech ostatních států. Myšlenka tato definitivně byla formulována úmluvou z r. 1868 upravující svobodnou plavbu na Šeldě, Moze, Rýnu a jeho splavných přítocích Nekarů, Mohanu a Mosele. Mírovou smlouvou pařížskou z r. 1856 uznána svobodná plavba po Dunaji, k jejíž kontrole zřízen mezinárodní orgán, tak zv. evropská komise dunajská. Generální aktou konžského kongresu z r. 1885 prohlášeny mezinárodními Kongo a Niger.

Mírová konference r. 1919 zrevidovala tato ustanovení, slíbila vydati generální konvenci o této věci a prohlásila mezinárodními Labe po Mělník, Vltavu od Prahy, Odru od ústí Opavice, Němen, Dunaj od Ulmu a splavné části Moravy, Dyje, dále Visly a Prutu a každou splavnou část těchto vodních sítí, která slouží více než jednomu státu za přirozený přístup k moři, ať už s překládáním s lodí na loď, či bez něho, dále průplavy pobočné a koryta plavební, které by byly postaveny buď k zdvojení nebo zdokonalení přirozeně splavných částí řečených říčních sítí anebo k spojení dvou přirozeně splavných částí téhož vodního toku (viz mírovou smlouvu s Německem čl. 331, s Rakouskem čl. 291, s Maďarskem čl. 275, a smlouvou s Polskem čl. 18 a s Rumunskem čl. 16).

Na mezinárodních řekách má se nakládati s příslušníky, majetkem a vlajkami všech mocností podle zásady naprosté rovnosti. Poplatky se smějí vybírat jen tak vysoké, aby slušně kryly náklad na udržování a zlepšování plavby. Žádný pobřežní stát nesmí podnikati práce, které by mohly býti na újmu plavbě, nedají-li souhlas všechny pobřežní státy nebo státy zastoupené ve

zvláštní organizaci mezinárodní, jaká byla zřízena mírovou smlouvou s Německem, pokud jde o Labe, Odru, Dunaj a Rýn.)*

Mírový kongres zabýval se též mezinárodními řekami africkými, totiž Kongem a Nigerem a uzavřena byla současně s mírem St. Germainským v r. 1919 zvláštní konvence, jež však právě, pokud jde o mezinárodnost těchto řek, převzala zásady jinak zrušené generální akty berlínské z r. 1885.

Pravomoc státu nad řekami nenárodními je omezena zvykovou normou mezinárodní, že svrchovanost nesmí se vykonávat ke škodě jiného území státního.

Jezerá a moře úplně uzavřená územím jednoho státu tvoří součást tohoto území. Je-li jezero nebo moře uzavřeno územím několika států, mluví se o mezinárodních jezerech a mořích. Obecné zásady však, jež by uznávala svobodu plavby na takovýchto jezerech a mořích, není (vyjímaje jezera v oblasti Kongu, podle úmluvy St. Germainské, nahradivši úmluvu berlínskou z r. 1885, a jezera tvořící hranici mezi Spojenými státy severoamerickými a Kanadou).

Zvláštní postavení mají moře Kaspické a Černé. Pokud o Kaspické moře jde, platí úmluvy z r. 1813 a 1828 uzavřené mezi Ruskem a Persií, podle nichž tyto dva státy mohou na celém moři volně provozovati plavbu, válečné lodi však míti smí jen Rusko. Černé moře stalo se částí širého moře tím, že během 19. stol. se staly pobřežními státy vedle Turecka i Rusko, Rumunsko a Bulharsko a že příchod k němu, totiž Bosporus a Dardanely byl otevřen obchodním lodím všech národů. Mírová smlouva pařížská z r. 1856 neutralisovala Černé moře a prohlásila je za otevřené obchodním lodím pobřežních i ostatních států, připouštějíc pouze několik tureckých a ruských veřejných plavidel pro pobřežní službu. Tato neutralisace byla však zrušena londýnskou smlouvou z r. 1871, podle níž mohly pobřežní státy míti na Čer-

*) Další podrobnosti o mezinárodních řekách viz dole str. 103. a 104.

ném moři i válečné lodi, ale Turecko mohlo zakázati cizím válečným lodím průjezd Dardanely a Bosporem, kdežto obchodním lodím musilo ponechati volný přístup.

Pokud jde o průplavy, pokládají se za část území, jímž protékají. Obecně platí o nich zásady stejné, jako o řekách. Právní poměry větších průplavů bývají však upraveny zvláštními mezinárodními smlouvami. Tak pokud jde o průplav Suezský ustanovuje cařihradská konvence z r. 1888, že průplav jest v míru i ve válce přístupný obchodním i válečným lodím všech národů a nesmí býti blokován. V době války nejsou nepřátelské úkony dovoleny ani v průplavu ani tři míle od jeho přístavů. Válečné lodi válčících států musí proplouti průplavem bez odkladu, nejdéle v 24 hodinách, vyjímajíc případ naprosté nouze, a mezi odplutím válečné lodi jednoho státu a válečné lodi státu nepřátelského musí uplynouti 24 hodin. V průplavu a jeho přístavech nesmí se nalodovati nebo vyloďovati ani vojsko, ani zbraně neb střelivo. Uvnitř průplavu nesmí se zdržovati žádná válečná loď, avšak každá mocnost mimo mocnosti válčící může vydržovati dvě válečné lodi v přístavech Port Saidu a Suez.

Stran kanálu Kielského ustanovuje mírová smlouva versailleská (čl. 380—386), že má býti přístupný obchodním i válečným lodím všech národů za stejných podmínek, a že se v něm smějí vybírat jen takové poplatky, jichž vyžaduje udržování průplavu. Německo jest povinno udržovati průplav v dobrém stavu.

Pokud konečně jde o průplav Panamský, uzavřely Spojené státy severoamerické nejdříve s Nikaraguou, a pak s osamostatnělou republikou panamskou několik smluv, z nichž poslední z r. 1903 stanoví, že republika Panamská přenechává Spojeným státům pás země, potřebný ke zřízení, správě a ochraně kanálu, jenž, jakož i přístup k němu má navždy zůstatí neutrálním a přístupným plavidlům všech států.

Za součást státního území pokládá se konečně i pobřežní námořský pás, ač někteří míní, že práva, jež stát v pobřežním pásu může vykonávati, lépe lze vysvětliti výsadními právy uží-

vacími na této části moře. Pokud jde o šířku tohoto pásu, jest sporna; kdežto jedni míní, že územní pás mořský sahá tak daleko do širého moře, jak daleko možno při odlivu s břehu dostřeliti (terrae potestas finitur ubi finitur armorum vis) pokládá většina za zvykové právo pás široký 3 mořské míle počítáno při odlivu. Práva, jež stát ve svém pobřežním pásmu může vykonávat, jsou zvláště právo rybolovu, právo kabotáže (obchodní plavba od přístavu k přístavu podél pobřeží) a právo vykonávat policii i dozor v zájmu celnictví. Jinak však podle zvykového práva mají obchodní lodí právo plouti pobřežním pásmem (vyjímajíc kabotáži) aniž musí platiti nějaké poplatky. Jen z cizích lodí, které v pobřežním pásmu nebo v přístavě zakotví, mohou se vybírat poplatky. Právo válečných lodí plouti pobřežním pásmem jest sporné. Obecně uznává se jen tam, kde pobřežní pásmo je částí trati mezinárodní námořní dopravy. Sporná jest též otázka, zda přísluší pobřežnímu státu jurisdikce nad obchodními loďmi, které jen proplouvají pobřežním pásmem. Nad loďmi, které zakotvily v pobřežním pásmu nebo v přístavě, uznává se obecně jurisdikce pobřežního státu, vyjímajíc otázky týkající se výhradně vnitřního pořádku na lodí a poměru mezi členy posádky a cestujícími. V těchto případech některé státy přenechávají jurisdikci konsulovi domovského státu lodí.

Zátoky mořské, jež jsou obklíčeny územím jediného státu, a do nichž vstup není širší 6 námořských mil, jsou součástí území; je-li vstup širší, posuzují se jako součást širého moře. Je však řada zálivů, nad nimiž pobřežní stát vykonává teritoriální svrchovanost, ač vstup do nich jest širší, z toho důvodu, že fakticky jest s to jej svými pobřežními bateriemi ovládati.

Zálivy, které nemohou s pobřeží býti ovládnány, anebo jež ohraničeny jsou územím různých států, jsou součástí širého moře a jsou v době míru i války přístupny lodím obchodním i válečným všech národů. Také pokud jde o plavbu, rybolov, jurisdikci a kabotáži platí tu stejné zásady, jako na širém moři, vyjímajíc ovšem pobřežní pás.

Průlivy mořské, jež nejsou širší 6 mil, jsou součástí území, leda že by břehy patřily různým státům, v kterémž případě stejně jako při řekách pokládá se za hranici střed splavného koryta.

Podobně jako při zálivech hájí také při průlivech jednotlivé státy právo na průliv, je-li jen ovladatelný pobřežními bateriemi. Jinak platí tu stejné zásady, jako při moři, po případě mořském pobřeží. Poplatky, jež v odporu s těmito zásadami vybíralo Dánsko z lodí, jež plují průlivem Sundským, byly v r. 1897 zrušeny, když většina států námořních poskytla Dánsku náhradu.

Pokud jde o Bospor a Dardanely, mohlo Turecko vyloučiti z nich cizí lodí, dokud Černé moře bylo obklíčeno jen tureckým územím. Když však pobřeží Černého moře v XVIII. stol. se částečně dostalo pod moc ruskou, musilo připustiti cizí obchodní lodí. Hájilo však vždy svého práva zabraňovati průjezd lodím válečným. Tato zásada byla schválena smlouvou z r. 1841 a zvláště pařížským mírem z r. 1856 a londýnskou smlouvou z r. 1871. Poslední smlouva dávala jen Turecku právo, aby v době míru propustila válečné lodí spřátelených států, jež by měly zajistiti provedení pařížského míru. Mírová smlouva s Tureckem upravuje právní poměry Bosporu a Dardanel podle vzoru úmluvy suezské.

Pokud jde o ohraničení státního území, mohou býti hranice buď přirozené (vodní tok, horstvo, poušť) nebo umělé. Při pobřežních řekách pokládá se za hranici, jde-li o řeku splavnou, čára, tažená středem splavného koryta, jde-li o řeku nesplavnou, čára tažená středem hlavního koryta.

§ 2. Nabývání a pozbývání státního území.

Podle analogie soukromoprávního nabývání vlastnictví uznává na základě zvykového práva také teorie práva mezinárodního dva druhy nabývání státního území, totiž originární a derivativní nabytí státního území. Druhy originárního nabytí jsou: okupace, akrescence, podrobení a vydržení.

Okupace jest osvojení si území, jež v této době není pod svrchovaností jiného státu. Aby okupace založila rozšíření státního území, jest třeba, aby byla skutečnou; musí tu býti jednak corpus, t. j. faktická možnost ovládati území, jednak animus, t. j. projevená snaha držeti toto území jako součást nějakého státu (vydání proklamace, vztyčení vlajky a pod.). Faktická držba musí se projevovati v organisaci aspoň jakési správy. Ovšem bude způsob a organisace této správy záviseti na konkrétních poměrech, jmenovitě na hustotě a výši kultury případného obyvatelstva.

Aby mohly si přivtělití území, jež ještě nemohou fakticky ovládnout, volí často státy jakési přechodné formy vztahu k novému území, jež jim mají ve vhodné chvíli umožniti okupaci. Tento ráz mívají často tak zv. protektoráty nad územími, jejichž obyvatelstvo žije pod slabou vládou domorodých pohlavárů. Jiná forma jest úmluva s případnými konkurenty uzavřená o tak zv. sféře vlivu, jaké uzavřela, pokud jde o Afriku, Velká Britanie s většinou koloniálních států.

Akrescenci nazýváme zvětšení státního území přirozenými změnami území. Tak vznikem ostrovu v řece pobřežní nebo v přímořském pásmu nebo změnou řečiště pobřežní řeky. Umělé tvoření takovéhoho přírůstku území v pobřežních řekách na př. vystavěním hráze není přípustno, pokud by se tím tok řeky měnil na újmu druhého státu. Jest však přípustno v pobřežním pásmu mořském, kde vytvoření takovéhoho nového území tam, kde doposud bylo moře, posunuje pobřežní pás do širého moře.

Podrobení liší se od okupace tím, že tu nejde o získání území, které v době získání by nebylo pod vládou jiného státu. Při podrobení spadá v jedno zničení dosavadní státní moci a získání státního území vítězem. Také při podrobení však získává se území teprve vytvořením skutečné vládní moci nad podrobeným státem. Myslitelné jest též podrobení části státu. Podle zvykového práva stávají se podrobením poddaní zrušeného státu

poddanými státu vítězného, pokud v době podrobení sídlili na podrobeném území.

Vydržením získává se originárně státního území faktickou pokojnou držbou po nepamětnou dobu. Soukromoprávní pravidla o podmínkách vydržení nelze přenášeti na poměry mezinárodní. Vše tu závisí od konkrétních poměrů. Dokud jiný stát vznáší protesty a činí si nároky, nelze držbu pokládati za pokojnou.

② Derivativním způsobem nabytí státního území jest cese. Podmínky, za kterých a kdo jest oprávněn cedovati státní území, určují ústavy jednotlivých států. Se stanoviska mezinárodního práva jen trvale neutralizovaný stát nesmí postupovati svého území bez svolení garantů. Cese se děje ve formě smlouvy. Co jest podnětem této smlouvy, jest nerozhodno (může tu jíti o prodej, darování, výměnu, zastavení, propachtování atd.), zvláště však může tu jíti i o smlouvu mírovou, již poražený stát byl donucen, aby postoupil část svého území. Již touto smlouvou přechází svrchovanost, ač ovšem musí býti provedeno faktické odevzdání vládní moci, leda že by šlo o území, jež za války vítězný nepřítel již obsadil.

Souhlasu obyvatelstva postoupeného území (plebiscitu) třeba není. Drsnostem z toho vyplývajícím čelí se zpravidla tím, že smlouva o cesi vyhražuje jednotlivcům na postoupeném území usedlým a cesi přecházejícím pod vládu státu nového právo do určité lhůty prohlásiti, že chtějí podržeti státní občanství dosavadní. Zpravidla se požaduje, aby ti, kdo tohoto práva, tak zv. práva opce použijí, se do určité lhůty vystěhovali.

Způsobům nabytí státního území odpovídá stejný počet způsobů pozbytí státního území. Zvláštní zmínky zasluhuje pozbytí státního území revolucí, kde vzniká na části dosavadního území nový stát nebo se část území přivtělí ke státu jinému. Okupaci odpovídá na druhé straně derelikce území, kde stát fakticky se vzdal území s úmyslem nevykonávati tam již vládní moci.

§ 3. Státní služebnosti.

Státními služebnostmi nazýváme omezení územní svrchovanosti jednoho státu v určitém směru ve prospěch území druhého státu. Takovéto služebnosti vznikají zpravidla smlouvou. Jakýmsi analogem tak zv. zákonných služebností jsou určitá omezení územní svrchovanosti, zakládající se na obecných normách mezinárodního práva jako na př. povinnost státu dovoliti obchodním lodím proplouti pobřežním pásem mořským. Někteří autoři popírají ovšem konstrukci státních služebností vůbec, mylně se domnívajíce, že za analogon soukromoprávních věcných práv lze v mezinárodním právu považovati jen jednotlivé stránky suverenity, kdežto vyhrazením t. zv. stát. služebností stát oprávněný nenabývá práv suverénních na zatíženém území. Obsah státních služebností může býti rázu nejrůznějšího, pokud jen území jednoho státu může sloužiti účelům státu druhého. Podle analogie soukromoprávních služebností rozeznáváme afirmativní služebnosti, t. j. takové, jež jednomu státu dávají právo užívati v určitém směru území druhého státu (na př. vésti přes cizí území železnici, používati cizího přístavu, lovití v cizích pobřežních vodách a pod.) nebo negativní, t. j. takové, při nichž jeden stát ve prospěch státu druhého se vzdává práva vykonávati svou územní svrchovanost v určitém směru (na př. neopevňovati určitého území, nedovolovati cizím válečným lodím přístup do přístavu a pod.). Jiné rozlišení státních služebností vyplývá z hlavních jejich účelů totiž, že jsou to buď služebnosti rázu vojenského nebo rázu hospodářského.

Účinkem služebnosti jest, že trvá i když území služebností zatížené přešlo pod jinou státní svrchovanost. Tak ve prospěch Švýcarska zřízená služebnost, že určité části území tehdy (1814) savojského nesmí býti opevněny, trvá i když tato území v r. 1860 přešla na Francii. Státní služebnosti zanikají smlouvou, vzdáním se oprávněného státu a sloučením obtíženého i oprávněného území pod toutéž státní svrchovaností.

II. Širé moře.

§ 1. Svoboda širého moře a její omezení.

Jest nyní uznanou zásadou mezinárodního práva, že širé moře jako res omnium communis nemůže býti pod svrchovaností žádného státu. Učení toto pochází od Grotia, jenž je poprvé vyslovil v r. 1609 ve spise Mare liberum proti nárokům, jež si Anglie činila na určité části širého moře.

Širé moře jest souvislá část povrchu zemského pokrytá slanou vodou, vyjímajíc pobřežní pásy a zálivy i průlivy tvořící součást některého státního území. Část moře obklíčená jediným státem a spojená průlivem s ostatním mořem, jest jen tehdy součástí území, není-li tu nějaké normy, jež by dovoľovala volný průjezd tímto průlivem.

Přes to, že širé moře jakožto res extra commercium nepodléhá státní svrchovanosti žádného státu, stanoví mezinárodní právo určité normy pro používání širého moře. Tak mají podle zvykoveho práva mezinárodního státy provozující námořní plavbu stanoviti vnitrostátní normy pro používání vlajky, dále pro trestání neoprávněného používání vlajky a konečně, že stát vykonává svrchovanost nad lodmi, plujícími pod jeho vlajkou. Dále jest zvykovou normou mezinárodního práva právo každého státu trestati námořní lupičství a právo válečných lodí vyzvati na širém moři podezřelou loď, aby ukázala svou vlajku.

V době válečné může kterákoliv část širého moře se státi bojištěm; válečné lodi válčících států mohou zadržovati a zabavovati za určitých podmínek lodi obchodní a k tomu účelu prohlížeti i neutrální lodi obchodní. Jen určité části širého moře byly zvláštními smlouvami neutralisovány. Tak smlouvou pařížskou z r. 1856 Černé moře, ale tato neutralisace byla zrušena londýnskou smlouvou z r. 1871.

Mírové smlouvy rozřešily spornou otázku, zda také vnitrozemské státy mají právo na námořní vlajku v ten smysl, že toto právo mají vnitrozemské mocnosti spojené a sdružené, jsou-li její lodi zapsány v rejstříku v určitém jediném místě ležícím na jejím

území; toto místo je pro ony lodi přístavem zápisným (viz čl. 273 míru versaillského; k tomu pokud o Československo jde zákon z 15. dubna 1920 sb. z. a n. čís. 316 o vlajce a rejstříku lodí námořních a prováděcí nařízení ze 4. května 1920 sb. z. a n. čís. 345).

Propůjčením práva plouti pod jeho vlajkou přejímá stát do určité míry vůči jiným státům odpovědnost za loď pod jeho vlajkou plující a vyhrazuje si pravomoc nad touto lodí. Stanoví podmínky, za kterých stát propůjčuje právo užívatí jeho vlajky, jest věci čistě vnitrostátního zákonodárství; může toto právo propůjčovat i cizincům. (Podle cit. zák. československého přísluší národnost československá lodím, jejichž vlastníky jsou aspoň ze dvou třetin státní občané republiky, domácí osoby právnické atd.). Každá loď musí mimo to mít určité papíry, jmenovitě výpis z rejstříku lodního, prokazující její právo k vlajce, a musí mít viditelně umístěné své jméno.

Pokud jde o pravomoc státu nad loďmi, jest podle zvykového práva mezinárodního rozdíl mezi válečnými loďmi a loďmi obchodními. Válečné lodi pokládají se vždy, i když jsou v cizím přístavě, za součást svého státu. O obchodních lodích platí to s určitými omezeními toliko pokud jsou ve vlastních vodách anebo na širém moři. Omezení spočívá v tom, že za určitých okolností má i cizí válečná loď právo prohlížeti obchodní loď.

Bezpečnost plavby na širém moři vyžádala si určitých mezinárodních opatření. Tak přijaly všechny námořské státy Britský obchodní kodex signálový pro potřeby všech států z r. 1857. Dále byla na kongresu ve Washingtoně r. 1889 ujednána určitá pravidla pro chování se v případě námořských srážek. V r. 1910 na konferenci v Bruselu podepsány dvě konvence pro sjednocení určitých pravidel zákonných, týkajících se srážek lodních a pro sjednocení určitých pravidel zákonných, týkajících se pomoci a záchrany na moři. Konečně v r. 1914 byla v Londýně podepsána konvence pro ochranu života na moři, jež však pro vypuknutí války již nebyla ratifikována.

Volnost plavby na širém moři omezena jest právy, příslušejícími loďm válečným. V době války může válečná loď pronásledovati obchodní loď, jež pokusila se prolomiti blokádu a může prohlížeti a zabavovati neutrální obchodní lodi, vezoucí kontraband. I v době míru mohou válečné lodi v zájmu pronásledování pirátů žádati na podezřelé lodi obchodní, aby ukázala svou vlajku, po případě ji i prohlížeti, aby se přesvědčily o právu používatí určité vlajky. Uznává se též právo válečné lodi pronásledovati obchodní loď cizí, jež v územních vodách jejího státu dopustila se porušení práva. Konečně mohou válečné lodi zabaviti a do vlastního přístavu doprovoditi loď obchodní, jež neoprávněně používá vlajky jejího státu.

§ 2. Mořské lupičství.

Mořským lupičstvím nazývá se násilí vykonané mužstvem soukromé lodi proti osobám nebo věcem. Zpravidla tu jde o loupež, ač nelze pirátství omezovati na tento případ. Násilí při pirátství zpravidla směřuje proti jiné lodi, ač se vyskytují i případy, jež rovněž za pirátství se pokládají, kdy posádka na lodi se vzbouří a násilím proti kapitánovi zmocní se vedení lodi, aby jí pak užívala pro svoje účely.

Jen soukromá loď může se dopustiti pirátství. Kdyby neoprávněného násilí se dopustila válečná neb jiná státní loď, zakládá takovéto jednání jen odpovědnost dotyčného státu. Sporné bývají případy, kdy ve válce některá strana si zjedná lodi, jež by lapaly lodi nepřátelské. Pokud takovéto lodi se skutečně omezují na nepřátelské lodi, dlužno je pokládati za součást válečného loďstva, takže jejich činy nejsou pirátstvím.

Rovněž není pirátstvím pouhá vzpoura mužstva nebo cestujících, pokud jejím cílem není zmocnění se lodi nebo jejího nákladu. Násilí musí vždy se státi na širém moři, poněvadž v pobřežních vodách se uplatňuje, pokud o soukromé lodi jde, trestní právo pobřežního státu a není tedy třeba zvláštních mezinárodních opa-

tření. Nelze však pokládati za pirátství násilí, jež nesměřuje proti lodi, nýbrž na příklad proti obyvatelstvu ostrova nějakého nepodléhajícího žádné státní moci.

Právním důsledkem pirátství jest ztráta ochrany, kterou jinak lodi poskytuje její vlajka. Každý námořský stát má právo zmocnit se takové lodi, zabavit ji a dopravit do svého přístavu k potrestání provinilců. Způsob potrestání pirátů a řízení proti nim je věcí vnitrostátního zákonodárství. To též ustanovuje, pokud snad válečná loď může na místě ztrestati dopadené piráty, které by snad nebylo možno dopravit do vlastního přístavu. Vnitrostátní zákonodárství též určuje, co se stane se zabavenou pirátskou lodí a zbožím na ní nalezeným. Podle zvykového práva mezinárodního mají se vrátiti zákonným vlastníkům, uznává se však právo, aby vnitrostátní zákonodárství určilo procentuální odměnu za zachránění lodí a zboží.

§ 3. Uživací právo na širém moři.

Poněvadž širé moře jest *res omnium communis*, má zásadně každý stát právo vykonávati tam rybolov a klásti tam kabely i provozovati bezdrátovou telegrafii. V některých případech jsou však tato práva zvláštními smlouvami podrobněji vymezena. Tak pokud jde o rybářství v Severním moři byla v r. 1882 uzavřena mezi zúčastněnými státy konvence, upravující policii nad rybářskými lodmi v Severním moři. Podle této konvence musí lodi rybářské býti zapsány ve zvláštních rejstřících, které státy si vyměňují. Spory mezi lodmi rybářskými jsou podrobně řešeny. Signatární mocnosti mohou zvláštními křížníky vykonávati dohled nad těmito lodmi a zjišťovati jejich provinění, drobné přestupky na místě trestati, pro vážnější provinění prohlížeti a zadržovati provinilou loď, již však musí dopravit do přístavu její vlajky. Jiná smlouva v r. 1887 uzavřená má potlačiti obchod lihovinami mezi rybáři v Severním moři.

Lov tuleňů v Severním Atlantickém oceáně byl upraven zvláštním rozhodčím soudem, jenž určil v r. 1893 dobu hájení tuleňů i způsob jejich lovu. V r. 1911 byla pak uzavřena zvláštní

konvence týkající se hájení a ochrany tuleňů v Severním Pacifickém oceáně.

O ochraně podmořských kabelů, jež každý stát může klásti, uzavřena byla konvence z r. 1884, jež stanoví trestnost poškození neb ohrožení kabelů úmyslného i z nedbalosti, příslušnost vlajkového státu provinilé lodi k jejímu potrestání a právo válečných lodí zadržeti a zjistiti loď podezřelou z provinění proti podmořským kabelům.

Styk mezi lodmi a mezi lodí a pobřežím bezdrátovou telegrafií byl upraven dvěma konvencemi z r. 1906, jež velmi zdokonaleny konvencí z r. 1912. Podstatným ustanovením této poslední konvence jest, že radiotelegrafické stanice pobřežní i lodní určené pro veřejnou korespondenci musí si vzájemně vyměňovati radiotelegramy bez ohledu na používaný radiotelegrafický systém. Smluvní strany mají pak zajistiti rychlou výměnu zpráv mezi pobřežními stanicemi a telegrafickou soustavou státu. Každá radiotelegrafická stanice jest povinna přijímati hlášení o nebezpečí, v němž vysílající loď se nachází, poskytovatí těmto hlášením přednost a učiniti nutná opatření záchranná. Jako informační ústředna pro tento styk určena jest mezinárodní telegrafní kancelář v Bernu.

Svoboda širého moře vztahuje se jen na vodní oblast, nikoliv na pevnou půdu tvořící mořské dno. Tyto vrstvy zemské jsou *res nullius* a mohou tedy býti okupovány na příklad šachtami důlními nebo tunely. Rozumí se, že právo okupační se končí tam, kde se počíná mořské dno pod teritoriální vodou jiného státu. Pro spojení mezi dvěma státy tunelem pod mořským dnem bylo by tedy třeba zvláštní dohody. Dohoda taková se na př. chystá pokud jde o tunel pod kanálem La Manchským.

III. Obyvatelstvo státu.

§ 1. Postavení jednotlivců v mezinárodním právu.

Poněvadž mezinárodní právo upravuje vztahy právní jen mezi státy, jsou jednotlivci vždy objektem mezinárodního práva, nikdy jeho subjektem. Pokud tedy mezinárodní právní normy stanoví určitá práva a určité povinnosti jednotlivců, vznikají

z těchto norem subjektivní práva a povinnosti toliko pro zúčastněné státy, nikoliv pro jednotlivce, o nichž norma jedná. Jest ovšem možno, že státy zřídí k obstarávání určitých společných úkolů společné orgány, jimž smlouvou vyhradí určitá práva. Ani v těchto případech však nejde o subjektivní práva jednotlivců tyto úkoly plnicích, nýbrž vždy jen o výkon příkazu státem nebo souhlasně několika státy daného.

Zvláště v případech, kdy mezinárodní smlouvy vyhražují určitým skupinám obyvatelstva některého státu určitá práva, jako na př. v případě úmluv o ochraně menšin (takovouto úmluvou byly na př. články 5, 27, 35 a 44 berlínské smlouvy z r. 1878 ukládající Bulharsku, Černé Hoře, Srbsku a Rumunsku, že nesmějí omezovati způsobilost k právům svých občanů z důvodů náboženských, a jsou zvláště nyní smlouvy uzavřené o ochraně menšin s jednotlivými státy, jež vznikly na území dříve Rakousko-Uherském [mimo Itálii] a Tureckém), nevznikají těmto menšinám nějaká subjektivní práva mezinárodní, nýbrž vzniká jen zavázanému státu povinnost upravití vnitrostátní svůj právní řád ve shodě s převzatými závazky.

Mezinárodní postavení jednotlivců určováno jest jejich státní příslušností.

§ 1a. Zvláště o ochraně menšin.*)

Smlouvy o ochraně menšin byly uzavřeny s Polskem (28. června 1919), s Rakouskem (čl. 62—69 smlouvy St. Germainské), s Československem (10. září 1919, v. Sb. z. a n. z r. 1921 č. 508, podrobnější provedení ve smlouvě s Rakouskem ze 7. června 1920, Sb. z. a n. z r. 1921 č. 107), královstvím Srbsko-Hrvatsko-Slovinským (téhož dne), s Bulharskem (čl. 49—57 sml. Neuillyské), s Rumunskem (9. prosince 1919), s Řeckem (10. srpna 1920), pak s Finskem pokud jde o ostrovy Alandské (27. června 1921), Albanii (2. října 1921) a Litevskem (12. května 1922).

*) Viz Alois Hajn: Problém ochrany menšin (1923).

Smlouvy o ochraně menšin rozeznávají ochranu, již se má dostati všem obyvatelům jiné národnosti od práv, jichž mají požívatí ti příslušníci státní, kteří jazykem, rasou nebo náboženstvím se liší od většiny obyvatelstva svého státu. Všem obyvatelům státu bez ohledu na národnost a státní příslušnost má se dostati ochrany života a svobody, i práva vykonávati volně náboženství, pokud ovšem neodporuje obecnému řádu a veřejné mravnosti.

Příslušníci zavázaného státu náležející k menšinám mají požívatí mimo to stejných práv občanských i politických jak ostatní příslušníci a mimo to práva volně užívati svého jazyka ve stycích soukromých, obchodních, ve věcech náboženských, v tisku, a veřejných projevech, i ve veřejných shromážděních. Všichni státní občané si mají býti rovni před zákonem a rozdíl v náboženství, víře nebo vyznání nesmí býti žádnému státnímu občanu na závadu, pokud jde o přístup do veřejné služby, úřadu a k počtám nebo k vykonávání jakékoliv činnosti nebo povolání. Stát národní může si stanoviti svůj státní jazyk, ale přes to příslušníkům státu náležejícím k národnostní menšině má býti poskytnuta přiměřená možnost, aby před soudy užívali ústně i písemně svého jazyka. Přiměřenou možností rozumí se tu patrně takové opatření, jaké právě podle hustoty obyvatelstva cizí národnosti jest slučitelné s jednotnou organizací soudní. Neznamená tedy, že by v celém státě možnost tato musila spočívatí ve stejném opatření, nýbrž připouští se možnost, aby na příklad v okresích, v nichž národnostní menšina jest silně zastoupena, se připouštělo soudní jednání v jazyku této menšiny, kdežto jinde se poskytně možnost projevu v cizím jazyku jednáním za pomoci soudního tlumočníka.

Před zákony státními musí býti všichni státní příslušníci sobě rovni, takže jsou vyloučeny zákony, jimiž by příslušníkům menšin upírala se práva, jež se poskytují příslušníkům většiny. Na příklad bylo by vyloučeno, aby zákon zakazoval menšinám, zřizovati si své školy. Bylo by však možno, aby zákon vůbec zakazoval zřizovati obecné školy soukromé.

Se státními občany náležejícími k menšinám národnostním, náboženským nebo jazykovým má se po právu i ve skutečnosti za stejných podmínek nakládati stejně, jako s ostatními občany. Zvláště mají stejné právo, aby zakládali, řídili a spravovali vlastním nákladem ústavy lidumilné, náboženské a sociální, školy a jiné ústavy výchovné s právem, aby tam volně používali svého jazyka a tam vykonávali své náboženství.

Pokud jde o školství, poskytují smlouvy o ochraně menšin menšinám zvláštní práva, jež nejsou zcela shodná. Tak Rakousko má ve městech a okresích, v nichž jest usedlá značná část jeho příslušníků, kteří náležejí k jinému jazyku, než německému, poskytnouti přiměřenou možnost, aby v obecných školách dětem těchto příslušníků se dostalo vyučování jejich jazykem. Při tom vyhrazuje se rakouské vládě právo, zavést na těchto školách povinné vyučování němčině. Naproti tomu v Československu jest v okresích a městech, kde usedlá jest značná část obyvatel menšinových, poskytnouti dětem těchto obyvatel vůbec přiměřenou možnost vyučování vlastním jazykem, tedy nejen na školách obecných. Ovšem má i Československo právo zavést povinné vyučování češtině, při čemž nemusí jako v Rakousku toto vyučování se díti na těch školách, jež pro menšiny jsou zřízeny.

Tato ustanovení o ochraně menšin stojí pod garancí Společnosti národů a jsou prohlášena za závazky rázu mezinárodního; nemohou býti měněna bez souhlasu většiny v Radě Společnosti národů. Každý člen Rady má mimo to právo, aby obrátil pozornost Rady na nebezpečí porušení těchto závazků nebo stavší se již poruchy, a Rada může učiniti opatření nebo dáti pokyny, jež uzná podle okolností za přiměřené. Kdyby v tomto směru vznikla různost mínění mezi státem dotčeným a členem Rady, má se spor pokládati za spor mezinárodního rázu, o němž platí předpisy o vyřizování mezinárodních sporů s tím dodatkem, že stát, na jehož opatření jest si stěžováno, předem se zavazuje, že uzná takové spory za vhodné k rozřešení mezinárodním dvorem soudním.

§ 2. Státní příslušnost.

Státní příslušnosti (národnosti) nazýváme vlastnost jednotlivcovu spočívající v tom, že jest trvale podřízen státní moci určitého státu. Obsah tohoto poměru podřízenosti, i podmínky jak vzniká a jak zaniká, jsou věci vnitrostátního zákonodárství. Není tedy nikterak nutno, aby obsah tohoto poměru byl pro všechny občany stejný (stavovská privilegia) nebo aby podmínky vzniku a zániku státní příslušnosti v různých státech souhlasily. Mezinárodní právo má na otázce státní příslušnosti zájem jen se dvou hledisek. Jednak, poněvadž obecně se uznává za podstatný právní následek státní příslušnosti ochrana, již stát poskytuje svým příslušníkům i v cizině, jednak pro rozpory, které nastávají mezi státy důsledkem skutečnosti právě zmíněné, že podmínky nabytí a pozbytí státní příslušnosti v různých státech se nekryjí, takže se vyskytují jednotlivci, kteří jsou státními občany několika států nebo zase jednotlivci, kteří nejsou k žádnému státu v poměru jeho státního občanství.*)

§ 3. Nabývání a pozbývání státní příslušnosti.

Přes různost vnitrostátních norem upravujících nabývání a pozbývání státní příslušnosti možno rozeznávat obecně pět způsobů nabývání státního občanství. Totiž rod, naturalisaci, redintegraci, podrobení a cesi.

Nejrozšířenějším způsobem nabývání státního občanství jest rod. Věc bývá upravena dvojím způsobem. Buď nabývá se rodem státní příslušnosti otcovy (nemanželské matky) (jus sanguinis), nebo nabývá se rodem státní příslušnosti toho státu, na jehož

*) Od státních občanů nutno lišiti tak zv. chráněnce (protégés či de facto poddaní). Tak poskytuje někdy na základě zvláštních úmluv jeden stát ochrany státním příslušníkům státu druhého na př. jde-li o malý stát, jenž nemá všude své diplomatické zástupce a jenž tedy se dohodne s jiným státem, že jeho diplomatičtí zástupcové budou chrániti i jeho občanů, nebo v případě války, kdy válčící stát požádá zpravidla neutrálního státu, aby převzal ochranu jeho státních příslušníků v nepřátelském státě. Jiný případ chráněnců se vyskytuje v orientálních státech, kde diplomatičtí zástupcové států západních vykonávají ochranu nad určitými skupinami domorodců.

území porod se stal (*jus soli*). Velmi často bývá obojí způsob kombinován. (Tak podle smlouvy St. Germainské uzavřené s Československem nabývá státního občanství československého pouhým zrozením na československém území každá osoba, která zrozením nenabývá státního občanství jiného).

② Naturalisaci nazýváme skupinu způsobů, jimiž se získává státního občanství v jednotlivých případech. Jsou to manželství, legitimace dětí nemanželských, opce, založení bydliště, jmenování vládním úředníkem, poskytnutí státního občanství na žádost. Případ poskytnutí státního občanství na žádost nazýváme též naturalisací v užším slova smyslu. Podmínky, za nichž stát na žádost cizincům poskytuje své státní občanství, jsou velmi různé. Zpravidla se požaduje zachovalost, pobyt ve státě po určitou delší dobu a výslovné propůjčení vládou, jež není nijak vázána v jednotlivém případě státní občanství skutečně udělit.

Na základě redintegrace propůjčují některé státy státní občanství osobám, jež již byly rodem jejich státními občany, později však tohoto občanství na př. sňatkem pozbyly. Takovýmto osobám někdy se dovoluje, aby pouhým prohlášením zase nabyly původního svého státního občanství.

Jest obecně uznanou normou mezinárodního práva, že podrobením nebo postoupením (cesi) státního území stávají se občané na tomto území usedlí neb tam mající právo domovské státními občany nového státu. Někdy bývá věc mezinárodní smlouvou podrobněji provedena, jak se na př. stalo mírovými smlouvami.

Státního občanství se obyčejně pozbyvá: propuštěním ze státního občanství, uhasnutím státního občanství, zbavením státního občanství, opcí pro jiné státní občanství a substitucí, t. j. ustanovením vnitrostátního práva, že nabytí cizího státního občanství znamená ztrátu dosavadního státního občanství.

§ 4. Dvoji státní příslušnost a osoby bez státní příslušnosti.

Pro případy dvojího nebo žádného státního občanství nemá mezinárodní právo žádných norem, jež by čelily konfliktům z toho povstávajícím. Občané dvou nebo více států (*sujets mixtes*) pod-

řízení jsou státní moci obou států, z čehož povstávají různé nepřístojnosti. V případě války nakládá se s nimi jako s nepřáteli i když mimo občanství nepřátelského státu požívají občanství státu neutrálního. Případu osob bez státní příslušnosti snaží se některá vnitrostátní práva čeliti tím, že ukládají jim povinnost, aby do určité lhůty si vymohly naturalisaci.

§ 5. Přijímání, vypovídání a vydávání cizinců. Vystěhovalectví.

Ačkoliv někteří učitelé práva mezinárodního míní, že ze členství v rodině národů vyplývá povinnost přijímatí na svém území v době míru příslušníky jiných členů rodiny národů, nemožno prokázati pozitivní nebo zvykové normy mezinárodního práva podobného obsahu. Naopak ve skutečnosti uznává se právo každého státu, aby upravil vstup a pobyt cizinců na svém území podle své volné úvahy, ač ovšem fakticky jest nemožno, aby stát, jenž chce s ostatními státy udržovati přátelské styky, zabraňoval vůbec a bezdůvodně jejich příslušníkům přístup na své území. Některé státy zakazují vůbec přístup určitým skupinám cizích příslušníků, tak Velká Británie a Spojené státy osobám odkázaným na veřejnou dobročinnost, zločincům a osobám chorým. Stát také může přístup na své území vázati na určité formálnosti jako na př. na průkaz pasem cestovním. Naopak z územní svrchovanosti státu vyplývá, že není obecné povinnosti zabrániti kterékoli skupině osob přístup na svoje území. Mluví se tu někdy o právu asyly, jevícím se v tom, že není-li tu zvláštní smlouvy o vydávání zločinců, není stát stíhajícímu státu druhému povinen vydati zločince, jenž se utekl na jeho území.

Je-li cizinec připuštěn na území státu, podřízen je ovšem jeho územní svrchovanosti, ač na druhé straně se nezbavuje osobní svrchovanosti svého státu domovského. Většina států ovšem pokud jde o výkon územní svrchovanosti činí rozdíl mezi cizinci územím jeho jen projíždějícími a cizinci trvale tam usedlími. Této druhé skupině obvykle poskytují se tatáž práva a tytéž povinnosti, jako státním příslušníkům, vyjímajíc práva a povinnosti

rázu politického a vojenského. Nic však nebrání státu, aby cizince vyloučil z provozování určitých živností a zaměstnání, jako na př. z advokacie nebo z lékárnictví.

V některých východních zemích nekřesťanských požívají cizinci, příslušníci členských států rodiny národů výjimečného postavení, nejsouce podřízeni územnímu právu, nýbrž jurisdikci svých konsulů.

Osobní svrchovanost státu domovského jeví se, pokud jde o jeho státní příslušníky zdržující se neb usedlé na cizím území, zvláště v ochraně, již domovský stát těmto svým příslušníkům poskytuje proti přehmatům státu, pod jehož územní svrchovaností se nacházejí. Přes to tedy, že tu není obecně uznaných norem mezinárodního práva o tom, jak s cizinci nakládati, jest právě v této ochraně vydatná brzda proti libovůli, již by snad proti cizincům osvědčovati chtěl stát, který je již jednou na svoje území přijal.

Mezinárodní právo ovšem nebrání státu, aby u výkonu své územní svrchovanosti nevypovídal cizince ze svého území podle své volné úvahy. Záleží pak na respektu, jež dotýčný stát má před osobní svobodou vůbec, zda toto vypovídání víže na určité zákonné podmínky a určitý formální postup právní, či, jak jest pravidlem, zda je přenechává volné úvaze státní správy. Brzdou proti libovůli je tu opět toliko váha zakročení domovského státu vypověděného cizince, jež bývá zvláště závažné v případě, že by stát libovolně vypovídal cizince v zemi již usedlé způsobem, který by ohrožoval vážně jejich hospodářské postavení. Od formálního vypovězení nutno lišiti tak zv. *droit de renvoi*, totiž právo, jež vykonávají některé státy, bez formální výpovědi prostě ve formě policejního opatření přes hranice vyprovoditi cizí žebráky, tuláky, osoby podezřelé, zločince a pod.

Podle zásad mezinárodního práva nesmí důsledkem své osobní svrchovanosti žádný stát odepríti převzetí svého příslušníka, ať tak neb onak z cizího území odstraněného, aniž se tím

ovšem nějak váže co do kroků, jež snad podnikne, aby uplatnil své právo ochrany nad svými příslušníky v cizině.

Vydávání zločinců jako instituce mezinárodním právem upravená vznikla teprve usnadněním rychlé dopravy během 19. stol. Dříve vyskytovaly se jen příležitostné smlouvy věci se týkající a to spíše, pokud šlo o provinilce politické nebo náboženské, než o provinilce sprosté.

Vydáním nazýváme odevzdání osoby stíhané pro trestný čin státem, na jehož území se utekl státu, na jehož území svůj čin spáchal. Obecné povinnosti vydávati nebo trestati zločince, kteří na cizím území zločinu se dopustili, v mezinárodním právu není. Poněvadž však do jisté míry stejnoměrné stíhání nejtěžších zločinů jest v obecném zájmu všech států tvořících rodinu národů, došlo během 19. stol. ke zvláštním smlouvám o vydávání zločinců téměř mezi všemi civilisovanými národy. Poněvadž však tu není světové normy, jest stanovení podmínek a formalit vydání věci úvahy států smlouvu takovou uzavírajících. Jen v některých státech (první byla Belgie v r. 1833) stanoví vnitrostátní právo, za jakých podmínek a jakým způsobem cizí zločinci mohou býti vydáváni a jest pak ovšem vláda takového státu vázána na podmínky podobného zákona.

Z povahy věci plyne, že se vydává jen pro takové zločiny, jež jsou trestné jak podle práva státu vydávajícího, tak podle práva státu o vydání žádajícího. Většina států drží se též zásady, že svých příslušníků nevydává, nýbrž že je v důsledku své osobní svrchovanosti trestá i za činy v cizině spáchané. Velká Britanie však a Spojené státy neuznávají této zásady a vydávají i svoje příslušníky. Vydávání uskutečňuje se vždy jen na žádost a po provedení určitých formalit. Velká různost jest ve smlouvách o vydávání zločinců co do druhů zločinů, pro něž jest vydání přípustno. Pravidlem se vydává toliko pro nejtěžší trestné činy, pro zločiny, a to pro zločiny sprosté, nikoliv pro zločiny politické.*)

*) Jako příklad smlouvy o vydávání zločinců viz smlouvu mezi naší republikou a Německem ve Sb. z. a n. z r. 1923 č. 230.

Zásada nevydávati zločinců politických jest teprve plodem hnutí, jež jako ohlas Velké revoluce francouzské proniklo všemi státy, domáhajíc se individuální svobody a svobody přesvědčení. Až do r. 1830 vyskytovaly se poměrně často případy vydávání politických uprchlíků vládám jejich států k potrestání. Od té doby však veřejné mínění ve všech státech domohlo se toho, aby vlády se nevměšovaly do politických sporů uvnitř cizích států tím, že by umožňovaly dočasným vládám trestati ty, kdo proti duchu ve státě právě vládnoucímu se provinili. Ovšem vznikla tím velmi obtížná otázka, jak vymeziti ve smlouvách o vydávání zločinců politické zločiny na rozdíl od zločinů sprostých. Některé smlouvy kladou důraz na motiv jednání, jiné na jeho cíl, opět jiné spokojují se tím, že vypočítávají určité skutkové podstaty dotyčných trestních zákoníků, které mají převážně význam politický.

Když však v druhé polovici 19. stol. počaly se povážlivě množiti politické zločiny prováděné způsobem tak surovým a obecně nebezpečným, že vzbudily odpor a hnus ve veřejném mínění všech civilisovaných států, nastalo hnutí směřující k omezení výhrady o nevydávání politických zločinců. I tu byla první ^{delikt} ^{ne naproti} Belgie, která zákonem z r. 1856 prohlásila, že vražda hlavy státu a členů jeho rodiny se nepovažuje za delikt politický (belgická klausele atentátová). Zásadu tuto účelněji, jak se zdá, upravil švýcarský zákon z r. 1892, jenž sice stanoví též zásadu nevydávati zločinců politických, připouští však, že i političtí zločinci mohou býti vydáni, má-li jejich čin spíše ráz sprostého zločinu, než zločinu politického, o čemž rozhoduje nejvyšší soud švýcarský.

Úprava vystěhovalectví, a to jak stanovení podmínek vystěhování, tak přistěhování, jest věcí vnitrostátního zákonodárství (viz náš zák. z 15. února 1922, Sb. z. a n. č. 71). Bezodůvodné zamězení přistěhovalectví z určitého státu pokládá se za jednání nepřívětivé.

ORGÁNY PRO MEZINÁRODNÍ STYKY.

I. Hlavy států a ministerstva věcí zahraničních.

Podle zásady nezávislosti států jest věcí čistě vnitrostátní, kdo má býti pokládán za hlavu státu. Nějaká instituce, ať jednotlivec, ať sbor musí však býti v čele státu, poněvadž jinak by se dotyčnému útvaru společenskému nedostávalo podstatné náležitosti státu, t. j. svrchované vlády. Nyni nejobvyklejším útvarem jest, že v čele státu stojí jednotlivec, ať potom jako v monarchii určený rodem nebo jako v republikách určený volbou. Jen výjimečně, jako ve Švýcarsku, jest hlavou státu sbor, totiž tak zv. spolková rada.

Hlavě státu přisuzuje mezinárodní právo pravomoc, zastupovati stát na venek v každém směru. Ovšem v případě, že vnitrostátní zákonodárství, jako jest tomu v republikách a v konstitučních monarchiích, omezuje tuto pravomoc, vížic její výkon na souhlas určitých jiných ústavních činitelů, může hlava státu také v mezinárodních vztazích platně za stát jednati jen v rámci takto určeném. Nikdy není totiž právo zastupovati stát se stanoviska mezinárodního práva osobním právem hlavy státu, neboť ani hlava státu není subjektem mezinárodního práva, jež jako subjekty zná jen státy (mimo Společnost národů). Jde tedy i při zastupování státu jeho hlavou jen o právo státu, aby určité úkony jeho hlavy byly uznány za úkony dotyčného státu, resp. o povinnost státu uznati určité úkony své hlavy za závazné pro sebe.

Podle zvykového práva mezinárodního činí se co do ceremonielu rozdíl mezi monarchy a presidenty republiky, vyplývající z toho, že v monarchii se pokládá za držitele suverenity monarcha, kdežto v republikách je držitelem suverenity lid sám, jenž ji jen vykonává svým presidentem. Z toho vyplývají především určité ceremoniální zvyklosti, pokud jde o styk s hlavou státu na jejím území, jimž ovšem i cizí zástupci se musí podvoliti. Hlavně však, pokud jde o ceremonie přijímání hlavy státu na cizím území

činí se rozdíl mezi monarchy a presidenty republik. Rozdíl spočívá v tom, že monarchové požívají výsady exterritoriality a nároku na určité pocty, kdykoliv se na cizím území zdržují s vědomím a povoláním dotyčné vlády. Presidenti republik však požívají exterritoriality a nároku na pocty toliko vykonávají-li v cizině svou pravomoc zastupovati svůj stát. Exterritorialita hlav státu vztahuje se též na jejich průvod a na manželky monarchů.

Zpravidla ovšem hlava státu neobstarává styky s cizinou osobně, nýbrž používá k tomu zvláštního úřadu, totiž ministerstva zahraničí. V konstitučních monarchiích a v republikách je mimo to šéf tohoto úřadu, ministr věcí zahraničních, státní tajemník, ústavně odpovědný za úkony hlavy státu ve věcech zahraničních, takže tu hlava státu vůbec může platně jednati jen za souhlasu (spolupodpisu) svého ministra věcí zahraničních. Ministr věcí zahraničních je též šéfem diplomatických zastupitelských úřadů v cizině, jako zase naň se obracejí diplomatictí zástupcové cizích států.

Vzhledem na legitimaci hlavy státu a ministra zahraničí zastupovati stát jest mezinárodním obyčejem notifikovati nastoupení hlavy státu cizím státům (v monarchii děje se to zvlášť slavnostním způsobem vysláním zvláštního poselství), resp. státům v dotyčném státě majícím stálé diplomatické zástupce. Zda cizí stát uzná takto notifikovanou novou hlavu státu zvláště při změně dynastie nebo po revoluci nastupující, jest věcí jeho úvahy. Mezinárodní právo jen vylučuje, aby v případě, že tu jsou dva pretendenti trůnu nebo úřadu presidentského, týž stát udržoval diplomatické styky s oběma.

II. Diplomatictí zástupcové.

§ 1. Právo legace. Druhy diplomatických zástupců.

Právem legace nazýváme právo státu přijímatí a vysílati diplomatické zástupce. Podle toho se rozeznává aktivní a pasivní právo legační. Zvyk zřizovati stálá zastupitelstva v cizích státech ustálil se teprve za Ludvíka XIV. Vždy však jde při právu legač-

ním toliko o právo nikoliv o povinnost státu, ač ovšem fakticky by se z rodiny národů vyloučil stát, který by důsledně odmítal vysílati nebo přijímatí cizí zástupce.

Právo legační může býti vyloučeno nebo omezeno v případě poměru vasalského, protektorátu a státu spolkového. V takových případech záleží na obsahu dotyčných úmluv resp. ústav, zda a v jaké míře má vasal, stát pod protektorátem nebo stát členský právo legační.

Diplomatictí zástupcové člení se podle zvykového práva mezinárodního ve čtyři třídy, totiž ve velvyslance, splnomocněné ministry a mimořádně vyslance, ministry residenty a chargés d'affaires; rozlišení velvyslanců, splnomocněných ministrů a chargés d'affaires spočívá na usnesení vídeňského kongresu z r. 1815, zařazení ministrů residentů na usnesení kongresu v Cáchách z roku 1818. Poněvadž mezinárodní právo přiznává jakousi analogii práva legačního také papežské stolici (nejde tu o skutečné právo legační proto, že zmocnění se tu nevztahuje na věci mezinárodní, nýbrž na poměr mezi státem a církví katolickou) rozeznávají se též různé třídy papežských zástupců. Třídě velvyslanců odpovídají nunciové, a legáti a latere nebo de latere (zástupci s hodností kardinálů), kdežto třídě splnomocněných ministrů odpovídají papežští internunciové.

Pokud jde o rozdíly mezi těmito čtyřmi třídami, spočívá postavení velvyslanců v tom, že pokládají se v monarchických státech za osobní zástupce hlav států. Právo vysílati velvyslance mají jen státy s tak zv. královskou důstojností, t. j. císařství, království, velkovévodství a větší republiky. Ovšem také tyto státy nevysílají velvyslanců než mezi sebou. Ke státům, které nevysílají velvyslance, vysílají i tyto státy jen diplomatické zástupce stejné třídy, jaké od nich přijímají. Velvyslanci, vyslanci i ministři residenty liší se od 4. třídy t. zv. chargés d'affaires tím, že jsou pověřováni od hlavy státu k hlavě státu, kdežto poslední třída jest pověřována jen od ministerstva věcí zahraničních k druhému ministerstvu. Rozdíl konečně mezi ministrem residentem a vyslan-

cem (splnomocněným ministrem a mimořádným vyslancem) týká se toliko prerogativ čestných tak totiž, že vyslanci ze zdvořilosti (velvyslanci po právu) se oslovují excelence, kdežto ministrům residentům tento titul nepřisluší.

Všichni diplomatictí zástupcové u určité hlavy státu a jejího ministra zahraničí pověření tvoří t. zv. diplomatický sbor, v jehož čele stojí t. zv. doyen. Doyenem jest ve státech, v nichž má papež své zastoupení, papežský nuncius, jinak onen diplomatický zástupce nejvyšší třídy, jenž jest nejdéle u dotyčné hlavy státu (ministra zahraničí) pověřen. Diplomatický sbor nemá jako sbor nijakých práv, ovšem však mohou nastati okolnosti, za nichž společný postup diplomatického sboru má zvláštní váhu politickou.

Je věcí vnitrostátního zákonodárství, jaké podmínky stanoví pro vstup do diplomatické služby státní. I jsou-li takovéto podmínky, týkající se předběžného vzdělání, zkoušek, praxe, zákonem stanoveny, vztahují se jen na diplomatické zástupce s funkcemi politickými, nikoliv na diplomatické zástupce s funkcemi ceremonielními, jací se vysílají na př. ke korunovacím, pohřbům hlav států a pod. Mezinárodní právo nestanoví žádných podmínek pro způsobilost býti vyslancem.

§ 2. Ustanovování a přijímání diplomatických zástupců.

Jmenování děje se u tříd, jež vysílá hlava státu, zvláštním dekretem, t. zv. listem pověřovacím (*lettre de créance*). Tyto pověřovací listy vydává čtvrté třídě diplomatických zástupců ministr zahraničí. Pověřovací listy hlavou státu vydané dostane vyslanec zapečetěné spolu s opisem, jež, jakmile dojde na místo svého určení, zašle ministrovi zahraničí se žádostí o audienci u hlavy státu. Při této audienci odevzdá pak zapečetěný svůj originální pověřovací list. Tento pověřovací list zmocňuje vyslance obecně ke všem úkonům, jež náležejí k pravidelnému chodu vyslanecké agendy. Má-li vyslanec za svůj stát předsevzítí mimořádné nějaké jednání, na př. uzavřítí významnou nějakou smlouvu, anebo vysílá-li se diplomatický zástupce jen k takovému

speciálnímu účelu, tedy na př. k tomu, aby zastupoval stát na mezinárodní konferenci nebo na kongresu, dostane zvláštní dokument, t. zv. plnou moc (*pleins pouvoirs*), jež zase podpisuje hlava státu, jež se však neodevzdávají hlavě státu, nýbrž předkládají té straně nebo těm stranám, s nimiž se má jednat. Konečně obdrží stálý diplomatický zástupce zvláštní pasy pro sebe a svůj průvod. Tyto pasy odevzdá v ministerstvu zahraničí, kde zůstanou až do skončení jeho diplomatické mise.

Přijímání vyslance jest právem, nikoliv povinností každého státu, jenž jest členem rodiny národů, ač politicky by bylo těžko myslitelné, že by členem rodiny národů zůstal stát, který by aspoň dočasné diplomatické zástupce nepřijímal.

Právo nepřijímání diplomatické zástupce vůbec nesmí se směřovati s právem odmítnouti určitou osobu jako vyslance. Toto právo má každý stát, aniž musí pro jeho výkon uváděti důvody. Proto jest obyčejem dotázati se předem státu, zda osoba za vyslance vyhlédnutá by mu byla libá. Tento předcházející souhlas nazývá se agrération.

§ 3. Funkce a právní postavení diplomatického zástupce.

Co do funkcí diplomatického zástupce nutno lišiti příležitostní zástupce (ceremoniální a k provedení určitého úkolu na př. zastupování státu na kongresu) a zástupce stálé. Funkce příležitostních zástupců řídí se ovšem podle jejich úkolu.

Stálí diplomatictí zástupcové mají jednak vésti běžná jednání se státem, u něhož jsou pověřeni, mají pozorovati zjevy v životě tohoto státu, které by pro jejich domovský stát mohly mít zájem a podávati o svém pozorování zprávy, dále mají poskytovati ochrany příslušníkům svého státu, pokud by jim snad ve státě, u něhož jsou pověřeni, se dala křivda.

Vedle toho může zákonodárství domovského státu ukládati diplomatickým zástupcům určité funkce, pokud jde o osobní status jejich krajanů, jako vésti rejstřík o jejich úmrtí, narození, sňatcích, dále ověřovati podpisy a vydávati jim pasy. Rozumí

se, že tyto funkce nemohou brániti státu, u něhož diplomatický zástupce jest pověřen, aby neukládal cizincům povinnost, dáti tyto a podobné právní úkony ještě také předsevzítí jeho úřady. Za žádných okolností nesmí však diplomatický zástupce se vměšovati do vnitřních politických věcí státu, u něhož jest pověřen.

Aby diplomatický zástupce svoje podstatné funkce mohl zastávat, poskytuje mu mezinárodní právo nebo přesněji právo státu, u něhož jest pověřen, vyhovujíc určitým zvykovým normám mezinárodního práva, určité výsady, jejichž soubor nazýváme exteritorialitou. Sem patří zvláště:

1. Nedotknutelnost diplomatických zástupců, jejichž osobám musí přijímající stát zaručiti zvláštní ochranu, jmenovitě též zvláštní trestností útoků proti nim podnikaných;

2. diplomatický zástupce jest vyňat z působnosti trestních soudů přijímajícího státu. Ovšem provinil-li se diplomatický zástupce proti zákonům přijímajícího státu, má tento právo buď žádati, aby byl odvolán, nebo přímo jej vykázati vrácením pasu. Také se uznává právo přijímajícího státu zadržení a po případě i uvěznění cizího diplomatického zástupce, dopouštějícího se násilí nebo rušícího řád ve státě přijímajícím na dobu, než bude možno jej poslati zpět, nelze-li jinak zabrániti jeho nezákonnému jednání;

3. nedotknutelnost bydliště diplomatického zástupce znamená, že v jeho bydlišti nesmí přijímající stát předsebráti žádný úřední úkon bez svolení diplomatického zástupce. Fikce, že by příbytek diplomatického zástupce se pokládal za vyňatý z území přijímajícího státu a za součást státu vysílajícího, dnes ovšem již neplatí. Tak také nemůže diplomatický zástupce odepřítí vydati zločince, jenž do jeho příbytku uprchl anebo tam zločin spáchal, byť by to i byl příslušník jeho státu;

4. vynětí z působnosti civilních soudů a jiných úřadů znamená, že diplomatický zástupce nemůže býti žalován u soudu přijímajícího státu, leda, že by sám dobrovolně této jurisdikci se podřídil nebo že by šlo o jeho (soukromý) nemovitý statek v příji-

majícím státě ležící nebo kdyby tam jako soukromník se zúčastnil nějakého obchodního nebo průmyslového podniku nebo konečně, kdyby sám u tamního soudu vystupoval jako žalobce. Exemce znamená dále, že ani jako svědek nemůže býti donucen, aby k soudu se dostavil a že také není podřízen policejním příkazům a opatřením, ač ovšem se od něho očekává, že dobrovolně se těmto opatřením podřídí, zvláště stala-li se (jako na př. v případě epidemie) v zájmu veřejném. Konečně ani finanční výsosti přijímajícího státu nepodléhá, vyjma, pokud jde o dávky ze (soukromých) nemovitostí a o poplatky, jež místní správě jest zapravovati za veřejná opatření, jichž též vyslanec používá jako za kanalisaci, vodovod a pod. (Viz zákon z 9. listopadu 1922, Sb. z. a n. č. 331 o úpravě osvobození osob exteritoriálních od státních a jiných veřejných daní a dávek; starší předpisy viz v Zahr. pol. II. str. 65.)

5. Právo míti svou domácí kapli a vykonávati nebo dáti tam vykonávati náboženské úkony nejen pro členy vyslanectví, nýbrž i pro ostatní krajany vyslancovy, má dnes ve většině států již význam jen historický. Rovněž právo vykonávati jurisdikci nad svou družinou. Ovšem však se mu přiznává právo zadržení a do vlasti poslati člena vyslanectví, který snad by se byl dopustil trestného činu.

Přes to, že postavení diplomatického zástupce vyplývá z poměru mezi státem vysílajícím a státem přijímajícím, jsou určité případy, kdy i třetím státům z postavení diplomatického zástupce vyplývají určitá práva a určité povinnosti. Tak zvláště se uznává v míru právo vyslancovo bez závady projížděti státy, jimiž se musí ubíratí na místo, pro něž jest určen. Ovšem toto právo průjezdu se neuznává v době války pro vyslance nepřátelského státu, ubírajícího se na své služební místo u neutrálního státu územím druhého státu nepřátelského. Sporná je doposud otázka, zda v době války okupující stát, jenž přistihne na území okupovaném diplomatického zástupce neutrálního státu pověřeného u státu nepřátelského, jest povinen mu povolití vykonávání jeho diplo-

matických funkcí. Nesporné však jest, že jest povinen poskytnouti mu volný odchod a rovněž nesporno jest, že může s ním nakládati jako s nepřitelem, vměšuje-li se činně do nepřátelství mezi válčícími státy.

§ 4. Postavení družiny diplomatického zástupce.

K družině diplomatického zástupce náležejí:

① Členové legace, t. j. vyslanečtí úředníci jmenovaní vysílajícím státem a vyslanci přidělení k pomoci při výkonu jeho úřadu. Tedy radové, tajemníci, kancléř (notář), vojenský přidělenec, tlumočník, kaplan, lékař a jiní poradcové a pod. Seznam těchto členů předkládá diplomatický zástupce ministerstvu zahraničí přijímajícího státu.

② Soukromí služebníci vyslancovi, třeba by jako soukromý tajemník, vychovatelé dětí a pod. byli určeni k vyšším službám.

③ Rodina vyslancova počítajíc k ní i ty příbuzné, kteří trvale bydlí v jeho domácnosti.

④ Kurýři.

Členové legace požívají exiteritoriality stejně jako vyslanec sám. Vyslanec nemůže se za ně této exiteritoriality vzdáti, ovšem však může se tak státi vysílajícím státem samým. Rovněž požívají exiteritoriality služebníci vyslancovi, předpokládajíc, že nejsou příslušníky přijímajícího státu. Vyslanec však může se za ně vzdáti exiteritoriality a vydati je tedy soudu, dopustí-li se na př. trestného činu mimo vyslanectví.

Manželka vyslancova požívá co do exiteritoriality a nedotknutelnosti stejných práv jako vyslanec sám. Děti však a jiní příbuzní pokládají se toliko za vyňaty z působnosti místních soudů civilních i trestních, pokud vyslanec sám by se za ně tohoto privilegia nevzdal. Totéž platí o rodinách a služebnictvu členů legace.

Kurýři, to jest poslové pověřeni udržovati přímý styk mezi vyslancem a jeho domovskou vládou, jsou vyňati z civilní i trestní jurisdikce přijímajícího státu, a požívají při výkonu své funkce zvláštní ochrany, k čemuž se jim též vydávají zvláštní pasy. Mají

též právo bez závady proiřžděti třetími státy, pokud je to nutno k plnění jejich funkce a jest mezinárodním obyčejem, třeba ne zvykovým právem, že zavazadla jejich obsahující diplomatické zprávy a opatřená pečeti vyslanectví, se ani na celnících neprohlížejí.

§ 5. Ukončení funkce diplomatického zástupce.

Pokud funkce diplomatického zástupce jest omezena na určitý úkol nebo vymezena časově (na př. až do definitivního obsazení určitého místa), končí se splněním tohoto úkolu, po případě uplynutím určené doby. Jinak končí se funkce diplomatického zástupce především tím, že diplomatický zástupce jest odvolán vysílajícím státem. List odvolací odevzdává se, nestalo-li se odvolání pro nepřátelské chování státu přijímajícího, v podobných formách, jako list pověřovací. Výměnou za list odvolací obdrží diplomatický zástupce potvrzení (lettre de récréance), v němž stát potvrzuje přijetí odvolacího listu. Takového odvolání jest možné nejen, je-li snad vyslanec přeložen na jiné místo nebo vzdá-li se své funkce, nýbrž i proto, že mezi přijímajícím a vysílajícím státem vypukl vážnější konflikt anebo konečně, že přijímající stát požádal o odvolání vyslancova, poněvadž se na př. mísil do vnitřních věcí státu.

Jest obvyklo pokládati funkci vyslancovu za skončenu též tím, že postoupil do vyšší třídy diplomatických zástupců. V tom případě odevzdá diplomatický zástupce nové pověřovací listy.

Dále se končí funkce diplomatického zástupce tím, že mu přijímající stát odevzdá pasy, nechť je jej buď pro osobní jeho chování nebo pro konflikt s vysílajícím státem na dále uznávati za diplomatického zástupce, anebo že z podobných důvodů vyslanec sám požádá o vydání pasu. Vypuknutím války končí se funkce diplomatického zástupce byť by i nebyl formálně odvolán, nebyly mu pasy vydány nebo nebyl by sám požádal o vydání jejich.

Funkce diplomatických zástupců pokládá se též za skončenu změnou v hlavě vysílajícího státu, předpokládajíc, že byl touto hlavou pověřen, a změnou ve formě vládní vysílajícího státu.

V obou případech požívá však diplomatický zástupce svých privilegií až do doby, kdy obdrží nové pověřovací listy. Rozumí se konečně, že končí se funkce diplomatického zástupce/zánikem vysílajícího nebo přijímajícího státu a/smrtí. V tomto případě požívá rodina svých výsad ještě po přiměřenou dobu, již třeba jest k vystěhování.

III. Konsulové.

§ 1. Vznik instituce konsulů a její organisace.

Již ve středověku obchodníci usazení v cizí zemi volili si tak zv. konsuly k vyřizování vzájemných obchodních sporů. Zvláštními smlouvami, tak zv. kapitulacemi, vyhrazovaly křesťanské státy v zemích mohamedánských těmto konsulům výhradnou civilní i trestní jurisdikci nad krajany v cizině usedlými. Od počátku 17. století, kdy počaly vznikat stále legace, změnilo se postavení konsulů v křesťanských státech podstatně tak, že se jejich funkce omezila na pěstění obchodních zájmů krajanů. Celá instituce během 17. a 18. století upadla, až v 19. století zase se stávalo zvykem vyhrazovati v obchodních nebo zvláštních konsulárních smlouvách určité funkce konsulům. Nyní jsou konsulové zpravidla státními úředníky vysílajícího státu, pověřenými různými funkcemi v zájmu obchodu a plavby vysílajícího státu. Nejsouce diplomatickými zástupci, nepožívají diplomatických výsad a neobstarávají též zpravidla jednání s přijímajícím státem. Jsou ovšem výjimky, jako na př. u států vasalských anebo u malých států, které někdy pověřují své konsuly také určitými úkony diplomatickými. Avšak ani tito tak zv. diplomatictí jednatele nepožívají privilegií diplomatických zástupců, leda ovšem, jak tomu často bývá, jsou-li zároveň pověřeni úkolem chargé d'affaires.

Konsulové jsou buďto tak zv. konsulové z povolání, kteří jsou vybíráni z příslušníků vysílajícího státu neb tak zv. konsulové čestní, kteří, ať příslušníci vysílajícího státu nebo ne, jsou trvale usazení v přijímajícím státě a vykonávají funkce konsulární vedle svého pravidelného zaměstnání.

Má-li stát několik konsulů v jiném státě, určuje zpravidla každému z nich jeho konsulární obvod a každý z nich dopisuje si se svým ministerstvem zahraničí přímo. Někdy bývá nad nimi ustanoven t. zv. generální konsul, ač častěji bývá jako generální konsul označován konsul, jemuž přikázán zvlášť rozsáhlý nebo významný konsulární obvod. Vicekonsulové bývají zřizováni jako pomocníci generálních konsulů nebo konsulů, mají však s nimi stejnou pravomoc, takže je mohou zastupovati. Tak zv. konsulární agenti jsou podřízeni generálním konsulům nebo konsulům a jsou se svým státem ve styku jen prostřednictvím svého šéfa.

Ačkoliv konsulové si dopisují přímo s domovským státem, bývají přece vnitrostátním zákonodárstvím podřízeni diplomatickému zástupci svého státu v zemi přijímající, jenž jim může dávat příkazy a pokyny. Na druhé straně má diplomatický zástupce poskytnouti konsulům své vlasti ochrany v případě, že by jim místními úřady bylo křivděno.

Mezinárodní právo nestanoví podmínek k dosažení hodnosti konsula, nýbrž přenechává to zcela zákonodárství vnitrostátnímu.

Stát není povinen ani vysílati, ani přijímat konsuly, ovšem však hospodářské zájmy jej zpravidla k tomu povedou. Zda plosuverenní státy mohou vysílati a přijímat konsuly, závisí na tom, bylo-li jim toto právo smlouvou vasalskou vyhrazeno.

Jmenování konsulů děje se tak zv. lettres de provision. Tento jmenovací dekret předloží diplomatický zástupce vysílajícího státu ministru zahraničí státu přijímajícího, aby opatřil tak zv. exekvatur hlavy státu.

§ 2. Funkce a právní postavení konsulů.

Funkce konsulů spočívají v podpoře domácího obchodu a průmyslu, v určitých úkolech týkajících se plavby a někde i v úkolech jiných, jmenovitě týkajících se ochrany krajanů, vystavování pasů, podpory chudých příslušníků, dále podpory příslušníků, jimž místní úřady ukřivdily a konečně v součinnosti při ří-

zeni pozůstalostním o pozůstalostech příslušníků v cizině zemřelých. Některé státy zmocňují konsuly také k určitým funkcím notářským.

Konsulové nepožívají výsad diplomatických zástupců. Přes to exekvatur jim udělené zahrnuje v sobě jejich uznání za oficiální orgány vysílajícího státu, z čehož vyvozovati lze určité ohledy, které přijímající stát ke konsulovi má zachovávat, jmenovitě ochranu jeho osoby a bytu. Konsulové, jsouce ustanoveni toliko pro místní službu, stýkají se přímo jen s místními úřady; styk s vládou přijímajícího státu děje se prostřednictvím diplomatického zástupce jejich vlasti.

Mimo ochranu osoby a obydlí neposkytuje mezinárodní právo obecných nějakých výsad konsulům. Velmi často však postavení konsulů jest přesněji vymezeno konsulárními a obchodními smlouvami mezi státem vysílajícím a přijímajícím. Takovým častěji se opakujícím ustanovením jest, že konsulární archivy nepodléhají prohlídce nebo zabavení se strany úřadů státu přijímajícího. Někdy poskytuje se i nedotknutelnost konsulární budovy a osvobození konsulů z povolání od veřejných daní a dávek.

Zvláštní postavení měli a do jisté míry mají ještě konsuly evropských států v některých státech nekřesťanských, s nimiž uzavřeny byly t. zv. kapitulace, t. j. smlouvy, podle nichž příslušníci křesťanského státu byli vyňati z civilního i trestního soudnictví místního a podřadění soudnictví svého konsula, jenž mimo to měl vykonávat ochranu jejich privilegií a života i majetku. Důsledek byl, že postavení takovýchto konsulů blížilo se velmi postavení diplomatických zástupců. Nejdůležitější státy, s nimiž postupně takovéto smlouvy byly uzavírány, byly Turecko, Čína, Japonsko a Persie. Japonsko odepřelo tato privilegia dále poskytovat v roce 1899 a Turecko vypovědělo kapitulace v roce 1914. V mírové smlouvě s Tureckem soustava kapitulací nahrazena určitou úpravou tureckého soudního řízení.

V případě, že kapitulacemi vyhrazena jest konsulům jurisdikce, jest organizace konsulárního soudnictví vnitrostátní věcí

vysílajícího státu. Obtíže poskytují t. zv. smíšené případy, kde strany podléhají různým konsulům. Proto v Egyptě od roku 1875 bylo organisováno zvláštní mezinárodní soudnictví.

Funkce konsula se končí jeho smrtí, odvoláním exekvatur, jeho sesazením nebo přesazením, konečně válkou mezi vysílajícím a přijímajícím státem. Ač věc není zcela rozhodnuta, zdá se správným mínění, že se končí též, je-li konsulární obvod připojen k novému nebo jinému státu. Také okupující stát podle převládajícího mínění nemusí uznati exekvatur udělené vládou, proti níž bojuje.

Na rozdíl od diplomatických zástupců konsulové nepozbývají svého postavení změnou v hlavě vysílajícího nebo přijímajícího státu.

IV. Jiné mezinárodní orgány.

§ 1. *Ozbrojená moc na cizím území, válečné lodí v cizím vodstvu a válečná letadla v cizím ovzduší.*

Válečná moc může z různých důvodů se zdržovati v době míru na cizím území, předpokládajíc, že onen stát souhlasí. Tak může stát míti smlouvou vyhrazeno právo vydržovati posádku v cizí pevnosti, nebo dopravovati vojenské oddíly přes cizí území nebo vojensky obsaditi cizí území, na př. jako zástavu za splnění mírových podmínek. Ať z jakéhokoliv důvodu se vojenská moc zdržuje se svolením cizího státu na jeho území, zůstává vždy podřízena pravomoci svého domovského státu. Jmenovitě zločiny spáchané členy této vojenské moci na cizím území mohou býti stíhány a trestány jen orgány vlastního státu.

Podobné je postavení válečných lodí zdržujících se v cizích pobřežních vodách, předpokládajíc ovšem, že jsou ve službách svého státu. Analogické je též postavení jiných veřejných plavidel (na př. policejních nebo celních) a soukromých lodí najatých k dopravě vojska nebo válečného materiálu. Podobně i loď dopravující výhradně hlavu státu a jeho družinu.

Zásadně mohou válečné lodi stejně jako obchodní lodi plou-
ti cizími pobřežními vodami a do cizích přístavů, vyjímajíc, že
by tomu byly na odpor zvláštní úmluvy anebo zvláštní vnitro-
státní zákony pobřežního státu. Na druhé straně může stát opět
s výhradou zvláštních úmluv vyloučiti buď určitou loď válečnou
nebo válečné lodi vůbec z určitého přístavu nebo z určité části
pobřežních vod anebo vázati toto proplutí nebo příplutí na určité
podmínky.

Válečné lodi pokládají se za plující součástku svého domov-
ského státu. Následkem toho zůstávají pod pravomocí svého do-
movského státu i když se zdržují v cizích vodách. Bez svolení
velitele lodi nesmějí úředníci pobřežního státu na válečné lodi
předsebráti žádné úřední úkony. Ovšem předpokládá se, že i vá-
lečná loď podřídí se předpisům pobřežního státu, pokud jde o ná-
mořní a přístavní policii, karanténu a pod.; jinak by měl
pobřežní stát právo loď takovou vykázati ze svých vod a proti
případnému násilí použití rovněž násilí.

Otázka, pokud požívají těchto výsad také členové posádky
vystoupivší na pevnou zemi, jest sporná. Správným zdá se názor,
že jest je pokládati stejně jako jinou válečnou moc na cizím území
potud za exteritoriální, pokud se na pevnině zdržují u výkonu
svého úřadu.

Že válečná letadla na cizím území požívají exteritoriality,
ustanovuje výslovně konvence o letectví z r. 1919 (viz svrchu stra-
nu 65).

§ 2. Jednatelé bez diplomatického nebo konsulárního charakteru.

Státy udržují k pěstování styků mezi sebou také jiné orgány
než diplomatické zástupce a konsuly. Jsou to veřejní a tajní poli-
tičtí agenti, vyzvědači, komisaři a doručovatelé zpráv. Veřejní
političtí agenti bývají jediným prostředkem, jímž stát může navá-
zati styky se státem polosuverénním nebo s povstalci uznanými
za válčící moc. Tito veřejní političtí agenti nepožívají ovšem di-
plomatických nebo konsulárních výsad. Poněvadž však v jejich

přijetí obsaženo jest uznání jejich úředního charakteru, dlužno
jim poskytnouti aspoň zvýšené ochrany jejich osob.

Podobné postavení jako veřejný politický agent má tajný
politický agent, je-li vládou přijat. Jinak ovšem, má-li jeho po-
slání zůstatí utajeno i vládě, má podobně jako vyzvědač jen po-
stavení cizince ve státě se zdržujícího a podléhá v každém směru
jurisdikci tohoto státu.

Komisaři a členové komisí se vysílají s doporučovacími li-
sty k cizím vládám, aby vyjednávali o věcech technických nebo
správních (na př. týkajících se železnic, pošt a pod.), nikoliv
o věcech politických. Poskytuje se jim důsledkem jejich přijetí
ochrana osobní a nedotknutelnost úředních jejich papírů. Podobně
požívají stejné ochrany doručovatelé zpráv, jsou-li vypraveni
zvláštními pasy, potvrzujícími jejich úřední ráz, třeba by nepatřili
k průvodu některého diplomatického zástupce.

§ 3. Mezinárodní komise a úřady.

Státy zřizují k obstarávání určitých věcí mezinárodního zá-
jmu smíšené komise, skládající se ze zástupců zúčastněných stá-
tů. Takové komise jsou buď dočasné nebo trvalé. Dočasné komise
zřizují se k obstarání určitého úkolu, jako vyšetření sporu, sta-
novení hranic a pod. Stálé komise byly zřízeny v zájmu svobodné
plavby na mezinárodních řekách a v Suezském průplavu, v zá-
jmu mezinárodního zdravotnictví, v zájmu placení úroků cizím
věřitelům ze státních dluhů, v zájmu letectví a pod. Postavení
členů komise zpravidla vymezuje smlouva komisí zřizující. Jinak
není obecně uznaných norem o tom.

Z uvedených komisí byly zřízeny: komise dunajská míro-
vou smlouvou pařížskou z roku 1856, znovu zřízená na konfe-
renci berlínské roku 1878 a londýnské roku 1883. Pravomoc její
vztahovala se na část Dunaje od Brajly k ústí. Konference z r.
1883 upravila též plavbu a poříční policii pokud jde o část Du-
naje od Železných vrat k Brajle a zřídila pro to novou komisí
skládající se ze zástupců pobřežních států a zástupce evropské

komise dunajské. Mírovou smlouvou z r. 1919 byla »Evropská komise dunajská« reorganizována tak, že v ní mají zástupce toliko Velká Británie, Francie, Itálie a Rumunsko. Část Dunaje od Brajly proti vodě až k Ulmu se souvisejícím poříčním systémem postavena pod novou »Mezinárodní komisi dunajskou«, skládající se ze dvou zástupců pobřežních států německých, po jednom zástupci ostatních poříčních států a po jednom zástupci každého v evropské dunajské komisi přistě zastoupeného státu, který není státem poříčním.*)

Pokud jde o Rýn, byla plavba po něm upravena konvencí manheimskou z r. 1868, podle níž byla zřízena ústřední komise. Ustanovení manheimské konvence byla změněna čl. 354 až 362 mírové smlouvy versailleské. Komise podle těchto ustanovení nově složená má připravit osnovu nového řádu pro mocnosti spojené a sdružené i Holandsko, a Německo zavázáno, aby k tomuto řádu předem přivolovalo. Francii a Švýcarsku vyhrazena zvláštní práva na části toku tvořící hranici.

Podle smlouvy cařihradské z r. 1888 byl neutralisován průplav Suezský a zřízena komise, jež dohlíží na zachování smlouvy.

Pro řeku versailleskou smlouvou neutralisované, totiž Labe**) a Odru byly zřízeny komise, jejichž složení ustanovuje čl. 340 a 341 mírové smlouvy. Rovněž pro Němen má, bude-li některý z pobřežních států žádati za jeho zmezinárodnění, býti zřízena zvláštní komise.

*) Podle článku 351 smlouvy versailleské mají stát československý, stát Srbů, Chorvatů a Slovinců i Rumunsko v případě, že by na části říční sítě, která tvoří jejich hranici, se zmocněním nebo jako mandáři mezinárodní komise podnikli práce k úpravě regulací, zřízení jezů a pod. na protějším břehu, jakož i části řečiště, ležící mimo jejich území požívatí práva na všechna usnadnění potřebná k vyměřování, k provedení a udržování těchto prací. Definitivní Dunajský statut stanoven úmluvou z 23. července 1921, Sb. z. a n. z r. 1922 č. 356. (viz i Sb. z. a n. z r. 1923 č. 229.)

***) Viz Labskou plavební aktu smlouvenou v Drážďanech 22. II. 1922 a doplněnou v r. 1923 v Paříži (viz Sb. z. a n. z r. 1923 č. 222) a v r. 1923 v Praze (v. Sb. z. a n. z r. 1924 č. 37). Srov. i zákon o labských plavebních soudech z 25. dubna 192, Sb. z. a n. č. 92 a nař. vl. č. 93.

Vedle toho zřízeny byly již před válkou: Conseil superieur de santée v Cařihradě, Conseil sanitaire maritime et quarantenaire v Aleksandrii podle smlouvy bukureštské z r. 1881; k ochraně zájmů věřitelských byly zřízeny komise pro Turecko r. 1878, Egypt r. 1880 a Řecko r. 1897.

Podle úmluvy o Společnosti národů zřízeny byly jako poradní sbory Rady Společnosti národů komise pro otázky vojenské, plavební a letecké, komise pro přezkoumávání mandátů. Také podle úmluvy o mezinárodní organizaci práce byla k doзору nad mezinárodním úřadem práce zřízena 24členná komise. Konečně byla konvencí o letectví z r. 1919 zřízena stálá komise pod řízením Společnosti národů.

K obstarávání určitých mezinárodních zájmů byly v druhé polovici 19. století zřízeny četné úřady rázu správního. K nim po světové válce přibyl jako nejdůležitější úřad úřad tajemnický při Společnosti národů. Článek 24. úmluvy pak stanoví: Všechny mezinárodní úřady, které byly zřízeny dřívějšími kolektivními smlouvami, budou, předpokládaje souhlas stran, postaveny pod pravomoc Společnosti. Všechny takové mezinárodní úřady a všechny komise pro úpravu věcí mezinárodního zájmu, jež budou přistě zřízeny, budou postaveny pod pravomoc Společnosti.

Ve všech věcech mezinárodního zájmu, které jsou upraveny obecnými konvencemi, které však nejsou svěřeny mezinárodní komisi nebo úřadu, má tajemnický úřad Společnosti, žádají-li strany o to a přivolí-li Rada, shromážďovati a udíleti potřebné informace i poskytovatí potřebnou nebo žádoucí pomoc.

Rada může pojmouti do nákladů tajemnického úřadu náklady všech úřadů neb komisí postavených pod pravomoc Společnosti.

Nejdůležitější z těchto úřadů před světovou válkou zřízených jsou:

Mezinárodní telegrafní úřad Mezinárodní telegrafní unie v Bernu zřízený r. 1868, jenž jest zároveň mezinárodním úřadem Mezinárodní unie radiotelegrafické.

Mezinárodní úřad poštovní Světové unie poštovní v Bernu zřízený r. 1874.

Mezinárodní úřad pro míry a váhy v Paříži, zřízený r. 1875.

Mezinárodní úřad pro vlastnictví průmyslové a pro ochranu děl literárních a uměleckých v Bernu, zřízený při Mezinárodní unii pro vlastnictví průmyslové, zřízené r. 1883 a Mezinárodní unii pro ochranu děl literárních a uměleckých, zřízené r. 1886.

Úřad v Bruselu, zřízený při Mezinárodní unii pro uveřejňování celních tarifů r. 1890.

Ústřední úřad pro mezinárodní dopravu v Bernu, zřízený r. 1890.

Zemědělský úřad v Římě, zřízený r. 1905.

Mezinárodní zdravotní úřad v Paříži, zřízený r. 1907.

Podle úmluvy o mezinárodní úpravě práce zřízen byl v sídle Společnosti národů mezinárodní úřad práce.

Dvěma úmluvami z r. 1919 zřízeny byly mezinárodní úřady jednak pro obchod zbraněmi a střelivem, jednak pro obchod lihovinami v Africe.

§ 3a. *Zvláště o mezinárodní organizaci práce.*)*

Vedle politické organizace, již jest Společnost národů, tvoří mírovými smlouvami tytéž státy organizaci zvláštní, jejímž úkolem jest, aby umožňovala mezinárodní dohody o úpravě pracovních poměrů, tak, aby stát, jenž uznává oprávněnost nároků vrstev sociálně slabých, nebyl poškozován konkurencí národa méně svědomitého. Orgány této mezinárodní organizace práce jsou mezinárodní konference a mezinárodní úřad práce, řízený správní radou. V mezinárodní konferenci má dojíti k součinnosti mezi různými činiteli, kteří v jednotlivých státech nejvíce jsou interesováni na otázkách, o něž tu půjde. Proto vysílá do této konference každý stát po čtyřech zástupcích, z nichž dva zastupují vládu, z druhých dvou jeden dělnictvo, a jeden zaměstnavatele. Každý z těchto delegátů hlasuje samostatně, takže jest možno, aby na příklad zá-

*) Viz příl. III.

stupcové dělnictva se dohodli o společném postupu. Jako výkonný orgán této generální konference funguje mezinárodní úřad práce, podřízený 24členné správní radě. Také v této správní radě došla uznání zásada parity potud, že v ní jest dvanáct zástupců vlád, 6 zástupců dělnictva a 6 zástupců zaměstnavatelů. Mezi zástupci vlád je 8 zástupců oněch států, jejichž průmyslový význam podle uznání Rady Společnosti národů jest nejvýznačnější. Tento mezinárodní úřad práce vede v patrnosti otázky, týkající se průmyslu a práce, a mající význam mezinárodní, koná též přípravná šetření o jednotlivých otázkách pracovních, a jiné úkoly, jež by mu správní rada přikázala. Konference může se dvoutřetinovou většinou hlasů usnésti na určitém řešení otázek, pracovního poměru se týkajících, a může svému usnesení dáti buď formu doporučení nebo formu mezinárodní úmluvy.*)

Při doporučení záleží pak na jednotlivém státě, jak a pokud mu míní vyhověti. Při návrhu úmluvy jest každý člen povinen podniknouti, čeho třeba k její ratifikaci.

Důležité jest, že správní rada má i jakousi moc výkonnou proti oněm státům, jež by nedostály povinností, které na základě takovéto úmluvy neb doporučení na sebe vzaly. Organizace dělnické a zaměstnavatelské mají totiž právo, podati v tom smyslu stížnost k mezinárodnímu úřadu práce. Správní rada pak může onen stát vyzvati, aby o této stížnosti se vyjádřil. Vedle toho má každý člen právo, podati u mezinárodního úřadu práce stížnost proti jinému členu, který podle jeho mínění nezabezpečuje uspokojujícím způsobem provedení úmluvy, kterou oba ratifikovali. Nestačí-li v takovémto případě vysvětlení, jež by si správní rada od obviněného státu vyžádala, může k návrhu správní rady generální tajemník Společnosti národů vybrati ze zvláštního seznamu tři členy, jednoho zaměstnavatele, jednoho dělníka, a jednu osobu neodvislou, aby případ vyšetřili. Tato vyšetřující komise, zjistí-li odůvodněnost stížnosti, navrhne opatření rázu hospodářského, jež ostatní státy jsou oprávněny proti provinilému státu učiniti. Proti

*) Viz na př.: Sb. z. a n. z r. 1922 č. 80, 81, 82 a z r. 1924 č. 74 a 98.

rozhodnutí vyšetřující komise jest pak stížnost k mezinárodnímu dvoru soudnímu. Rovněž možno si stěžovati k mezinárodnímu dvoru soudnímu, nepodnikne-li některý člen čeho třeba k uskutečnění doporučení, nebo k ratifikaci úmluvy. Nepomůže-li žádný z těchto prostředků, může pak každý člen proti provinilemu členu učiniti opatření vyšetřovací komisí navržená.

Úmluva o mezinárodní úpravě práce obsahuje mimo tento jednací řád i určité zásadní principy, jež již nyní státy mírovou smlouvou podepsavši uznávají za směrodatné.

§ 4. Mezinárodní soudy. *in. Charles*

Podle čl. 20.—29. haagské konvence o smírném vyřizování mezinárodních sporů z r. 1899 byl v r. 1900 v Haagu zřízen mezinárodní soud rozhodčí. Jeho orgány jsou: Stálá správní komise soudu, skládající se z diplomatických zástupců signatárních mocností v Holandsku za předsednictví holandského ministra zahraničí, jež obstarává správní potřeby soudu. Dále jest tu mezinárodní úřad rozhodčího soudu, jež obstarává kancelářské práce soudu. Soud sám jest vlastně pouhý seznam osob uznané kompetence v otázkách mezinárodního práva a požívajících nejvyšší mravní vážnosti, jmenovaných signatárními mocnostmi. Každá mocnost může jmenovati nejvýše 4 členy a to na 6 let. Soudní lavice zřizuje se pro každý případ zvláště z tohoto seznamu rozhodčích a to, neurčí-li strany jinak, tím způsobem, že každá strana jmenuje po 2 rozhodčích, z nichž jen jeden smí býti z rozhodčích jí ustanovených. Tito 4 rozhodčí zvolí si patého za předsedu. Nedoehodnou-li se, mohou strany jmenování předsedy svěřiti třetí mocnosti. Nedoehodnou-li se na této třetí mocnosti, jmenuje každá jednu mocnost, které společně jmenují předsedu. Nedoehodnou-li se ani tyto mocnosti, ustanoví se předseda losem ze čtyř kandidátů, které tyto mocnosti po dvou vyberou z listiny rozhodčích, a z nichž žádný nesmí býti státním příslušníkem anebo rozhodčím ustanoveným některou ze sporných stran. Členové soudní lavice sejdou se pak na vyzvání mezinárodního úřadu k soudu v Haagu

a požívají výsad diplomatických. Náklady hradí strany rovným dílem, při čemž vlastní náklady si hradí každá strana sama.

Druhá haagská konference mírová z r. 1907 obsahuje ustanovení o zřízení mezinárodního soudu kořistního v Haagu, jež měl býti odvolací instancí od jednotlivých národních soudů kořistních. Tato konvence však nebyla ratifikována.

Podle čl. 14. úmluvy o Společnosti národů měla Rada přivříviti návrh Stálého soudního dvoru mezinárodní spravedlnosti, jež by nalézal o všech sporech rázu mezinárodního, jež strany naň vznesou a podával dobrá zdání o sporech neb otázkách, jež naň vznese Rada nebo Shromáždění. Rozdíl mezi tímto stálým soudem mezinárodní spravedlnosti a Mezinárodním soudem rozhodčím jest ten, že se skládá ze stálých soudců, kteří nejsou určeni jako při rozhodčím soudě stranami, dále, že se očekává, že nebude jako rozhodčí soud rozhodovati jen ex aequo et bono a se snažiti především o rozřešení dané otázky kompromisem, nýbrž, že bude postupovati jako vnitrostátní soudy toliko podle předpisů mezinárodního práva.

Takto vypracovaný statut stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti byl schválen usnesením Shromáždění Společnosti národů v Ženevě dne 13. prosince 1920. Statut vstoupil v platnost 8. října 1921. Československo přistoupilo k tomuto usnesení a podepsalo i ratifikovalo dotyčnou úmluvu, jež vyhlášena ve Sbírce zák. a n. z r. 1922 pod čís. 124 (viz příl. II.).

Soudní dvůr skládá se z 15 členů a to z jedenácti soudců řádných a čtyř soudců náhradních. Členy soudního dvoru volí Shromáždění a Rada ze seznamu osob, navržených národními skupinami Rozhodčího soudu (tuto národní skupinu tvoří ony čtyři osoby uznané kompetence v otázkách mezinárodního práva a požívající nejvyšší vážnosti mravní, které podle čl. 44. haagské konvence z r. 1907 každá signatární mocnost může navrhnouti za rozhodčí. Pokud jde o členy Společnosti, kteří nejsou zastoupeni ve Stálém rozhodčím soudě, jest seznamy kandidátů navrhnouti národními skupinami, jež jejich vlády k tomuto účelu budou jmeno-

vati za týchž podmínek, jaké byly citovaným čl. 44. ustanoveny pro členy rozhodčího soudu). Za soudce může být navržena jen osoba požívající nejvyšší vážnosti mravní, která vyhovuje podmínkám, požadovaným k zastávání nejvyšších úřadů soudcovských v jejich zemi, nebo která jest obecně uznávaným znalcem mezinárodního práva. Každá národní skupina může navrhnouti nejvýše čtyři takovéto osoby, z nichž nejvýše dvě ze svých příslušníků. Zvolení jsou ti, kteří dosáhli absolutní většiny hlasů ve Shromáždění i Radě. Členové soudního dvoru jsou voleni na devět let a nesmějí zastávati žádného úřadu politického ani správního ani nesmějí býti jednateli, poradci nebo právními zástupci v nižádne otázce mezinárodní. Úchytky jsou jen přípustné u soudců náhradních. Svého úřadu může soudce býti zbaven jen jednomyslným usnesením soudců ostatních. Členové soudního dvoru požívají při výkonu svého úřadu diplomatických výsad a imunit. Soud si volí na tři roky svého předsedu a místopředsedu. Zapisovatelem může býti zvolen i generální sekretář stálého rozhodčího dvoru. Sídlem soudního dvoru jest Haag. Pravidelně rozhoduje soudní dvůr v sezení plenárním. Nebylo-li by možno ani přibráním náhradních soudců dosáhnouti počtu jedenácti soudců, jest soud usnášení schopen za přítomnosti nejméně devíti soudců. Pro spory vyplývající z úmluvy o mezinárodní úpravě práce, jakož i pro spory vzniklé z ustanovení mírové smlouvy versailleské o přístavech, vodních cestách a železnicích, zřídí se zvláštní senáty, k nimž se přiberou odborní přísedící. Dále je tu zvláštní tříčlenný senát povolaný rozhodovati na žádost stran ve zkráceném řízení. Strany mohou se toho domáhati, aby v soudě zasedal soudce jejich státní příslušnosti. Není-li takového soudce ani mezi řádnými soudci ani mezi náhradníky, může si strana vybrati soudce z osob, které byly za soudce navrženy.

Příslušnost soudního dvoru vztahuje se na všechny otázky, které strany naň vnesou, jakož i na každý případ zvláště předvídaný v platných smlouvách a úmluvách. Členové Společnosti národů a státy uvedené v příloze k Úmluvě budou moci buď při

podpisu nebo ratifikaci protokolu, k tomuto Statutu připojeného, nebo později prohlásiti, že uznávají od nynějška pravomoc Soudního dvoru jako závaznou ipso facto a bez zvláštní úmluvy vůči každému jinému členu nebo státu, který vezme na sebe tíž závazek, ve všech nebo v některých druzích sporů právní povahy, jejichž předmětem jest:

- a) výklad mezinárodní smlouvy;
- b) jakákoliv otázka mezinárodního práva;
- c) existence jakékoli skutečnosti, která, kdyby byla prokázána, zakládala by přestoupení některého mezinárodního závazku;
- d) povaha nebo rozsah náhrady povinné za porušení mezinárodního závazku.

Prohlášení svrchu dotčené může býti učiněno bez výhrady anebo s podmínkou vzájemnosti se strany několika nebo určitých členů nebo států, nebo na určitou lhůtu.

V případě sporu o tom, zda Soudní dvůr jest příslušný, rozhoduje Soudní dvůr.

Soudní dvůr běře za podklad:

1. mezinárodní úmluvy buď obecné, buď zvláštní, v nichž jsou vytčena pravidla výslovně uznaná státy jsoucími ve sporu;
2. mezinárodní zvyklost jako doklad obecné praxe pojímané za právo;
3. povšechné zásady právní, uznané civilisovanými národy;
4. s výhradou ustanovení článku 59, soudcovské nálezy a nauku nejvýš kvalifikovaných spisovatelů, jako pomůcku k určení právních pravidel.

Toto ustanovení nikterak nezasahuje v pravomoc Soudního dvoru nalézati za souhlasu stran *ex aequo et bono*.

Řízení má dvě období: jedno písemné, druhé ústní. Řízení písemné záleží v tom, že se soudcům a stranám doručí procesní spisy, protispisy a případné repliky, jakož i veškeré průvodní doklady a spisy. Pak se koná přelíčení zpravidla veřejně. Soudní dvůr může kdykoliv pověřiti vyšetřováním nebo podáním dobrého zdání kteroukoliv osobu, korporaci, kancelář, komisi nebo orgán

podle svého výběru. Strany jsou před soudem zastoupeny jednatelem, kteří si mohou přibrati poradce nebo právní zástupce. Rozhodnutí soudu děje se většinou hlasů přítomných soudců. V případě rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedův nebo toho, kdo ho zastupuje. Nález musí být odůvodněn. Je konečný a bez odvolání. Přípustná jest jen revise na základě objevení skutečnosti, která by měla rozhodující vliv a která nebyla, než nález byl vyřčen, známa ani soudnímu dvoru, ani straně o revisi žádající, aniž jí lze v tomto směru přičítati zavinění. Revisní řízení zahajuje se nálezem soudního dvoru, který výslovně zjišťuje existenci nové skutečnosti, přiznává jí povahu, která dává podnět k zahájení revise a prohlašuje z tohoto důvodu žádost o revisi za přípustnou. Žádost o revisi jest podati nejpozději ve lhůtě šesti měsíců po objevení nové skutečnosti a nemůže být vůbec podána po uplynutí lhůty deseti let ode dne nálezu.

Když jde o výklad smlouvy, na níž mají podíl jiné státy, než strany ve sporu, zpraví je kancelář neprodleně. Každý z nich má právo intervence v procesu a jestliže tohoto oprávnění použije, jest výklad obsažený v rozsudku stejně závazný také pro něho. Jinak je rozhodnutí soudního dvoru závazné pouze pro strany ve sporu a pouze pro případ, který jim byl rozhodnut.

DÍL IV.

MEZINÁRODNÍ PRÁVNÍ JEDNÁNÍ.

I. Druhy mezinárodních právních jednání.

Mezinárodním právním jednáním nazýváme takové projevy vůle státu, s nimiž mezinárodní právo spojuje právní účinky. Podle vzoru vnitrostátního práva můžeme rozeznávat mezinárodní smlouvy a mezinárodní delikty. O mezinárodních deliktech byla řeč nahoře (díl I., II. § 3.). Mezinárodní smlouvy uzavírají se zpravidla po mezinárodním vyjednávání. Vyjednávání vede buď hlava státu sama, nebo jednotlivé orgány pro mezinárodní styk. Jednání může se dít buď ústně nebo písemně. Také při ústním

jednání mohou se podávati písemná shrnutí ústních přednesů tak zv. verbální noty. Jednání mezi několika státy konají se na kongresech a konferencích. Mezi těmito dvěma druhy mezinárodních schůzí není právního rozdílu.

Vedle smluv mají mezinárodní význam jednostranná prohlášení státu, mezi nimiž rozeznáváme deklarace, notifikace, protesty a renunciace. Deklarací nazývá se někdy veřejné vyhlášení zásad, podle nichž stát ve své politice se míní řídit. Takové deklarace nemají právního významu, třeba by měly značný politický význam. Mají však právní význam některé deklarace, zvláště vyhlášení války, vyhlášení o tom, jaké zboží válčící stát míní pokládati za kontraband, deklarace státu, že míní zachovávat neutralitu a pod.

✓ Notifikace jest ohlášení skutečnosti pro mezinárodní právo významné. Někdy smlouvy ukládají povinnost notifikace; tak haagská konvence z r. 1907 ukládá válčící straně, aby notifikovala vypuknutí války neutrálním mocnostem. Rovněž spor o výklad vícestranné smlouvy vzniklý mezi dvěma stranami, má se podle haagské konvence notifikovati ostatním stranám.

✓ Protest jest prohlášení, kterým si stát zabezpečuje možnost dalších kroků v případě, že cítí se ve svých právech zkrácen činem jiného státu.

✓ Renunciace jest naopak vzdání se práva.

II. O mezinárodních smlouvách vůbec.

§ 1. Kdo a jak uzavírá smlouvy mezinárodní.

Smlouva jest také v mezinárodním právu souhlasný projev vůle dvou nebo více stran ve věci právně významné. Poněvadž státy nemohou samy jednati, uzavírají za ně smlouvy orgány mezinárodních styků, při čemž otázku, zda a pokud ten neb onen orgán jest oprávněn jednati za stát, řešiti jest podle vnitrostátních předpisů ústavních. Zpravidla to mohou býti hlavy států samy, ač dnes, kdy většina států předpokládá k právním úkonům hlavy státu spolupodpisu odpovědného ministra, častější budou úmlu-

vy mezi ministry věci zahraničních a jejich orgány, ač vyskytují se i případy, kdy k uzavření jednotlivých smluv zmocněny bývají osoby, jež nejsou ve službách zahraničních úřadů. Poněvadž smlouva jest souhlasný projev vůle, jest oprávnění toho, kdo za stát jedná, zastupovati stát, podstatnou náležitostí platnosti smlouvy. Je-li tedy podle ústavy hlava státu v uzavírání mezinárodních smluv omezena na př. souhlasem parlamentu, nevzniká smlouva, dokud všechny ústavní náležitosti tu nejsou. Rozumí se, že smlouvou se stává jen ten projev, v němž již došlo k souhlasu. Nutno tedy od smlouvy také v mezinárodním právu rozeznávat tak zv. punktace, t. j. pouhou dohodou o bodech, o nichž smlouva má být v budoucnosti uzavřena a tak zv. pactum de contrahendo, jímž strany se dohodly o určitých bodech, které tak, jak byly smlouveny, mají do příští nějaké smlouvy býtí pojaty.

Souhlas musí býtí svobodným projevem vůle. Rozumí se tu vůle ve smyslu psychologickém, tedy vůle osob smlouvu uzavírajících, poněvadž o vůli státu možno mluvit jen ve smyslu obrazném. Proto by nebyla platnou mezinárodní smlouva, k níž zástupce státu by byl donucen anebo sveden omylem neb podvodem, vzbuzeným druhou stranou. Nevadí však platnosti smlouvy, je-li stát sám v takovém postavení, že mu nezbyvá, než přijati podmínky druhé strany, jak tomu bývá při mírovém jednání se státem úplně podlehnuvším.

Smlouva zavazuje ovšem jen strany; platí tedy vždy jen pro státy, nikoliv pro jejich občany a platí i když vláda ve státě ano i když forma státní se změnila. Ze smluv ve prospěch třetí strany (na př. ze smlouvy mezi Velkou Británií a Spojenými státy z r. 1901 a Spojenými státy a Panamou z r. 1903 o průplavu panamském, podle nichž tento průplav má býtí otevřen lodím všech států), vznikají práva třetích států teprve přistoupením ke smlouvě. Tento přístup může se státi i předem. Tak tomu jest při smlouvách obchodních, obsahujících klausuli o největších výhodách. Stát, jenž takovou smlouvu uzavřel, nabývá práv z jakékoliv smlouvy druhou stranou s jinými státy uzavřené, kterou jim poskytl větších výhod.

§ 2. Předmět a forma mezinárodních smluv.

Předmětem smluv může býtí iakýkoliv závazek, který stát jeden proti druhému anebo oba navzájem na sebe běrou. Není tedy možná smlouva o závazcích nebo právech třetího státu. Sporno jest, může-li vzniknouti platná smlouva o závazku, kterým se ruší závazek, jež některá smluvní strana má proti třetímu státu. Mám za to, že tu smlouva vzniká, ač ovšem závazek proti třetímu státu tím nezaniká, nýbrž naopak jest na takovouto novou smlouvu hleděti jako na porušení smlouvy staré, z něhož vzniká poškozenému státu právo žádati o nápravu této škody, tedy o zrušení nové smlouvy. Nesporno jest, že není platná smlouva o nemožném závazku. Teoreticky není též platná smlouva o závazku nemravném nebo přičicím se uznaným normám práva mezinárodního.

Mezinárodní právo nepředpisuje určité formy pro smlouvu, ač vzhledem na vnitrostátní předpisy o platnosti právního jednání jménem státu podniknutého bude pravidlem formá písemná. Za mimořádných poměrů jako za války, jsou však možné i smlouvy konkludentním jednáním, jako vztyčením bílé vlajky na znamení úmyslu přistoupení na příměří.

Podle čl. 18. úmluvy o Společnosti národů musí všechny mezinárodní smlouvy, které příště budou sjednány členem Společnosti, býtí ihned zapsány úřadem tajemnickým a jím uveřejněny co možno nejdříve; dokud nebude zapsána, nebude žádná taková smlouva závazná.

Mezinárodní smlouvy označují se různými názvy, jako: smlouva, dohoda, akta, konvence, deklarace, protokol, úprava atd., aniž se ustálila v mezinárodním právu jednotná nomenklatura. Obvyklá forma mezinárodní smlouvy jest, že před vlastním obsahem smlouvy vyjadřujícím body, v nichž došlo k dohodě, se uvádí jako tak zv. úvod jména hlav smluvních států, jména jejich zástupců, zjištění skutečnosti, že si vyměnili řádné plné moci

a uvedení motivů smlouvy. Za vlastním obsahem smlouvy následují pak podpisy zmocněnců. Někdy se pojímají podrobnosti smlouvy do přílohy ke smlouvě a může též býti, že smlouva veřejná má tajnou přílohu nebo dodatek, obsahující podrobnější provedení některých jejích ustanovení. Rozumí se, že i tyto přílohy a dodatky musí býti zmocněnci podepsány.

§ 3. Ratifikace a účinek smluv.

Ratifikace jest schválení smlouvy uzavřené zástupci oním orgánem státu, jenž podle ústavy jest oprávněn za stát jednati. Dokud smlouva není ratifikována, nenabývá působnosti. Jest však již tu platná smlouva, takže neustanovuje-li smlouva nic jiného, pokládá se za platnou od okamžiku svého podpisu, třeba by byla ratifikována později (sporné). Z toho plyne, že ratifikace musí se vždy vztahovati na celou smlouvu a že nemůže býti dána podmíněně, vždy ovšem předpokládajíc, že smlouva sama nestanoví něco jiného.

Jest zvykovým právem mezinárodním, že každá smlouva vyžaduje k tomu, aby nabyla působnosti, ratifikace. Některé smlouvy však výslovně prohlašují, že počnou působiti bez ratifikace. Rozumí se, že jest to možno jen u takových smluv, jež týkají se předmětů, o nichž podle vnitrostátního ústavního práva orgán smlouvu uzavírající může samostatně jménem státu jednati.

Není-li ve smlouvě stanovena lhůta, do níž ratifikace musí býti dána, předpokládá se, že ratifikace nastane v přiměřené lhůtě. Nepřiměřený průtah ratifikace mohla by druhá strana pokládati za odepření ratifikace. Poněvadž stát nemusí uváděti důvodů pro odepření ratifikace, dlužno míti za to, že otázku, zda smlouva bude ratifikována, mezinárodní právo přenechává volné úvaze každého státu. Rozumí se však, že i odepření ratifikace musí vycházeti od orgánu, který jest oprávněn za stát jednati. Nemohou tedy — a to jest další doklad pro tvrzení, že smlouva platí od podpisu zmocněnci — zmocněnci sami svůj souhlas dodatečně odvolati.

Ratifikace může též býti udělena konkludentním jednáním tenkrát, když smluvní strana počne smlouvu plniti bez výslovné ratifikace. Pravidlem jest však, že ratifikace se dává písemně, při čemž ovšem musí býti, neopakuje-li se v ní doslov smlouvy, stylisována tak, aby nemohla vzniknouti pochybnost o tom, na kterou smlouvu se vztahuje.

Kdo jest oprávněn smlouvu ratifikovati a za jakých podmínek, určuje vnitrostátní právo.*)

Z pravidla, že ratifikace se musí vztahovati na celou smlouvu a nesmí býti vázána na podmínky, jest zdánlivá výjimka v případě vícestranných smluv, jestliže některá strana při podpisu projevila svůj souhlas jen s některými články nebo připojila výhrady. Pak ovšem může býti ratifikace udělena jen co do podepsaných článků, po případě jen se smluvenými výhradami. Jsou též případy, kdy ratifikace byla dána s výhradou, že pochybným ustanovením bude rozuměno určitým způsobem; taková ratifikace byla uznána za platnou.

Rozumí se, že ratifikace nemůže učiniti platnou zdánlivou smlouvu, totiž jednání, při němž nedošlo ke skutečnému souhlasu, ať násilím nebo lstí neb omylem zástupce druhou stranou vyvolaným.

§ 4. Zabezpečování smluv.

Splnění mezinárodní smlouvy bývalo dříve zabezpečováno přísahou, rukojmími nebo zástavním právem na movitostech; tyto formy se již nevyskytují. Doposud však vyskytuje se zabezpečení smlouvy obsazením cizího území a zaručením se třetího státu.

Obsazení území bývá prostředkem, kterým zvláště po válce vítězný stát si zabezpečuje splnění podmínek mírových.

*) § 64.1. naší ústavní listiny stanoví: President republiky: 1. Zastupuje stát na venek, sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Smlouvy obchodní, dále smlouvy, ze kterých pro stát neb občany plynou jakákoliv břemena majetková nebo osobní, zejména i vojenská, jakož i smlouvy, jimiž se mění státní území, potřebují souhlasu Národního shromáždění. Pokud jde o změny státního území, souhlas Národního shromáždění se dává formou ústavního zákona (čl. I. uvoz. zák.).

Rukojemství vzniká zvláštní smlouvou, již třetí stát se zaručuje za splnění určité smlouvy jiným státem. Takovéto zaručení může se též státi kolektivní smlouvou. Ze smlouvy rukojemské vyplývá povinnost rukojemního učiniti co může, aby došlo ke splnění převzatého závazku druhým státem. K tomu, aby rukojemství se stalo účinným, jest třeba jednak žádosti státu, v jehož prospěch rukojemství zní, jednak možnosti pro ručitele vykonati na druhou stranu účinný nátlak. Při kolektivním rukojemství není sice třeba, aby všichni rukojmí nátlak vykonávali společně (jest možno, že porušení právě vychází od některého z rukojmí). Vždy však musí rukojemského zákroku rukojmí se zúčastniti větší část kolektivních rukojmí, leda ovšem, že by smlouva rukojemská výslovně stanovila, že rukojmí mají ručiti jeden za všechny a všichni za jednoho.

Rukojemství ostatně v mezinárodním právu se nemusí vztahovati jen na splnění smlouvy, nýbrž i na zachování určitého stavu.

Od rukojemství nutno rozlišovati smlouvy, kterými strany nezaručují sice určitého stavu nebo splnění určitého závazku jincu stranou, nýbrž kterými se zavazují jen, že v případě, že by určitý stav nebo závazek byl porušen, se dohodnou o opatřeních, která by společně podnikli. (Tak v politických smlouvách, jež naše republika uzavřela s Jihoslovanskem, Rumunskem, Francií a Itálií.) Takovéto smlouvy udávají jen směrnici pro politiku smluvních států, nejsou však skutečnými smlouvami rukojemskými. Rovněž není rukojemskou smlouvou smlouva o protektorátu, poněvadž v tomto případě chránící stát přejímá sice v určitých směrech ochranu státu chráněného, aniž však se zaručuje za splnění jeho závazků.

Rovněž není rukojemstvím jiné účastenství státu na smlouvě jinými státy uzavřené. Takováto účast se vyskytuje ve formách různých. Jsou to: dobré služby a mediace, t. j. sprostředkování smlouvy mezi stranami. Dále intervence, t. j. donucení smluvních stran, aby určité ustanovení do smlouvy pojalý nebo

nepojaly. Dále akcese, t. j. pozdější přistoupení ke smlouvě již trvajícím. Toto přistoupení může býti buď přistoupením jako další strana nebo přistoupením jako ručitel. Konečně jest to adhese, t. j. připojení se třetí strany ke smlouvě jen pokud ide o určité její body.

§ 5. Uhasnutí smlouvy.

Smlouva přestává působiti buď úplynutím doby, na níž byla uzavřena, nebo tím, že nastala resolutivní podmínka, nebo může býti rozvázána vzájemným souhlasem stran, nebo může býti vypověděna jednou stranou, je-li to ve smlouvě vymíněno. Sporné jest, zda smlouva přestává působiti podstatnou změnou poměrů, hledíc k nimž byla uzavřena. Většina spisovatelů míní, že v mezinárodním právu platí zásada conventio omnis intelligitur rebus sic stantibus. V praxi ovšem tato zásada vede někdy k zneužívání tím, že bývá vítanou záminkou k tomu, aby strana se vyhnula plnění obtížné smlouvy. Proto zdá se jistým, že možno tuto zásadu uznati jen pokud jde o tak podstatné změny v životních poměrech zavazaneho státu, že by plnění smlouvy znamenalo ohrožení dalšího trvání státu. V tomto rozsahu možno předpokládati, že každá smlouva mezinárodní se uzavírá s tichým předpokladem, že nenaстанou tak podstatné změny v životních poměrech státu, že by splnění smlouvy ohrožovalo jeho další trvání. Je tu tedy nesplnění smlouvy oprávněno podle zásady, že stát má právo anebo jest aspoň omluven, jestliže způsobení křivdy jinému státu jest jediným prostředkem k jeho záchraně (viz svrchu str. 52). Proto také v případě podstatné změny životních poměrů nezaniká závazek ihned, nýbrž teprve, když strana ohrožená marně žádala druhé strany, aby ji ze závazku propustila.

Rozumí se, že i v mezinárodním právu smlouva zaniká, stane-li se její splnění naprosto nemožným. Tedy na př. zánikem některého ze smluvních států nebo obou, zánikem předmětu, na nějž smlouva se vztahuje, nemožností splnění obsah smlouvy a pod. Nemožnost splnění obsah smlouvy nastává na př. uzavrou-li tři státy spolu smlouvu spojeneckou a vypukne-li pak válka mezi dvěma z nich; tu třetí stát jest patrně prost povinností pomáhati.

Smlouvy se ruší též podle zásady *lex posterior derogat priori* změnou mezinárodního práva, vylučujícího pro sporné strany závazky toho obsahu, jaký vzaly na sebe smlouvou (viz čl. 20. úmluvy o Společnosti národů). Dále má každá strana právo ustoupiti od smlouvy, jestliže druhá strana smlouvu porušila. Dále přestává smlouva býti účinnou, není-li její obsah již slučitelný s právním stavem druhé strany, jež na př. se stala státem vasalským nebo spolkovým. Konečně uhasínají smlouvy válkou.*)

III. Nejdůležitější smlouvy mezinárodní.

Jako je nekonečné množství zájmů, jež mají státy společně, tak jest nekonečné množství možných mezinárodních smluv. Přes to rozeznáváme několik hlavních druhů smluv. Jsou to:

A Smlouvy právo tvorné, uzavírané zpravidla mezi několika státy za tím účelem, aby vytvořena byla norma mezinárodního práva. Nejdůležitější ještě dnes platné právo tvorné smlouvy jsou:

a) Závěrečná akta vídeňského kongresu z r. 1815, pokud ustanovuje trvalou neutralisaci Švýcarska, vymezuje pojem mezinárodní řeky, zakazuje obchod černochoy a stanoví třídy diplomatických zástupců (v posledním bodě doplněna protokolem kongresu cášského z r. 1818).

b) Deklarace pařížská z r. 1856, odstraňující mořské lapačství, upravující právní postavení neutrálního zboží na nepřátelské lodi a nepřátelského zboží na neutrální lodi v době války i vymezující pojem blokády.

c) Ženevská konvence z r. 1864 doplněná r. 1906 o Červeném kříži, t. j. o právním postavení zraněných, nemocných a válečných zajatců i zatížení léčebných ve válce pozemní (viz ř. z. z r. 1911 č. 191, přístup naší republiky Sb. z. a n. z r. 1922 č. 21).

d) Deklarace petrohradská z r. 1868, zakazující používati ve válce výbušných střel kalibru menšího než 400 gr.

*) Smlouvy Rakousko-Německé, jež podle čl. 289 sml. Versaillské byly v poměru mezi Československem a Německem obnoveny, jsou uvedeny ve Sb. z. a n. z r. 1921 č. 387.

e) Generální akta konference konžské z r. 1885 nahrazená konvencí St. Germainskou z r. 1919, upravující právní poměry v kotlině řeky Konga, zvláště zákazem obchodu otroky, ochranu náboženských, vědeckých a dobročinných tanních institucí, svobodu plavby na Kongu a Nigeru a rovnost nakládání s obchodem všech smluvních stran v tomto území.

f) Smlouva cařihradská z r. 1888 o neutralisaci průplavu Suezského.

g) Generální akta bruselské konference proti-otrokářské z r. 1890, doplněná konvencí bruselskou z r. 1906, zakazující obchod otroky a činící opatření k jeho potlačení (v tomto směru nahrazena konvencí St. Germainskou z r. 1919 citovanou pod čís. e), dále zakazující obchod určitým druhem lihovin v určitých částech Afriky a omezující obchod jinými lihovinami v tomto území.

h) Závěrečná akta mírové konference haagské z r. 1899, jež obsahovala 3 samostatné konvence, totiž konvenci o smírném urovnání mezinárodních sporů, konvenci o zvyklostech a zákonech války pozemní a konvenci o rozšíření zásad konvence ženevské na válku námořní; dále tři deklarace, totiž zákaz (na pět let) vrhati třaskaviny s letadel, zákaz používati otravných plynů ve válce a zákaz používati tak zv. střel dum-dum. Doposud platí jen poslední dvě deklarace, kdežto ostatní smlouvy byly nahrazeny konvencemi a deklaracemi druhé haagské mírové konference.

ch) Závěrečná akta druhé haagské mírové konference z r. 1907, obsahující třináct konvencí a jednu deklaraci. Jsou to:

Konvence o smírném urovnání mezinárodních sporů.

Konvence o omezeném používání moci při vymáhání smluvních dluhů.

Konvence o zahájení nepřátelství.

Konvence o zákonech a zvycích války pozemní.

Konvence o právech a povinnostech neutrálních mocností a osob ve válce pozemní.

Konvence o právním postavení nepřátelských obchodních lodí při vypuknutí nepřátelství.

Konvence o přeměně obchodních lodí v lodí válečné.

Konvence o kladení automatických podmořských min dotykových.

Konvence o ostřelování námořními mocemi v době války.

Konvence o rozšíření zásad ženevské konvence na válku námořní.

Konvence o určitých omezeních při výkonu práva kořistního v námořní válce.

Konvence o zřízení mezinárodního soudního dvoru kořistního (nebyla ratifikována).

Konvence o právech a povinnostech neutrálních mocností ve válce námořní.

Deklarace zakazující vrhání střeliva a třaskavin s letadel.

i) Konvence z r. 1919 o mezinárodním letectví. (Sb. z. a n. z r. 1924 č. 35.)

j) Konvence z r. 1919 o dozoru nad obchodem zbraněmi a střelivem, rušící analogickou konvencí bruselskou z r. 1890, upravující jednak rozprodej zásob zbraní a střeliva po světové válce (smějí být prodávány jen vládám) a omezující vývoz zbraní vůbec do určitých částí Afriky a Asie.

2. Smlouvy mírové, jimiž upraveny byly právní poměry v důsledku světové války. Jsou to:

a) Smlouva Versaillská z 28. července 1919. (Sb. z. a n. z r. 1921 č. 217.)

b) Smlouva St. Germainská z 10. září 1919. (Sb. z. a n. z r. 1921 č. 507.)

c) Smlouva Neuilly-ská ze 27. listopadu 1919. (Sb. z. a n. z r. 1922 č. 274.)

d) Smlouva Trianonská z 4. června 1920. (Sb. z. a n. z roku 1922 č. 102.)

e) Smlouva Lausannská z 24. července 1923.

f) Smlouvy Spojených států severoamerických s Němcem z 25. srpna, s Rakouskem z 24. srpna a s Maďarskem z 29. srpna 1921.

3. Smlouvy spolkové (aliance) jsou smlouvy, jimiž strany se zavazují vzájemně si pomáhati buď v případě útoku nebo v případě obrany nebo v obou případech. Dnes nejdůležitější alianční smlouvy jsou dvě smlouvy uzavřené současně s versaillskou mírovou smlouvou 28. června 1919, jednak mezi Francií a Velkou Británií, jednak mezi Francií a Spojenými státy severoamerickými v ten rozum, že tyto státy poskytnou Francii pomoc v případě nevyprovokovaného útoku se strany Německa. Poněvadž však obě smlouvy mají vstoupiti v platnost současně a Spojené státy této smlouvy neratifikovaly, nevstoupila ještě tato aliance v platnost. Podmínka, za níž pomoc má být poskytnuta, nazývá se casus foederis a bývá v alianční smlouvě více méně přesně vymezena.

4. Smlouvy garanční a o ochraně, o nichž byla řeč svrchu.

5. Smlouvy obchodní, upravující vzájemný styk obchodní a plavební mezi smluvními státy. Obsah jejich řídí se ovšem hospodářskými potřebami smluvních států. Tak zvaná klausule o největších výhodách, jež bývá pojata do obchodních smluv, působí, že výhody obchodní smlouvou jednomu státu poskytnuté automaticky přicházejí k dobru také všem jiným státům, v jejichž obchodních smlouvách se tato klausule nachází (jen Spojené státy severoamerické vykládají tuto klausuli tak, že jsou povinny poskytnouti i jiným státům těchže výhod, jaké některému státu poskytly, jestliže státy, mající ve svých smlouvách se Spojenými státy klausuli o největších výhodách, poskytnou navzájem Spojeným státům těch výhod, jež poskytl stát, jemuž Spojené státy novou výhodou poskytly).

6. Smlouvy správní upravují určité výseky mezinárodního práva správního a tvoří k obstarávání těchto úkolů samostatné mezinárodní orgány. Tyto správní smlouvy neboli smlouvy rázu hospodářského a technického byly, pokud jde o strany v mírových smlouvách, revidovány, čímž ovšem se nic nezměnilo na právním postavení těch stran ve správních smlouvách, které nejsou stranami smluv mírových. Nejdůležitější správní smlouvy jsou:

A. Smlouvy týkající se mezinárodní dopravy.

a) Obecná konvence poštovní, uzavřená v Bernu r. 1874 a přeměněná v Paříži r. 1878, kde utvořena Světová unie poštovní. Konvence tato později ještě třikrát byla revidována, naposled v Římě r. 1906.

Tato Unie má mezinárodní úřad poštovní v Bernu.

b) Obecná telegrafní konvence z r. 1865 a 1868 utvořila Mezinárodní telegrafní úřad v Bernu. Byla častěji revidována, naposled v Lisaboně r. 1908. Z dodatků nejdůležitější úmluva uzavřená v Petrohradě v r. 1875. (Viz ř. z. z r. 1876 č. 82, přístup naší republiky ve Sb. z. a n. z r. 1922 č. 122.)

c) Obecná smlouva z r. 1884 o ochraně podmořského kabelu.

d) Obecná konvence radiotelegrafická, uzavřená v Berlíně 1906 a doplněná v Londýně 1912, přístup naší republiky viz Sb. z. a n. z r. 1921 č. 502.

e) Dvě konvence, uzavřené v Bernu r. 1886 stanoví technikou standartisaci železnic a pravidla pro zaplombování železničních vagonů. Revidovány byly r. 1907.

f) Obecná konvence o železniční dopravě zboží, uzavřená v Bernu r. 1890 utvořila k tomuto účelu Unii, jež má svůj úřad v Bernu.

Byla častěji doplňována, naposled r. 1906.

g) Obecná konvence o jízdě automobily, uzavřená v Paříži r. 1909 (v. Sb. z. a n. z r. 1921 č. 505, zároveň přístup naší republiky).

h) Dvě konvence z r. 1910, uzavřené v Bruselu o pravidlech, týkajících se srážek a o pravidlech, týkajících se záchrany na moři.

ch) Úmluva o svobodě transitu, sjednána v Barceloně v r. 1921 (Sb. z. a n. z r. 1924 č. 22).

B. Smlouvy týkající se práv immateriálních a výměny publikací.

a) Konvence, uzavřená v Bernu r. 1886, utvořila Unii pro ochranu děl uměleckých a literárních. Má svůj úřad v Bernu.

Byla revidována v Berlíně r. 1908 (viz Sb. z. a n. z r. 1921 č. 401, zároveň přístup naší republiky a z r. 1922 č. 120) a doplněna v Bernu r. 1914 (viz Sb. z. a n. z r. 1922 č. 183).

b) Dvěma konvencemi uzavřenými v r. 1886 v Bruselu ujednána mezinárodní výměna úředních dokumentů a vědeckých i literárních publikací, jakož i úředního listu a parlamentních dokumentů (viz Sb. z. a n. z r. 1922 č. 52 a 53).

c) Konvence z r. 1890, uzavřená v Bruselu, utvořila Unii pro uveřejňování celních tarifů a má svůj úřad v Bruselu.

d) Konvence uzavřená v Paříži r. 1883 utvořila mezinárodní Unii pro ochranu vlastnictví průmyslového. Má svůj úřad v Bernu. Doplněna byla v r. 1891 v Madridě ustanovením o nesprávném označení původu zboží (viz Sb. z. a n. z r. 1921 č. 419) a o registrování obchodních známek (viz ř. z. z r. 1913 č. 64, přístup naší republiky ve Sb. z. a n. z r. 1921 č. 365). Naposled revidována ve Washingtonu r. 1911 (viz ř. z. z r. 1913 č. 64, přístup naší republiky ve Sb. z. a n. z r. 1921 č. 364).

C. Smlouvy týkající se zemědělství a průmyslu.

a) Konvence z r. 1905 utvořila mezinárodní ústav zemědělský v Římě.

b) Konvence z r. 1878 a 1881 uzavřená v Bernu, upravuje mezinárodní ochranu proti revokazu.

c) Konvence pařížská z r. 1902 upravuje ochranu ptactva užitečného v zemědělství.

d) Dvě konvence uzavřené v Bernu 1906 zakazují jednak užívati bílého (žlutého) fosforu k výrobě zápalek (viz Sb. z. a n. z r. 1922 č. 62), jednak noční práci žen v průmyslových podnicích.

e) Tři konvence přijaté na generální konferenci Mezinárodní organizace práce Společnosti národů ve Washingtonu v r. 1919, totiž smlouva, aby byl omezen počet pracovních hodin v závodech průmyslových na 8 hodin denně a 48 hodin týdně (viz Sb. z. a n. z r. 1922 č. 80), smlouva o noční práci žen (tamtéž č. 81) a smlouva, již se stanoví nejnižší věk dětí pro připuštění k pracem průmyslovým (tamtéž č. 82).

f) Úmluvy o věku, v němž děti mohou býti připuštěny k pracem zemědělským, o spolčovacím a shromažďovacím právu dělníků zemědělských a o provedení týdenního klidu v průmyslových závodech, schválené Mezinárodní organizací práce v r. 1921 (viz Sb. z. a n. z r. 1924 č. 98).

g) Úmluva o používání běloby v natěračství, přijatá Mezinárodní organizací práce v r. 1921 (viz Sb. z. a n. z r. 1924 č. 74).

D. Smlouvy týkající se zdravotnictví.

a) Konvencí uzavřenou r. 1892 v Benátkách byly upraveny mezinárodní poměry zdravotní.

b) V roce 1893 byla v Drážďanech uzavřena t. zv. cholera konvence, jež doplněna dvěma konvencemi pařížskými z r. 1894 a 1897.

c) V roce 1897 byla v Benátkách uzavřena mezinárodní konvence morová, doplněná r. 1900.

Obě tyto konvence byly revidovány v Paříži r. 1903; úpravou podepsanou v r. 1907 v Římě (viz Sb. z. a n. z r. 1923 č. 131) zřízen v Paříži mezinárodní úřad pro veřejné zdravotnictví.

d) V r. 1906 uzavřena v Bruselu dohoda o unifikaci lékařnických formulí pro drastická léčiva.

e) V r. 1912 byla v Haagu uzavřena mezinárodní konvence opiová (viz Sb. z. a n. z r. 1922 č. 159, provedena zákonem z 29. května 1923, Sb. z. a n. č. 128) doplněna tamtéž v r. 1914.

E) Smlouvy týkající se obchodu.

a) Konvencí pařížskou z r. 1875 byl v Paříži zřízen mezinárodní úřad pro míry a váhy (v. ž. z. z r. 1876, č. 20, přístup naší republiky ve Sb. z. a n. z r. 1922, č. 351).

b) V r. 1890 utvořena mezinárodní Unie pro potlačování obchodu otroky, již nahrazeny starší konvence z r. 1841 a čl. IX generální akty berlínské konference konžské. Vedle zvláštního úřadu při zahraničním ministerstvu bruselském zřízen námořní úřad v Zanzibaru. Úmluva tato nahrazena úmluvou St. Germainskou z r. 1919, jež však o těchto úřadech se již nezmiňuje.

c) Pařížské konvence z r. 1904 a 1910 zakazují obchod s děvčaty (viz ř. z. z r. 1913 č. 26 a přístup naší republiky Sb. z. a n. z r. 1922 č. 160), doplněné úmluvou z r. 1921 (v. Sb. z. a n. z r. 1924 č. 123).

d) Pařížská konvence z r. 1910 potlačuje necudné publikace (viz přístup naší republiky ve Sb. z. a n. z r. 1922 č. 184).

F. Smlouvy týkající se práva soukromého a procesního.

Haagskými konvencemi z r. 1896, 1902 a 1905 upraveny jednotlivé otázky mezinárodního práva soukromého a procesního.

G. Smlouvy týkající se zájmů vědeckých.

Konvencí z roku 1886 zřízena mezinárodní společnost geodetická, jejíž stanovy revidovány v Berlíně r. 1895. Konvencemi z r. 1903 a 1905 (v Berlíně) zřízena mezinárodní společnost seismologická a konvencí uzavřenou v r. 1901 zřízena mezinárodní společnost pro výzkumy hydrografické a biologické v Severním moři.

V r. 1920 sjednána v Paříži mezinárodní úmluva o zřízení Mezinárodního ústavu zimního v Paříži (viz Sb. z. a n. z r. 1923 č. 2).

Příloha I.

Úmluva o Společnosti národů.)*

Vysoké smluvní strany,

uznávající, že k rozvoji součinnosti mezi národy a k tomu, aby se jim zaručil mír a bezpečnost, je dlužno přijmouti jisté závazky, že se neuchýlí k válce, udržovati veřejné vztahy mezinárodní, založené na spravedlnosti a čestnosti, zachovávatí přísně předpisy mezinárodního práva, uznávané od nynějška za závazné normy jednání vlád,

*) Doposud neratifikované změny usnesené ve II. Shromáždění Společnosti národů 5. září 1921 jsou uvedeny v závorkách [], místa, jež podle téhož usnesení odpadnou, v závorkách ().

dbáti spravedlnosti a svědomitě zachovávatí všechny smluvní závazky uložené smlouvami ve vzájemných stycích organizovaných národů, přijímají tuto úmluvu, již se zakládá Společnost národů.

Článek 1.

Zakládajícími členy Společnosti národů jsou ony signatární mocnosti, jejichž jména jsou uvedena v příloze k této úmluvě, jakož i státy rovněž jmenované v příloze, přistoupí-li k této úmluvě bez výhrady prohlášením, jež učiní úřadu tajemnickému do dvou měsíců od doby, kdy tato úmluva nabude působnosti, a jež bude oznámeno ostatním členům Společnosti.

Každý ze států, dominií a kolonií, jež si svobodně vládnou a které nejsou uvedeny v příloze, mohou se státí členy Společnosti, bude-li jejich přijetí usneseno dvěma třetinami Shromáždění, předpokládaje, že poskytnou účinné záruky svého upřímného úmyslu zachovávatí své mezinárodní závazky a že přijmou Společností předepsanou úpravu svých branných sil a své výzbroje vojenské, námořní a vzduchoplavecké.

Každý člen Společnosti může dvě léta po předchozím oznámení vystoupiti ze Společnosti pod podmínkou, že splní do té doby všechny své mezinárodní závazky, počítaje k nim i závazky plynoucí z této úmluvy.

Článek 2.

Činnost Společnosti, jak jest vymezena v této úmluvě, provádí se prostřednictvím Shromáždění a Rady, podporované státním úřadem tajemnickým.

Článek 3.

Shromáždění skládá se ze zástupců členů Společnosti.

Schází se v ustanovených obdobích a mimo to, kdykoliv toho vyžadují poměry, v sídle Společnosti neb na kterémkoli jiném místě, jež by bylo určeno.

Shromáždění nalézá o všech otázkách, které spadají do oboru působnosti Společnosti nebo které se dotýkají světového míru.

Ve schůzích Shromáždění má každý člen Společnosti po hlasu a nesmí míti více než tři zástupce.

Článek 4.

Rada se skládá ze zástupců Čelných mocností spojených a sdružených a ze zástupců čtyř*) dalších členů Společnosti. Tyto čtyři členy Společnosti vyvolí Shromáždění svobodně v obdobích, jež uzná za vhodné. Dokud členové nebudou Shromážděním vyvoleni, jsou členy Rady zástupcové Belgie, Brazílie, Španělska a Řecka.

Se schválením většiny Shromáždění může Rada určití další členy společnosti, kteří mají nadále býti v Radě trvale zastoupeni. S tímž schválením může zvýšiti počet těch členů Společnosti, kteří mají býti vyvoleni Shromážděním, aby byli zastoupeni v Radě.

[Shromáždění stanoví většinou dvou třetin pravidla o volbách členů, kteří nejsou v Radě trvale zastoupeni, a obzvláště ta, jež se týkají trvání jejich mandátu a podmínek jich opětne volitelnosti.]**)

Rada se schází, kdykoli toho vyžadují poměry, nejméně jednou ročně v sídle Společnosti neb kterémkoli jiném místě, jež by bylo určeno.

Rada nalézá o všech otázkách spadajících do oboru působnosti Společnosti neb dotýkajících se světového míru.

Každý člen Společnosti, který není zastoupen v Radě, bude vyzván, aby vyslal zástupce, který by zasedal jako člen ve schůzích Rady, kdykoli se projednávají otázky dotýkající se zvláště jeho zájmů.

Ve schůzích Rady má každý člen v ní zastoupený po hlasu a nesmí míti více než jednoho zástupce.

*) III. Shromáždění zvýšilo počet volených členů Rady se čtyř na šest.

**) III. Shromáždění se usneslo na resoluci, podle níž se má voliti na 3 léta, počínajíc 1. lednem po dni volby. Kdo byl zvolen, není volitelný na příští tříletí. Každého roku vystoupí 2, kteří budou nahrazeni novou volbou.

Článek 5.

Není-li výslovně určeno jinak v této úmluvě nebo v ustanoveních této smlouvy, vyžaduje se k usnesení schůze Shromáždění nebo Rady souhlasu všech členů Společnosti ve schůzi zastoupených.

Věci týkající se jednacího řádu, které se vyskytnou ve schůzích Shromáždění nebo Rady, počítaje k nim i určení komisí pověřených šetřením o zvláštních věcech, upravuje si Shromáždění neb Rada a rozhoduje se o nich většinou členů Společnosti ve schůzích zastoupených.

První schůzi Shromáždění a první schůzi Rady svolá prezident Spojených států amerických.

Článek 6.

V sídle Společnosti se zřídí stálý úřad tajemnický. Skládá se z generálního tajemníka a z potřebného počtu tajemníků i personálu.

První generální tajemník je jmenován v příloze. Napříště jmenuje generálního tajemníka Rada se schválením většiny Shromáždění.

Tajemníky a personál tajemnického úřadu jmenuje generální tajemník se schválením Rady.

Generální tajemník Společnosti jest mocí svého úřadu generálním tajemníkem Shromáždění a Rady.

Náklady tajemnického úřadu nesou členové Společnosti (podle klíče, stanoveného pro mezinárodní kancelář Světového spolku poštovního), [podle klíče, o němž rozhodne Shromáždění].

Článek 7.

Sídlem Společnosti je Ženeva.

Rada se může kdykoliv usnésti, že je překládá jinam.

Všechny funkce ve Společnosti neb v úřadech s ní souvisících, počítaje k nim i úřad tajemnický, jsou stejně přístupny mužům i ženám.

Zástupci členů Společnosti a její úředníci požívají při vykonávání svých funkcí diplomatických výsad a nedotknutelnosti.

Budovy a pozemky zabrané Společností, jejími úřady a schůzemi jsou nedotknutelné.

Článek 8.

Členové Společnosti uznávají, že udržování míru vyžaduje omezení státního zbrojení na nejmenší míru, jež stačí k bezpečnosti státu a k provedení mezinárodních závazků uložených společným postupem.

Rada připraví programy tohoto omezení, přihlížeje k zeměpisné poloze a zvláštním poměrům každého státu, aby je jednotlivé vlády uvážily a o nich rozhodly.

Tyto programy mají býti přezkoumávány, a je-li třeba, revidovány nejméně každých deset let.

Až jednotlivé vlády tyto programy schválí, nesmí býti míra zbrojení v nich stanovená překročena bez souhlasu Rady.

Uznávajíce, že soukromá tovární výroba střeliva a válečného materiálu budí závažné námitky, pověřují členové Společnosti Radu, aby navrhla opatření vhodná k tomu, aby se čelilo zlým účinkům výroby tohoto způsobu, přihlížeje k potřebám členů Společnosti, kteří nemohou továrním způsobem vyráběti střelivo a válečný materiál, jehož potřebují ke své bezpečnosti.

Členové Společnosti se zavazují, že si vzájemně budou oznamovati způsobem nejupřímnějším a nejúplnějším všechny údaje o míře a rozvrhu svého zbrojení, o svých programech vojenských, námořních a vzduchoplaveckých a o poměrech v oněch odvětvích průmyslu, jichž lze užiti k účelům válečným.

Článek 9.

Utvoří se stálá komise, jež by podávala Radě svá dobrá zdání o tom, jak provéstí předpisy článku 1. a 8., a vůbec o otázkách vojenských, námořních a vzduchoplaveckých.

Článek 10.

Členové Společnosti se zavazují, že budou šetřiti a hájiti nynější územní celistvosti a politické nezávislosti všech členů Spo-

lečnosti proti každému vnějšímu útoku. Při útoku, hrozbě neb nebezpečí útoku navrhne Rada prostředky, jak zabezpečiti provedení tohoto závazku.

Článek 11.

Prohlašuje se výslovně, že každá válka nebo hrozba válkou, ať postihuje přímo či se nepřímou dotýká některého člena Společnosti, dotýká se zájmů celé Společnosti, jejíž povinností jest, aby učinila opatření vhodná k tomu, aby se mír mezi národy účinně uchránil. V takovém případě generální tajemník svolá bez průtahů Radu k žádosti kteréhokoli člena Společnosti.

Rovněž se prohlašuje, že každý člen Společnosti má právo, aby přátelsky upozornil Shromáždění nebo Radu na jakoukoliv okolnost, jež se dotýká mezinárodních vztahů a jež tím hrozí zkaliti mezi národy mír nebo dobrou shodu, na niž mír závisí.

Článek 12.

Členové Společnosti jsou zajedno v tom, že, vyskytne-li se mezi nimi spor, který by mohl vésti k roztržce, předloží věc buď řízení rozhodčímu [nebo soudnímu], nebo Radě k přezkoumání. Jsou dále zajedno v tom, že se v žádném případě neuchýlí k válce dříve, než uplynou tři měsíce od rozsudku rozhodčích [nebo soudu] neb od zprávy Rady.

Ve všech případech, kterých se týká tento článek, musí býti (rozsudek rozhodčích vydán) [rozsudek vydán] v přiměřené lhůtě a zpráva Rady musí býti pořízena do šesti měsíců ode dne, kdy na ni spor byl vznesen.

Článek 13.

Členové Společnosti jsou zajedno v tom, že, vyskytne-li se mezi nimi spor, hodící se podle jejich mínění k rozsouzení rozhodčími [nebo soudem], a nemůže-li tento spor býti uspokojivě řešen cestou diplomatickou, předloží celou spornou věc rozhodčímu [nebo soudnímu] řízení.

Za případy toho druhu, jež se obecně hodí k rozsuzování řízením rozhodčím [nebo soudním], prohlašují se spory o vý-

klad některé smlouvy, o všelikých otázkách práva mezinárodního, o tom, je-li dána skutečnost, která, jsouc prokázána, by zakládala porušení mezinárodního závazku, neb o rozsah a povahu náhrady, již jest dáti za takové porušení.

(Rozhodčím soudem, před nějž věc přísluší, jest soud) [Věc bude předložena Stálému dvoru mezinárodní spravedlnosti nebo jakémukoliv soudnictví nebo soudu], na kterém se strany dohodnou, nebo soud, který byl smluven dřívějšími jejich úmluvami.

Členové Společnosti se zavazují, že poctivě dostojí vyneseným rozsudkům a že se neuchýlí k válce proti žádnému členu Společnosti, který se jim podvolí. Nevykoná-li se rozsudek, navrhne Rada opatření, která by mu dodala účinnosti.

Článek 14.

Rada se pověřuje úkolem, aby připravila návrh Stálého mezinárodního soudního dvora a aby jej předložila členům Společnosti. Tento soudní dvůr bude nalézati o všech sporech rázu mezinárodního, jež strany naň vznesou. Bude též podávati dobrá zdání o sporech neb otázkách, jež naň vznesou Rada nebo Shromáždění.

Článek 15.

Vyskytne-li se mezi členy Společnosti spor, který by mohl vésti k roztržce, a nepodléhá-li tento spor řízení rozhodčímu [nebo soudnímu] po rozumu čl. 13., jsou členové Společnosti zajedno v tom, že jej předloží Radě. K tomu stačí, aby kterákoli strana uvědomila o sporu generálního tajemníka, jenž učiní všechna opatření nutná k úplnému vyšetření a prozkoumání sporné věci.

K tomu cíli mu strany dodají co možno nejdříve vyličení předmětu sporu se všemi závažnými skutečnostmi a písemnými doklady a Rada může ihned naříditi jejich uveřejnění.

Rada se přičiní, aby bezpečně dosáhla narovnání sporu. Zdaří-li se jí to, uveřejní, pokud to uzná za vhodné, zprávu, ve které uvede skutečnosti, výklady k nim se vztahující a podmínky narovnání.

Nepodaří-li se spor urovnati, Rada pořídí a uveřejní referát usnesený buď jednomyslně neb většinou hlasů, v kterém uvede ve známost okolnosti sporu a řešení, jež doporučuje jako nejslušnější a nejpřiměřenější v této věci.

Každý člen Společnosti zastoupený v Radě může rovněž uveřejniti výklad sporné věci a své vlastní závěry.

Byl-li referát Rady — nepřihlížeje k hlasům zástupců sporných stran — usnesen jednomyslně, zavazují se členové Společnosti, že se neuchýlí k válce proti žádné sporné straně, která by se podvolila závěrům, k nimž dospěl referát.

Nezdaří-li se Radě, aby byl její referát přijat všemi členy mimo sporné strany, vyhrávají si členové Společnosti právo jednati tak, jak uznají za nutno k zachování práva a spravedlnosti.

Tvrdí-li některá strana a uzná-li Rada, že se spor týká otázky, kterou mezinárodní právo přenechává výhradně její pravomoci, zjistí to Rada ve svém referátě, aniž dá pokyny o jeho řešení.

Rada může v případech, na které se vztahuje tento článek, spor předložit Shromáždění. Spor musí býti vznesen na Shromáždění, žádá-li o to některá strana; tato žádost musí býti podána do čtrnácti dnů od okamžiku, kdy byl spor předložen Radě.

Ve všech případech vznesených na Shromáždění platí o jednání a pravomoci Shromáždění ustanovení tohoto článku a článku 12., upravující jednání a pravomoc Rady. Rozumí se, že referát podaný Shromážděním za souhlasu zástupců členů Společnosti, kteří jsou zastoupeni v Radě, a většiny ostatních členů Společnosti, nepřihlížeje v žádném případě k zástupcům sporných stran, má stejný účinek jako referát přijatý všemi členy Rady mimo zástupce sporných stran.

Článek 16.

Uchýlí-li se některý člen Společnosti k válce, nedbaje závazků, které na se vzal podle článků 12., 13. nebo 15., má se ipso facto za to, jako by se byl dopustil válečného činu proti všem ostatním

členům Společnosti. Tito členové se zavazují, že s ním přeruší ihned všechny vztahy obchodní nebo finanční, že zakáží všechny vztahy mezi (svými příslušníky a příslušníky) [osobami sídlícími na jejich území a osobami sídlícími na území] státu, který porušil úmluvu, a že zastaví všechny finanční, obchodní nebo osobní styky mezi (příslušníky provinilého státu a příslušníky) [osobami sídlícími na území provinilého státu a osobami sídlícími na území] kteréhokoli jiného státu, ať členem Společnosti je či není.

[Radě přísluší, aby se vyjádřila o tom, je-li tu porušení úmluvy, či ne. Při poradách Rady o této otázce nebude se přihlížeti k hlasům členů obviněných z války a členů, proti nimž tato válka byla zahájena.

Rada jest povinna oznámiti všem členům Společnosti, od kdy doporučuje sáhnouti k opatřením hospodářského nátlaku, o nichž jest řeč v tomto článku.

Nicméně, měla-li by Rada za to, že pro jisté členy odročení po určitou dobu některého z těchto opatření dovolilo by lépe dosáhnouti cíle, k němuž směřují opatření zmíněná v předcházejícím odstavci, nebo že by takové odročení bylo nutno, aby na nejmenší míru byly sníženy ztráty a závady, jež opatření to by jim mohlo způsobiti, má Rada právo rozhodovati o tomto doporučení.]

V tomto případě jest povinností Rady, aby doporučila jednotlivým vládám, o něž jde, stav vojenských, námořních a vzducho-plaveckých sil, jimiž každý z členů Společnosti přispěje k branné moci určené k tomu, aby vynutila plnění závazků ze Společnosti plynoucích.

Členové Společnosti jsou mimo to zajedno v tom, že si vzájemně poskytnou pomoc při provádění hospodářských a finančních opatření, která by bylo učiniti ve smyslu tohoto článku, tak, aby snížili na nejmenší míru ztráty a závady, jež by z nich vplynuly. Rovněž si vzájemně poskytnou pomoc, aby odolali zvláštním opatřením, která by proti některému z nich učinil stát porušivší úmluvu. Učiní nutná opatření, aby usnadnili skrze své území průchod

válečným silám kteréhokoli člena Společnosti, který se účastní společného podniku, aby byla zjednána platnost závazkům ze Společnosti plynoucím.

Člen, který se dopustí porušení některého závazku, vyplývajícího z této úmluvy, může být vyloučen ze Společnosti usnesením všech ostatních členů, kteří jsou zastoupeni v Radě.

Článek 17.

Při sporu mezi dvěma státy, z nichž jen jeden je členem Společnosti, nebo mezi státy, z nichž žádný není jejím členem, budou stát nebo státy mimo Společnost jsoucí vyzvány, aby za účelem vyřízení sporu na sebe vzaly povinnosti uložené členům, za podmínek, které Rada uzná za spravedlivé. Vyhovějí-li tomuto vyzvání, platí o nich články 12. až 16. s výhradou změn, jež Rada uzná za nutné.

Po vydání této výzvy zahájí Rada ihned šetření o okolnostech sporu a doporučí takové opatření, jaká uzná za nejlepší a v daném případě za nejúčinnější.

Jestliže vyzvaný stát odepře vzítí na sebe za účelem řešení sporu povinnosti člena Společnosti a uchýlí se k válce proti některému členu Společnosti, lze použití proti němu předpisů článku 16.

Odeprou-li obě vyzvané strany vzítí na sebe za účelem řešení sporu povinnosti člena Společnosti, může Rada učiniti jakékoli opatření a dáti jakékoli pokyny způsobilé k tomu, aby se zabránilo nepřátelským činům a aby se dosáhlo rozřešení rozepře.

Článek 18.

Všechny mezinárodní smlouvy a závazky, které příště budou sjednány členem Společnosti, musí být ihned zapsány úřadem tajemnickým a jím uveřejněny co možno nejdříve. Žádná z těchto mezinárodních smluv nebo závazků nebude závazná, dokud nebude zapsána.

Článek 19.

Shromáždění může čas od času vyzvat členy Společnosti, aby znovu přezkoumali smlouvy, které se staly nepoužitelnými

a mezinárodní poměry, jejichž další trvání by mohlo ohrozití světový mír.

Článek 20.

Členové Společnosti uznávají, každý, pokud oň jde, že tato úmluva ruší všechny závazky a dohody mezi nimi, neslučitelné s jejím zněním a zavazují se slavnostně, že příště neuzavrou podobných smluv.

Vzal-li člen dříve, než vstoupil do Společnosti, na sebe závazky neslučitelné se zněním této úmluvy, jest jeho povinností bez odkladu podniknouti kroky, aby se z těchto závazků vymanil.

Článek 21.

Mezinárodní závazky, jako smlouvy o rozhodčích, a dohody určitých oblastí, jako doktrina Monroeova, které zabezpečují udržování míru, nepokládají se za neslučitelné s kterýmkoli ustanovením této úmluvy.

Článek 22.

Následujících zásad se použije o koloniích a územích, jež následkem této války přestaly být pod svrchovaností států, které je dosud spravovaly, a jsou obydleny národními kmeny neschopnými dosud, aby se samy ovládaly za zvlášť obtížných poměrů dnešního světa. Blaho a rozvoj těchto národů jsou posvátným posláním civilisace a proto musí být do této úmluvy vtěleny záruky, zabezpečující splnění tohoto poslání.

Nejlepším způsobem praktického uskutečnění této zásady jest svěření poručenství nad těmito národními kmeny státům pokročilým, které jsou podle svých prostředků, svých zkušeností a své zeměpisné polohy nejlépe s to, aby na sebe vzaly tuto odpovědnost, a které jsou ochotny ji na sebe vzítí; budou vykonávati toto poručenství jako mandatáři a jménem Společnosti.

Ráz mandátů musí být rozličný podle stupně vývoje národního kmene, podle zeměpisné polohy území, jeho hospodářských podmínek a všech ostatních obdobných okolností.

Určité společenské celky, jež kdysi náležely k říši ottomanské, dosáhly takového stupně vývoje, že jejich ustavení v nezávislé státy může býti prozatím uznáno s podmínkou, že rada a pomoc mandatářova budou státi po boku jejich správě do té doby, než budou s to, aby se řídily samy. Přání těchto společenských celků dlužno především vzítí v úvahu při výběru mandatářů.

Stupeň rozvoje, jehož dosáhly jiné národní kmeny, zvláště středoafriické, vyžaduje toho, aby tam mandatář převzal území za podmínek, které by, bráníce nepřístupností, jako obchodu otroky, obchodu zbraněmi a alkoholem, zaručovaly svobodu svědomí a náboženství bez jakýchkoli omezení mimo ta, jichž vyžaduje udržení veřejného pořádku a dobrých mravů, které by dále zabraňovaly zřizovati pevnosti neb vojenské nebo námořní základny a poskytovat domorodcům vojenský výcvik, leda pro službu bezpečnostní a obranu území, a které by konečně zabezpečovaly také ostatním členům Společnosti stejné podmínky směny a obchodu.

Konečně jsou území, jako jihzápadní Afrika a některé ostrovy jižního Tichomoří, jež, jsouce řídky obydleny, malého rozsahu, vzdáleny od ústředí vzdělanosti, nebo souvisíce s územím mandatářovým, nebo pro jiné okolnosti mohou nejlépe býti spravovány podle zákonů mandatářových jako nerozlučná součást jeho území, s výhradami záruk nahoře uvedených v zájmu domorodého obyvatelstva.

Ve všech případech mandátu má mandatář podávati Radě výroční zprávu o území jemu svěřeném.

Rozsah pravomoci, dozoru neb správy, jež má mandatář vykonávati, bude výslovně vymezen v každém jednotlivém případě Radou, leda že by se dříve členové Společnosti o tom dohodli mezi sebou.

Stálá komise bude pověřena tím, aby přijímala a zkoumala výroční zprávy mandatářů a aby podávala Radě svá dobrozdání o otázkách týkajících se provádění mandátu.

Článek 23.

S výhradou ustanovení mezinárodních konvencí nyní platných, nebo které budou uzavřeny příště, a ve shodě s nimi členové Společnosti:

- a) vynasnaží se zabezpečiti a zachovávatí slušné a lidské podmínky pracovní pro muže, ženy a děti na vlastním území a v zemích, s kterými jsou v obchodních a průmyslových stycích, a k tomu cíli zřizovati a udržovati potřebné mezinárodní organisace;
- b) zavazují se, že zajistí slušné nakládání s domorodým obyvatelstvem v územích podřízených jejich správě;
- c) pověřují Společnost obecným dohledem nad úmluvami o obchodu s ženami a dětmi i o obchodu s opiem a jinými škodlivými látkami;
- d) pověřují Společnost obecným dohledem nad obchodem se zbraněmi a střelivem se zeměmi, v kterých je dohled nad tímto obchodem nezbytný ve společném zájmu;
- e) učiní nutná opatření, aby zabezpečili jistotu a zachovávání styku a průvozu, jakož i slušné nakládání s obchodem provozovaným od kteréhokoli člena Společnosti, při čemž jest ovšem míti zřetel ke zvláštním potřebám krajin zpustošených za války 1914—18;
- f) vynasnaží se učiniti mezinárodní opatření, aby nemocem bylo předem bráněno a proti nim bojováno.

Článek 24.

Všechny mezinárodní úřady, které byly zřízeny dřívějšími kolektivními smlouvami, budou, předpokládaje souhlas stran, postaveny pod pravomoc Společnosti. Všechny takovéto mezinárodní úřady a všechny komise pro úpravu věcí mezinárodního zájmu, jež budou příště zřízeny, budou postaveny pod pravomoc Společnosti.

Ve všech věcech mezinárodního zájmu, které jsou upraveny obecnými konvencemi, které však nejsou svěřeny mezinárodní

komisi nebo úřadu, má tajemnický úřad Společnosti, žádají-li strany o to a přivolí-li Rada, shromážďovati a udíleti potřebné informace a poskytovatí potřebnou nebo žádoucí pomoc.

Rada může pojmouti do nákladů tajemnického úřadu náklady všech úřadů neb komisí postavených pod pravomoc Společnosti.

Článek 25.

Členové Společnosti se zavazují, že budou povzbuzovati a podporovati zřizování a součinnost národních dobrovolných organizačních Červeného kříže, náležitě povolených, jejichž úkolem je zlepšovati zdravotní stav, předcházeti nemoci a mírniti utrpení na světě.

Článek 26.

Změny této úmluvy [jichž text bude odhlasován ve Shromáždění většinou tří čtvrtin, v nichž musí býti obsaženy hlasy všech členů Rady, zastoupených na schůzi,] nabývají působnosti, jakmile budou ratifikovány oněmi členy Společnosti, jejichž zástupcové (tvoří Radu), [tvořili Radu v době hlasování] a většinou těch členů, jejichž zástupcové skládají Shromáždění.

[Nebude-li do dvaceti měsíců od hlasování Shromáždění dosažen žádaný počet ratifikací, resoluce o změně pozbude účinnosti.]

Generální tajemník zpraví členy o tom, že změna nabyla působnosti.]

Každý člen Společnosti [který v tomto okamžiku změny ještě neratifikoval], má právo, (aby odmítl přijmouti takovouto změnu této úmluvy, ale přestává v takovém případě býti členem Společnosti) [do roka oznámí generálnímu tajemníkovi, že odmítá změnu přijmouti. V takovém případě přestává býti členem Společnosti].

Příloha.

I. Zakládající členové Společnosti národů (kteří podepsali mírovou smlouvu):

Spojené státy americké.	Haiti.
Belgie.	Hedžaz.
Bolivie.	Honduras.
Brasílie.	Italie.
Říše britská.	Japonsko.
Kanada.	Liberia.
Australie.	Nicaragua.
Jižní Afrika.	Panama.
Nový Zéland.	Peru.
Indie.	Polsko.
Čína.	Portugalsko.
Kuba.	Rumunsko.
	Stát srbsko-chorvatsko-slovinský.
Ecuador.	
Francie.	Siam.
Řecko.	Československo.
Guatemala.	Uruguay.
	Státy pozvané, aby přistoupily k úmluvě:
Argentina.	Paraguay.
Chile.	Nizozemí.
Columbie.	Persie.
Dánsko.	Salvador.
Španělsko.	Švédsko.
Norsko.	Švýcarský.
	Venezuela.

II. První generální tajemník Společnosti národů:

Čtihodný Sir James Eric Drummond, K. C. M. G., C. B.

Příloha II.

STATUT

stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti, jež má na zřeteli článek 14. Úmluvy o Společnosti národů. (Sb. z. a n. z r. 1922, č. 124.)

Článek 1.

Neodvisle od rozhodčího dvoru, vytvořeného Haagskými úmluvami z let 1899 a 1907, a od zvláštních rozhodčích soudů, jimž státy mohou nadále po své vůli svěčovatí rozhodování svých sporů, zřizuje se souhlasně s článkem 14. Úmluvy o Společnosti národů Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti.

Kapitola 1.

Organisace soudního dvoru.

Článek 2.

Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti jest sborem neodvislých soudců, zvolených bez ohledu na jejich státní příslušnost z osob požívajících nejvyšší vážnosti mravní, které vyhovují podmínkám požadovaným k zastávání nejvyšších úřadů soudcovských v jejich zemích, nebo které jsou obecně uznávanými znalci mezinárodního práva.

Článek 3.

Soudní dvůr skládá se z patnácti členů, a to jedenácti soudců řádných a čtyř soudců náhradních. Počet řádných soudců a soudců náhradních může býti případně rozmnožen Shromážděním podle návrhu Rady Společnosti národů, a to až na patnáct soudců řádných a šest soudců náhradních.

Článek 4.

Členy Soudního dvoru volí Shromáždění a Rada ze seznamu osob navržených národními skupinami rozhodčího dvoru, a to podle ustanovení, jež následují.

Pokud se týká členů Společnosti, kteří nejsou zastoupeni ve Stálém rozhodčím sboru, jest seznamy kandidátů navrhnutí národními skupinami, jež jejich vlády k tomuto účelu budou jmenovatí za týchž podmínek, jaké byly ustanoveny pro členy Rozhodčího dvoru článkem 44. Haagské úmluvy z roku 1907 o smírném vyrovnávání mezinárodních sporů.

Článek 5.

Nejméně tři měsíce před datem volby vyzve Generální sekretář Společnosti národů písemně členy Rozhodčího dvoru náležející státům uvedeným v příloze k Úmluvě nebo vstoupivším později do Společnosti národů, jakož i osoby označené v 2. odstavci článku 4., aby ve stanovené lhůtě přistoupily po národních skupinách k navržení osob způsobilých zastávatí úřad člena Soudního dvoru.

Jedna skupina nemůže vůbec navrhnoutí více než čtyři osoby a z nich nejvýše dvě své vlastní státní příslušnosti. Nižádným způsobem nesmí býti navrženo kandidátů více, než dvakrát tolik, kolik je míst, která mají býti obsazena.

Článek 6.

Dříve než se přistoupí k tomuto určování kandidátů, doporučuje se, aby každá národní skupina se poradila s nejvyšším soudem, právníckými fakultami, národními akademiemi a národními sekcemi mezinárodních akademií, které se zabývají studiem práva.

Článek 7.

Generální sekretář Společnosti národů sestaví v abecedním pořádku seznam všech osob takto určených; jediné tyto osoby jsou volitelné, vyjímaje případ článku 12, odstavce 2.

Generální sekretář oznámí tento seznam Shromáždění a Radě.

Článek 8.

Shromáždění a Rada přikročí, neodvisle jeden od druhého, nejprve k volbě soudců řádných, potom soudců náhradních.

Článek 9.

Při každé volbě budou voliči míti na zřeteli, aby osoby povolané do Soudního dvoru nejenom individuálně vyhovovaly požadovaným podmínkám, ale i ve svém celku zaručovaly zastoupení hlavních forem civilisace a nejpřednějších právních soustav světa.

Článek 10.

Zvoleni jsou ti, kteří dosáhli absolutní většiny hlasů ve Shromáždění a Radě.

V případě, že by po dvojím hlasování Shromáždění a Rady připadla volba na více než jednoho státního příslušníka téhož člana Společnosti národů, zvolen jest věkem nejstarší.

Článek 11.

Jestliže po první schůzi věnované volbě zbudou ještě místa, která mají být obsazena, přikročí se tímž způsobem k druhé schůzi a je-li toho třeba, ke třetí schůzi.

Článek 12.

Jestliže po třetí schůzi věnované volbě zůstala by ještě místa, která mají být obsazena, může být kdykoliv na žádost buď Shromáždění nebo Rady utvořena z šesti členů, z nichž tři jmenuje Shromáždění a tři Rada, zprostředkující komise, pověřená vybrati pro každé neobsazené místo jedno jméno, které navrhne k oddělenému přijetí ve Shromáždění a v Radě.

Do tohoto seznamu mohou být pojaty jednohlasným usnesením všechny osoby, jež vyhovují požadovaným podmínkám, byť i nebyly uvedeny v seznamu osob navržených dle článku 4. a 5.

Jestliže zprostředkující komise zjistí, že nemůže dosáhnouti toho, aby zabezpečila volbu, obsadí členové soudního dvoru, kteří byli již dosazeni, ve lhůtě, kterou určí Rada, volná místa, vybírající mezi osobami, které dostaly hlasy buď ve Shromáždění nebo v Radě.

Jestliže by se mezi soudci objevila rovnost hlasů, rozhoduje hlas soudce věkem nejstaršího.

Článek 13.

Členové Soudního dvoru jsou voleni na devět let.

Jsou znovu volitelní.

Členové soudního dvoru setrvávají v úřadě dotud, až jsou nahrazení. Byvše pak nahrazení, dovedou ke konci otázky, jež byly již na ně vzneseny.

Článek 14.

Uprázdňená místa obsazují se stejným postupem jako při první volbě. Člen Soudního dvoru zvolený na místo člana, jehož mandát dosud nevypršel, dokončí období mandátu svého předchůdce.

Článek 15.

Náhradní soudci jsou povoláváni podle pořadu seznamu soudců.

Seznam sestavuje Soudní dvůr bera zřetel především na přednost při volbě a potom na výši věku.

Článek 16.

Členové soudního dvoru nesmějí zastávat žádného úřadu politického ani správního. Toto ustanovení nevztahuje se na náhradní soudce, pokud nevykonávají svého úřadu u Soudního dvoru.

V případě pochybnosti rozhoduje Soudní dvůr.

Článek 17.

Členové soudního dvoru nesmějí zastávat funkci jednatele, poradce nebo právního zástupce v nižádné otázce mezinárodní povahy. Toto ustanovení nevztahuje se na náhradní soudce, leč vzhledem k oněm otázkám, v nichž jsou povolání vykonávat své funkce u Soudního dvoru.

Členové soudního dvoru nemohou bráti podíl na soudním nálezu v žádné otázce, v níž dříve byli činní jako jednatele, poradci nebo právní zástupci jedné ze stran, jako členové některého soudu národního nebo mezinárodního, některé vyšetřovací komise, nebo jakýmkoli jiným způsobem.

V případě pochybnosti rozhoduje Soudní dvůr.

Článek 18.

Členové Soudního dvoru nemohou být zproštěni svého úřadu, leč kdyby podle jednomyslného úsudku ostatních členů přestali vyhovovati požadovaným podmínkám.

Generální sekretář Společnosti národů budiž o tom zpraven zapisovatelem.

Od tohoto sdělení místo platí za uprázdněné.

Článek 19.

Členové Soudního dvoru požívají ve výkonu svého úřadu diplomatických výsad a imunit.

Článek 20.

Každý člen soudního dvoru musí, dříve než nastoupí úřad, ve veřejném sezení slavnostně se zavázati, že bude vykonávati svou pravomoc s úplnou nestranností a s veškerou svědomitostí.

Článek 21.

Soudní dvůr volí na tři roky svého předsedu a svého místopředsedu, kteří jsou znovu volitelní.

Soudní dvůr jmenuje zapisovatele.

Úřad zapisovatele Soudního dvoru není neslučitelný s úřadem generálního sekretáře Stálého rozhodčího dvoru.

Článek 22.

Sídlem soudního dvoru jest Haag.

Předseda a zapisovatel bydlí v sídle Soudního dvoru.

Článek 23.

Soudní dvůr zasedá každý rok.

Pokud by nebylo opačného opatření v řádu Soudního dvoru, počíná toto zasedání 15. června a trvá až do vyřízení zahájených případů.

Předseda svolává Soudní dvůr k mimořádnému zasedání, jakmile toho vyžadují okolnosti.

Článek 24.

Jestliže některý ze členů Soudního dvoru soudí, že z nějakého zvláštního důvodu nemá se zúčastniti rozsuzování v určitém právním případě, sdělí to předsedovi.

Jestliže předseda soudí, že některý ze členů Soudního dvoru nemá z nějakého zvláštního důvodu zasedati v určité otázce, upozorní ho na to.

Jestliže v podobném případě člen Soudního dvoru a předseda jsou v rozporu, rozhodne Soudní dvůr.

Článek 25.

Pokud nejde o výjimku výslovně stanovenou, vykonává Soudní dvůr svou pravomoc v plenárním sezení.

Jestliže jedenáct řádných soudců není přítomno, doplňuje se tento počet vstupem náhradních soudců.

Jestliže přes to jedenáct soudců není po ruce, jest quorum devíti dostatečné, aby se Soudní dvůr ustavil.

Článek 26.

V otázkách, týkajících se práce, a zvláště v otázkách, jež má na zřeteli část XIII. (Práce) versailleské smlouvy, a v souhlasných částech ostatních mírových smluv, bude Soudní dvůr nalézati za těchto podmínek:

Soudní dvůr zřídí pro každé období tří let zvláštní senát, složený z pěti soudců vybraných tak, aby se pokud možno vyhovělo předpisům článku 9. Kromě toho budou ustanoveni dva soudci za náhradníky, kdyby některého ze soudců něco zašlo. Tento senát bude nalézati na žádost stran. V nedostatku takové žádosti Soudní dvůr bude zasedati o počtu soudců dle článku 25. Ve všech případech zasedati budou spolu se soudci čtyři odborní přísedící, sedící po jejich boku s hlasem poradním a zabezpečující spravedlivé zastoupení zájmů, o něž jde.

Jestliže má pouze jedna ze stran jednoho ze svých příslušníků jako soudce v senátu zmíněném v předešlém odstavci, požádá předseda jednoho z ostatních soudců, aby postoupil své místo podle článku 31. soudci, kterého si vyvolí druhá strana.

Odborní přísedící jsou vybíráni v každém jednotlivém případě podle řádu, jež má na zřeteli článek 30., ze seznamu »Přísedících pro spory z práce«, který se sestaví ze jmen, jež po dvou navrhl každý člen Společnosti národů, a ze stejného počtu navrženého Správní radou Mezinárodního úřadu práce. Rada jmenuje z poloviny zástupce dělníků, z poloviny zástupce zaměstnavatelů ze seznamu dle článku 412. versailleské smlouvy a souhlasných článků ostatních mírových smluv.

V otázkách, týkajících se práce, bude Mezinárodní úřad míti možnost dodávati Soudnímu dvoru všechna nutná vysvětlení a za tím účelem bude ředitel tohoto úřadu dostávati opisy všech písemně učiněných podání.

Článek 27.

Pro otázky přepravy a dopravních spojení a zvláště pro otázky, jež má na zřeteli část XII. (přístavy, vodní cesty, železnice) versailleské smlouvy a souhlasných částí ostatních mírových smluv, bude Soudní dvůr nalézati za těchto podmínek:

Soudní dvůr zřídí pro každé období tříleté zvláštní senát složený z pěti soudců, vybraných tak, aby se pokud možno vyhovělo předpisům článku 9. Kromě toho budou ustanoveni dva soudci náhradníky, kdyby některého ze soudců něco zašlo. Tento senát bude nalézati na žádost stran. V nedostatku této žádosti bude Soudní dvůr zasedati o počtu soudců dle článku 25. Na žádost stran nebo jestliže Soudní dvůr tak rozhodne, budou spolu se soudci zasedati čtyři odborní přísedící po jejich boku s poradním hlasem.

Jestliže pouze jedna ze stran má jednoho ze svých příslušníků jako soudce v senátu zmíněném v předešlém odstavci, požádá předseda jednoho z ostatních soudců, aby postoupil své místo podle článku 31. soudci, kterého si vyvolí druhá strana.

Odborní přísedící jsou vybíráni v každém jednotlivém případě podle řádu, jež má na zřeteli článek 30., ze seznamu »Přísedících pro spory z přepravy a dopravních spojení«, sestaveného ze jmen, z nichž vždy dvě navrhl každý člen Společnosti národů.

Článek 28.

Zvláštní senáty dle článků 26. a 27. mohou, souhlasí-li sporné strany, zasedati jinde než v Haagu.

Článek 29.

V zájmu včasného vyřizování otázek utvoří Soudní dvůr ročně senát o třech soudcích, povoláný rozhodovati na žádost stran ve zkráceném řízení.

Článek 30.

Soudní dvůr určí zvláštním řádem způsob, jakým vykonává svou pravomoc a upraví jmenovitě zkrácené řízení.

Článek 31.

Soudci, kteří jsou státními příslušníky některé sporné strany, podrží právo zasedati v soudu v otázce, jež je na Soudní dvůr vznesena.

Jestliže pouze jedna strana má při zasedání Soudního dvoru soudce své státní příslušnosti, může druhá strana označiti náhradního soudce, aby zasedal, nalezne-li soudce své státní příslušnosti. Není-li takového, může si vybrati soudce především z osob, které byly již navrženy dle článků 4. a 5.

Jestliže Soudní dvůr nemá při svém zasedání žádného soudce, jenž by byl státním příslušníkem stran, může každá z těchto stran označiti nebo vybrati soudce týmž způsobem jako v odstavci předešlém.

Když několik stran tvoří společenství ve sporu, považují se, pokud jde o použití předchozích ustanovení, pouze za jednu stranu. V případě pochybném rozhoduje Soudní dvůr.

Soudci označení nebo vybraní dle 2. a 3. odstavce tohoto článku mají vyhovovati předpisům článku 2., 16., 20. a 24. tohoto Statutu. Rozhodují za plné rovnosti se svými kolegy.

Článek 32.

Řádní soudci dostávají roční plat, který stanoví Shromáždění Společnosti národů na návrh Rady. Tento plat nemůže býti zmenšen po dobu, po niž soudce zastává svůj úřad.

Předseda dostává zvláštní plat stanovený týmž způsobem na dobu trvání jeho úřadu.

Místopředseda, soudci a náhradní soudci dostávají, vykonávajíc svůj úřad, plat, který jest určití týmž způsobem.

Soudcové řádní i náhradní, kteří nebydlí v sídle Soudního dvoru, dostávají náhradu cestovních výloh vzešlých z výkonu jejich úřadu.

Platy náležející soudcům označeným nebo vybraným podle článku 31., jsou upraveny tímž způsobem.

Požítky zapisovatele ustanovuje Rada na návrh Soudního dvoru.

Shromáždění Společnosti národů schválí na návrh Rady zvláštní řád stanovící podmínky, za nichž budou personálu Soudního dvoru povoleny pense.

Článek 33.

Náklady Soudního dvoru nese Společnost národů způsobem, o němž rozhodne Shromáždění na návrh Rady.

Kapitola II.

Příslušnost soudního dvoru.

Článek 34.

Jedině státy nebo členové Společnosti národů mohou jako strany před Soudním dvorem vystupovati.

Článek 35.

Soudní dvůr je přístupen členům společnosti národů, jakož i státům uvedeným v příloze k Úmluvě.

Podmínky, za nichž je přístupen jiným státům, jsou s výhradou zvláštních ustanovení platných smluv stanoveny Radou, a to tak, že za žádných okolností z toho nesmí vzejítí pro strany nižádná nerovnost před Soudním dvorem.

Když stát, který není členem Společnosti národů, jest stranou ve sporu, určí Soudní dvůr podíl na nákladech Soudního dvoru, který má nésti tato strana.

Článek 36.

Příslušnost Soudního dvoru vztahuje se na všechny otázky, které strany naň vznesou, jakož i na každý případ zvláště předvídaný v platných smlouvách a úmluvách.

Členové Společnosti národů a státy uvedené v příloze k Úmluvě budou moci buď při podpisu nebo ratifikaci protokolu, k němuž tento Statut jest připojen, nebo později prohlásiti, že

uznávají od nynějška pravomoc Soudního dvoru jako závaznou ipso facto a bez zvláštní úmluvy vůči každému jinému členu nebo státu, který vezme na sebe týž závazek, ve všech nebo v některých druzích sporů právní povahy, jejichž předmětem jest:

- a) výklad mezinárodní smlouvy;
- b) jakákoliv otázka mezinárodního práva;
- c) existence jakékoli skutečnosti, která, kdyby byla prokázána, zakládala by přestoupení některého mezinárodního závazku;
- d) povaha nebo rozsah náhrady povinné za porušení mezinárodního závazku.

Prohlášení svrchu dotčené může býti učiněno bez výhrady anebo s podmínkou vzájemnosti se strany několika nebo určitých členů nebo států, nebo na určitou lhůtu.

V případě sporu o tom, zda Soudní dvůr jest příslušný, rozhoduje Soudní dvůr.

Článek 37.

Když některá platná smlouva nebo úmluva předem odkazuje na soudnictví, jež má zříditi Společnost národů, je tím založena příslušnost tohoto Soudního dvoru.

Článek 38.

Soudní dvůr bere za podklad:

1. mezinárodní úmluvy buď všeobecné, buď zvláštní, v nichž jsou vytčena pravidla výslovně uznaná státy isoucími ve sporu;
2. mezinárodní zvyklost jako doklad obecné praxe pojmávané za právo;
3. povšechné zásady právní, uznané civilisovanými národy;
4. s výhradou ustanovení článku 59., soudcovské nálezy a nauku nejvyš kvalifikovaných spisovatelů, jako pomůcku k určení právních pravidel.

Toto ustanovení nikterak nezasahuje v pravomoc Soudního dvoru nalézati za souhlasu stran ex aequo et bono.

Kapitola III.

Řízení.

Článek 39.

Úředními jazyky Soudního dvoru jsou jazyk francouzský a anglický. Jestliže strany souhlasí, aby celé řízení se dalo francouzsky, bude nálezný vyneseno v tomto jazyku. Jestliže strany souhlasí, aby celé řízení dalo se anglicky, bude nálezný vyneseno v tomto jazyku.

V nedostatku dohody o jazyku, jehož se má užívat, mohou strany užívat v soudním řízení onoho z obou jazyků, jemuž dávají přednost, a nálezný soudu bude vyneseno francouzsky a anglicky. V tomto případě Soudní dvůr zároveň určí, který z obou textů bude mít průkaznou věrohodnost.

Soudní dvůr může na žádost stran přivolit, aby se užívalo jiného jazyka než francouzského nebo anglického.

Článek 40.

Otázky vznášejí se na soudní dvůr podle okolností, buď oznámením smluvní dohody o soudu, buď žalobním podáním, jež obě bude zasláno kanceláři; v obou případech jest označiti předmět sporu a strany ve sporu.

Kancelář neprodleně sdělí podání všem zúčastněným.

Podá o tom zprávu rovněž členům Společnosti národů prostřednictvím Generálního sekretáře.

Článek 41.

Soudní dvůr má právo určit, soudí-li, že toho okolností vyžadují, jaká opatření k zajištění práva každého mají býti zatímne učiněna.

S výhradou konečného rozhodnutí podá se stranám a Radě neprodleně písemná zpráva o těchto opatřeních.

Článek 42.

Strany jsou zastupovány jednately.

Strany mohou si přibrati ku pomoci před Soudním dvorem poradce neb právní zástupce.

Článek 43.

Řízení má dvě období: jedno písemné, druhé ústní.

Řízení písemné záleží v tom, že se soudcům a stranám doručí procesní spisy, protispisy a případně repliky, jakož i veškeré průvodní doklady a spisy.

Doručení se děje prostřednictvím kanceláře v pořadu a ve lhůtách určených Soudním dvorem.

Každé písemné podání učiněné jednou ze stran musí býti doručeno druhé straně v ověřeném opisu.

Ústní řízení záleží ve slyšení svědků, znalců, jednately, poradců a právních zástupců před Soudním dvorem.

Článek 44.

S každým oznámením, které má býti učiněno jiným osobám než jednatelym, poradcům a právním zástupcům, obrací se Soudní dvůr přímo na vládu státu, na jehož území oznámení má býti doručeno.

Totéž platí, jde-li o to, aby se přistoupilo k provedení jakýchkoli prostředků průvodních na místě samém.

Článek 45.

Rokování řídí předseda a je-li nepřítomen, místopředseda; v případě nepřítomnosti obou, hodností nejstarší ze soudců přítomných.

Článek 46.

Přeličení soudu je veřejné, leč by soudní dvůr rozhodl jinak, nebo obě strany žádaly, aby veřejnost nebyla připuštěna.

Článek 47.

O každém přeličení soudu vede se protokol, který podpisuje zapisovatel a předseda.

Jedině tento protokol jest autentický.

Článek 48.

Soudní dvůr vydává nařízení, jak proces vésti a stanoví formy a lhůty, v nichž každá strana má přednésti své konečné návrhy.

Soudní dvůr činí všechna opatření k provádění důkazů.

Článek 49.

Soudní dvůr může, než se pustí vůbec do jednání, žádati na jednatelích, aby předložili kterýkoli listinný doklad a podali jakékoli vysvětlení. V případě odmítnutí učiní o tom Soudní dvůr zápis.

Článek 50.

Soudní dvůr může kdykoli pověřiti vyšetřováním nebo podáním dobrého zdání kteroukoliv osobu, korporaci, kancelář, komisi nebo orgán podle svého výběru.

Článek 51.

Při přelíčení kladou se všechny otázky za potřebné uznané svědkům a znalcům za podmínek, jež Soudní dvůr stanoví řádem, jež má na zřeteli článek 30.

Článek 52.

Soudní dvůr může, když dostal důkazy a svědectví ve lhůtách, jež byl stanovil, odmítnouti všechny nové výpovědi nebo listinné doklady, které by mu některá strana chtěla předložit bez souhlasu druhé.

Článek 53.

Nedostaví-li se jedna ze stran nebo nepřivede-li k platnosti svých právních prostředků, může druhá strana žádati, aby Soudní dvůr nalezl podle jejích konečných návrhů.

Soudní dvůr se musí, dříve než o tom nalezne, přesvědčiti, nejen, že je příslušný podle článků 36. a 37, ale také, že návrhy jsou opodstatněny ve skutečnosti i podle práva.

Článek 54.

Když jednatelé, právní zástupci a poradci přivedli k platnosti za kontroly Soudního dvoru všechny právní prostředky, které považují za užitečné, prohlásí předseda líčení za skončené.

Soudní dvůr se odebere do poradní síně k poradě.

Porady soudu jsou a zůstanou tajné.

Článek 55.

Rozhodnutí Soudního dvoru se děje většinou hlasů přítomných soudců.

V případě rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedův neb toho, kdo ho zastupuje.

Článek 56.

Nález musí býti odůvodněn.

Nález uvádí jména soudců, kteří byli na něm zúčastněni.

Článek 57.

Jestliže nález nevyjadřuje v celku nebo v části jednohlasného mínění soudců, mají ti, kdož nesouhlasili, právo přičiniti k němu výklad svého osobního mínění.

Článek 58.

Nález podpisuje předseda a zapisovatel. Nález vyhlašuje se ve veřejném sezení, když byli jednatelé náležitě předem upozorněni.

Článek 59.

Rozhodnutí Soudního dvoru je závazné pouze pro strany ve sporu a pouze pro případ, který jím byl rozhodnut.

Článek 60.

Nález je konečný a bez odvolání. V případě námitek o smyslu a dosahu nálezu náleží Soudnímu dvoru, aby jej na žádost kterékoli strany vyložil.

Článek 61.

Žádost o revisi nálezu může býti po případě podána Soudnímu dvoru jen na základě objevení skutečností, která by měla rozhodující vliv a která nebyla, než nález byl vyřčen, známa ani

Soudnímu dvoru, ani straně o revisi žádající, aniž jí lze v tom směru přičítati zavinění.

Revisní řízení zahajuje se nálezem Soudního dvoru, který výslovně zjišťuje existenci nové skutečnosti, přiznáváje jí povahu, která dává podnět k zahájení revise, a prohlašuje z tohoto důvodu žádost o revisi za přípustnou.

Soudní dvůr může učiniti zahájení revisního řízení odvislým od předchozího provedení nálezu.

Žádost o revisi jest podati nejpозději ve lhůtě šesti měsíců po objevení nové skutečnosti.

Žádost o revisi nemůže býti vůbec podána po uplynutí lhůty deseti let ode dne nálezu.

Článek 62.

Když některý stát soudí, že při nějaké rozepři jde o nějaký jeho zájem právní povahy, může se obrátiti na Soudní dvůr se žádostí, aby byl co třetí strana k intervenci připuštěn.

Soudní dvůr rozhodne.

Článek 63.

Když jde o výklad úmluvy, na níž braly podíl jiné státy než strany ve sporu, zpraví je kancelář neprodleně.

Každý z nich má právo intervence v procesu, a jestliže tohoto oprávnění použije, jest výklad obsažený v rozsudku stejně závazným také pro něho.

Článek 64.

Nerozhodne-li Soudní dvůr jinak, hradí každá strana své procesní náklady.

Příloha III.

Část XIII. mírové smlouvy versailleské.

PRÁCE.

Oddíl I.

Organisace práce.

Ježto Společnost národů má za účel založiti obecný mír a takovýto mír může spočívatí jen na podkladě sociální spravedlnosti;

ježto platné podmínky pracovní obsahují pro velký počet osob nespravedlnost, bídu a strádání, což působí takovou nespokojenost, že obecný mír a soulad jsou ohroženy a je naléhavé, tyto podmínky zlepšiti; na příklad, pokud jde o uspořádání pracovních hodin, ustálení maximálního trvání pracovního dne a týdne, o najímání pracovních sil, boj proti nezaměstnanosti, o záruku mzdy zabezpečující slušné životní podmínky, o ochranu pracovníků proti všeobecným chorobám a chorobám z povolání i úrazům přivoděným prací, o ochranu dětí, nedospělých a žen, o důchody starobní a invalidní, o ochranu zájmů pracovníků zaměstnaných v cizině, zajištění zásady svobody odborového sdružování, organisaci odborného a technického vyučování a o jiná obdobná opatření;

ježto tím, že některý stát nepřijme řád práce vskutku lidský, překáží se úsilí ostatních států, přejících si zlepšiti osudy pracovníků ve svých vlastních zemích:

Vysoké smluvní strany, vedeny jsouce city spravedlnosti a lidskosti, právě tak jako touhou zabezpečiti trvalý světový mír, dohodly se na tomto:

Hlava první.

Organisace.

Článek 387.

Zakládá se stálá organisace, mající za úlohu pracovati o uskutečnění programu vyloženého v úvodě.

Zakládající členové Společnosti národů budou zakládajícími členy této organisace a na příště členství ve Společnosti národů zakládá i členství v řečené organisaci.

Článek 388.

Stálá organisace bude se skládati:

1. z Valného shromáždění zástupců členů,
2. z Mezinárodního úřadu práce pod řízením Správní rady, stanovené v článku 393.

Článek 389.

Schůze Valného shromáždění zástupců členů budou se konati, kdykoli toho bude třeba, a nejméně jednou ročně. Složeno bude ze čtyř zástupců každého člena, z nichž dva budou delegáty vlády a dva ostatní budou zastupovati jednak zaměstnavatele, jednak pracovníky, příslušné k onomu členskému státu.

Každý delegát bude moci býti provázen odbornými poradci, jichž bude moci býti nejvýše dvě pro každou z jednotlivých věcí, které jsou dány na denní pořad zasedání. Budou-li předmětem jednání otázky, týkající se zvláště zájmů žen, nejméně jedna z osob označených za odborné poradce musí býti žena.

Členové se zavazují, že určí delegáty a odborné poradce mimovládní ve shodě s nejvýznačnějšími odborovými organizacemi jednak zaměstnavatelů, jednak pracovníků své země, pokud takové organizace tam působí.

Odborní poradcové mohou se ujmouti slova jen na žádost delegáta, kterému jsou přiděleni, a se zvláštním svolením předsedy Shromáždění; hlasování se nebudou moci účastniti.

Delegát může písemným oznámením předsedovi označiti jednoho ze svých odborných poradců za svého náměstka, který se v této své vlastnosti bude moci účastniti rozprav a hlasování.

Jména delegátů a jejich odborných poradců budou oznámena vládou každého člena Mezinárodnímu úřadu práce.

Pověřovací listy delegátů a jejich odborných poradců budou verifikovány Shromážděním, jež může dvoutřetinovou většinou přítomných delegátů odmítnouti přijetí kteréhokoli delegáta neb odborného poradce, o kterém usoudí, že nebyl určen v souhlase s ustanoveními tohoto článku.

Článek 390.

Každý delegát bude míti právo, aby hlasoval individuálně o všech otázkách, předložených k úvaze Shromáždění.

Nebyl-li by jeden z členů určil jednoho z delegátů mimovládních, na kterého má právo, bude míti druhý mimovládní de-

legát právo, aby se účastnil rozprav Shromáždění, ale nebude míti právo hlasovati.

Odmítlo-li by Shromáždění na základě moci dané mu článkem 389. připustiti delegáta některého člena, použije se ustanovení tohoto článku, jako by onen delegát nebyl býval určen.

Článek 391.

Zasedání Shromáždění budou se konati v sídle Společnosti národů anebo v kterémkoli jiném místě, které by bylo určeno Shromážděním v předešlém zasedání dvoutřetinovou většinou hlasů přítomných delegátů.

Článek 392.

Mezinárodní úřad práce zřídí se v sídle Společnosti národů a bude součástí souboru zařízení Společnosti.

Článek 393.

Mezinárodní úřad práce bude podřízen Správní radě, složené ze čtyřadvaceti osob ustanovených podle těchto předpisů.

Správní rada mezinárodního úřadu práce bude složena takto: dvanáct osob zastupujících vlády;

šest osob zvolených delegáty, zastupujícími ve Shromáždění zaměstnavatele;

šest osob zvolených delegáty, zastupujícími ve Shromáždění zřízence a dělníky.

Ze dvanácti osob zastupujících vlády bude osm jmenováno od členů, jejichž průmyslový význam je nejznačnější, a čtyři budou jmenovány od členů zvolených k tomu cíli od vládních delegátů ve Shromáždění, vyjímajíc delegáty osmi členů vzpomenutých výše.

Případné spory o otázce, kteří členové mají nejznačnější průmyslový význam, budou rozhodovány Radou Společnosti národů.

Mandát členů správní rady bude trvati tři léta. Způsob obsazování uprázdněných míst a ostatní otázky stejného druhu budou řešeny správní radou s výhradou schválení Shromáždění.

Správní rada zvolí jednoho ze svých členů předsedou a určí si svůj jednací řád. Bude zasedati v obdobích, která sama si určí. Mimořádné zasedání musí býti konáno, kdykoli nejméně deset členů Rady o to písemně požádá.

Článek 394.

V čelo Mezinárodního úřadu práce bude postaven ředitel; bude určen Správní radou, od níž dostane své instrukce a jíž bude odpověden za správnou činnost Úřadu, jakož i za provedení všech ostatních úkolů, které mu budou snad svěřeny.

Ředitel neb jeho náměstek účastní se všech zasedání Správní rady.

Článek 395.

Personál Mezinárodního úřadu práce bude jmenován ředitelem. Volba jeho musí padnouti na osoby různých národností, pokud se to srovnává se snahou dosíci nejlepší výkonnosti Úřadu. Jistý počet osob musí býti ženy.

Článek 396.

Mezinárodní úřad práce bude soustřeďovati a oznamovati veškeré údaje, vztahující se na mezinárodní úpravu poměrů pracovníků a řádů pracovních, jakož i zvláště zkoumati otázky, které jsou navrženy za předmět porad Shromáždění za účelem uzavření mezinárodních úmluv, a prováděti veškerá zvláštní šetření předepsaná Shromážděním.

Bude pověřen přípravou denního pořadu pro zasedání Shromáždění.

Ve shodě s ustanovením této části této smlouvy bude plniti úkoly, které mu připadají v příčině všech mezinárodních sporů.

Bude redigovati a vydávati francouzsky a anglicky a v kterékoli jiné řeči, kterou Správní rada uzná za vhodnou, periodický věstník, věnovaný studiu otázek, týkajících se průmyslu a práce a majících význam mezinárodní.

Vůbec bude míti, mimo činnost označenou v tomto článku, všechny ostatní pravomoci a úkoly, jež Shromáždění uzná za vhodné mu přidělit.

Článek 397.

Ministerstva členů, zabývající se otázkami dělnickými, budou se moci přímo stýkati s ředitelem skrze zástupce své vlády ve Správní radě Mezinárodního úřadu práce aneb, není-li takového zástupce, skrze jakéhokoli jiného funkcionáře řádně kvalifikovaného a příslušnou vládou k tomu určeného.

Článek 398.

Mezinárodní úřad práce bude moci žádati o součinnost generálního tajemníka Společnosti národů ve všech otázkách, v kterých tato součinnost může býti poskytnuta.

Článek 399.

Každý člen bude hraditi náklady cesty a pobytu svých delegátů a jejich technických poradců, jakož i svých zástupců, účastnících se zasedání Shromáždění a Správní rady, podle povahy případu.

Všechny ostatní náklady Mezinárodního úřadu práce, zasedání Shromáždění neb zasedání Správní rady budou řediteli hrazeny generálním tajemníkem Společnosti národů ze všeobecného rozpočtu Společnosti.

Ředitel bude zodpověden generálnímu tajemníkovi Společnosti národů z použití všech částek, které mu budou vyplaceny ve shodě s ustanoveními tohoto článku.

Hlava druhá.

Jednací řád.

Článek 400.

Správní rada ustanoví jednací pořad pro zasedání Shromáždění, prozkoumajíc všechny návrhy podané vládami kteréhokoli člena aneb kteroukoli jinou organizací jmenovanou v článku 389. o věcech, jež mají býti dány na tento denní pořad.

Článek 401.

Ředitel bude obstarávati funkce tajemníka Shromáždění a má dodati denní pořad každého zasedání čtyři měsíce před zahájením tohoto zasedání každému členu a skrze něho delegátům mimovládním, jakmile tito delegáti budou určeni.

Článek 402.

Každá vláda členů bude míti právo odporovati tomu, aby ta neb ona navrhaná věc byla dána na denní pořad zasedání. Důvody ospravedlňující tento odpor budou musit býti vyloženy ve vysvětlujícím rozkladě zaslaném řediteli, který je oznámí členům Stálé organizace.

Předměty, proti nimž bude vznesen odpor, zůstanou nicméně na denním pořadu, rozhodne-li tak Shromáždění dvoutřetinovou většinou hlasů přítomných delegátů.

Každá otázka, o níž stejnou dvoutřetinovou většinou Shromáždění rozhodne, že má býti zkoumána (mimo případ uvedený v odstavci předchozím), bude dána na denní pořad následujícího zasedání.

Článek 403.

Shromáždění si určí svůj jednací řád; zvolí si svého předsedu; může jmenovati komise, jež pověří předložením zpráv o všech otázkách, které uzná za nutno podrobiti zkoumání.

Prostá většina hlasů přítomných členů Shromáždění bude rozhodovati ve všech případech, v kterých kvalifikovaná většina není výslovně ustanovena jinými články této části této smlouvy.

Hlasování jest neplatné, je-li počet odevzdaných hlasů menší než polovice počtu delegátů přítomných při zasedání.

Článek 404.

Shromáždění může přidělit komisi, které zřídí, odborné poradce, již budou míti hlas poradní, nikoli však rozhodující.

Článek 405.

Vysloví-li se Shromáždění pro přijetí návrhů vztahujících se na věc danou na denní pořad, bude jí rozhodnouti o tom, zda ná-

vrh má nabyti formy: a) »doporučení«, které má býti předloženo zkoumání členů k tomu cíli, aby se mu dodalo účinnosti formou státního zákona neb jinak; b) či návrhu mezinárodní úmluvy, která má býti členy ratifikována.

V obou případech je třeba dvoutřetinové většiny hlasů přítomných delegátů, aby doporučení neb návrh úmluvy byl přijat při konečném hlasování Shromáždění.

Při vydávání doporučení neb návrhu úmluvy obecně platných má Shromáždění míti zřetel na země, v nichž podnebí, nedokonalý vývoj průmyslové organizace neb jiné zvláštní okolnosti utvářejí podstatně odchylné podmínky průmyslu, a má navrhnouti takové modifikace, jež pokládá za potřebné, aby se vyhovělo zvláštním podmínkám oněch zemí.

Jeden exemplář doporučení neb návrhu úmluvy bude podepsán předsedou Shromáždění a ředitelem a odevzdán k rukoum generálního tajemníka Společnosti národů. Ten dodá pověřený opis doporučení neb návrhu úmluvy každému členovi.

Každý člen se zavazuje předložiti do roka od konce zasedání Shromáždění (anebo bylo-li následkem mimořádných okolností nemožno učiniti tak během roku, ihned, jakmile to bude možno, ale nikdy později než osmnáct měsíců po konci zasedání Shromáždění) doporučení neb návrh úmluvy činiteli neb činitelům, do jejichž příslušnosti věc patří, aby byla uzákoněna aneb jinak uvedena v platnost.

Jde-li o doporučení, členové uvědomí generálního tajemníka o vydaných opatřeních.

Jde-li o návrh úmluvy, oznámí člen, který obdržel souhlas příslušného činitele neb činitelů, svou formální ratifikaci úmluvy generálnímu tajemníkovi a učiní taková opatření, jaká budou nutná, aby ustanovení řečené úmluvy byla uvedena v skutek.

Nevyhoví-li se některému doporučení zákonodárným nebo jiným opatřením způsobným k tomu, aby toto doporučení bylo uvedeno v skutek, aneb nesetká-li se návrh úmluvy se souhlasem

příslušného činitele neb činitelů, nebude člen míti na sobě žádného jiného závazku.

Jde-li o stát federativní, jehož pravomoc stran přistoupení k úmluvě ve věcech vztahujících se na práci podléhá určitým omezením, bude vláda míti právo pokládati návrh úmluvy, na který se tato omezení vztahují, za pouhé doporučení a použije se na tento případ oněch ustanovení tohoto článku, která se vztahují na doporučení.

Hořejší článek bude vykládán ve shodě s touto zásadou:

V žádném případě nebude žádáno na žádném členu, aby následkem toho, že Shromáždění přijalo nějaké doporučení neb nějaký návrh úmluvy, zmenšil ochranu už poskytnutou vlastním zákonodárstvím dělníkům, o něž jde.

Článek 406.

Každá takto ratifikovaná úmluva bude zapsána generálním tajemníkem Společnosti národů, ale bude zavazovati jen členy, kteří ji ratifikovali.

Článek 407.

Každý návrh, který nedosáhl v celkovém konečném hlasování dvoutřetinové většiny hlasů odevzdaných přítomnými členy, může býti předmětem zvláštní úmluvy mezi těmi členy Stálé organizace, kteří si tak přejí.

Každá takováto zvláštní úmluva musí býti oznámena příslušnými vládami generálnímu tajemníkovi Společnosti národů, který ji dá zapsati.

Článek 408.

Každý člen se zavazuje, že předloží Mezinárodnímu úřadu práce výroční zprávu o opatřeních, která učinil za účelem provedení úmluv, ke kterým přistoupil. Tyto zprávy budou upraveny ve formě předepsané Správní radou a musí obsahovati podrobnosti, jež Správní rada bude požadovati. Ředitel předloží přehled těchto zpráv nejbližšímu zasedání Shromáždění.

Článek 409.

Každá stížnost podaná Mezinárodnímu úřadu práce některou odborovou organizací dělnickou nebo zaměstnavatelskou, že některý z členů nezabezpečil uspokojivým způsobem provedení úmluvy, k níž přistoupil, může býti odevzdána Správní radou příslušné vládě a tato vláda může býti vyzvána, aby v této věci učinila prohlášení, jež uzná za vhodné.

Článek 410.

Nepodá-li dotčená vláda žádného prohlášení v přiměřené lhůtě aneb nezdá-li se učiněné prohlášení Správní radě uspokojivým, bude míti Správní rada právo, aby uveřejnila reklamaci a po případě i odpověď, které se jí dostalo.

Článek 411.

Každý člen může podati stížnost u Mezinárodního úřadu práce proti jinému členu, který podle jeho mínění nezabezpečuje uspokojivým způsobem provedení úmluvy, kterou oba na základě předchozích článků ratifikovali.

Správní rada, uzná-li to za vhodné, může dříve, nežli by věc vznesla na vyšetřovací komisi podle řízení níže uvedeného, vejíti ve styk s dotčenou vládou způsobem udaným v článku 409.

Neuznává-li Správní rada za nutno oznámiti stížnost příslušné vládě, aneb jestliže se přes takovéto oznámení nedostalo Správní radě v přiměřené lhůtě uspokojiví odpovědi, může rada dáti popud k ustavení vyšetřující komise, jejímž úkolem bude, aby zkoumala nadhozenou otázku a podala o věci zprávu.

Totéž řízení může býti Radou zahájeno buď z povinnosti úřední, nebo ke stížnosti některého delegáta ve Shromáždění.

Přijde-li před Správní radou otázka nadhozená podle článku 410. nebo 411., má příslušná vláda právo, nemá-li doposud zástupce v lůně správní rady, aby určila delegáta, který by se zúčastnil jednání Rady o této věci. Rok k tomuto projednávání bude oznámen včas dotčené vládě.

Článek 412.

Vyšetřující komise bude složena takto:

Každý člen se zavazuje, že do šesti měsíců od doby, kdy tato smlouva nabude působnosti, označí tři odborníky v otázkách průmyslových, z nichž první zastupuje zaměstnavatele, druhý pracovníky a třetí jest nezávislý na jedné i na druhé. Soubor těchto osob bude tvořiti seznam, z něhož budou vybíráni členové vyšetřující komise.

Správní rada bude mít právo, aby verifikovala ověřovací listiny těchto osob a aby odmítla dvoutřetinovou většinou odevzdaných hlasů přítomných zástupců přijmouti ty, jejichž ověřovací listiny neodpovídají předpisům tohoto článku.

Na žádost Správní rady určí generální tajemník Společnosti národů tři osoby, po jedné z každého ze tří oddělení tohoto seznamu, aby se sestoupily ve vyšetřující komisi, a určí mimo to jednu z těchto tří osob, aby řečené komisi předsedala; žádná z těchto tří osob nesmí přináležeti členovi, který má přímý zájem na sporné věci.

Článek 413.

Byla-li by stížnost vznesena podle článku 411. na vyšetřující komisi, zavazuje se každý člen, ať má či nemá přímý zájem na sporné věci, že dá komisi k dispozici všechny údaje vztahující se na spornou věc, které by byly v jeho rukou.

Článek 414.

Vyšetřující komise sestaví po zevrubném prozkoumání stížnosti zprávu, v které vyloží, co zjistila o všech skutečnostech, jež umožňují přesně stanovití dosah sporu, jakož i to, co uzná za dobré doporučení stran opatření, která se mají učiniti, aby se vyhovělo stěžující si vládě, a stran lhůt, v kterých tato opatření mají být provedena.

Tato zpráva označí rovněž, bylo-li by třeba, trestní opatření hospodářského rázu proti příslušné vládě, jež by komise uznávala za vhodná a jichž použití ostatními vládami uzná za spravedlivé.

Článek 415.

Generální tajemník Společnosti národů dodá zprávu vyšetřující komise každé vládě interesované ve sporu a zařídí její uveřejnění.

Každá interesovaná vláda musí do měsíce oznámiti generálnímu tajemníku Společnosti národů, zda přijímá či nepřijímá doporučení obsažená ve zprávě komise, a když by jich nepřijímala, zda žádá, aby byl spor vznesen na stálý mezinárodní soudní dvůr Společnosti národů.

Článek 416.

Neprovedl-li by některý člen vzhledem na doporučení neb návrh úmluvy opatření, předepsaná v článku 405., může každý jiný člen vznést tuto otázku na Stálý mezinárodní soudní dvůr.

Článek 417.

Rozhodnutí Stálého mezinárodního soudního dvoru o stížnosti nebo otázce naň vznesené po rozumu článku 415. a 416. jest konečné.

Článek 418.

Případná usnesení neb doporučení komise vyšetřující budou moci být potvrzena, doplněna neb zrušena Stálým mezinárodním soudním dvorem, který může, bylo-li by třeba, označiti trestní opatření hospodářského rázu, jež by pokládal za vhodná proti provinivší se vládě a jichž použití ostatními vládami uzná za spravedlivé.

Článek 419.

Nepřizpůsobí-li se některý člen v předepsané lhůtě případným doporučením, obsaženým buď ve zprávě vyšetřující komise nebo v rozhodnutí Stálého mezinárodního soudního dvoru, může každý z ostatních členů provést proti řečenému členovi trestní opatření hospodářského rázu, jež v tomto případě zpráva komise nebo rozhodnutí soudu prohlásily za přípustná.

Článek 420.

Provinivší se vláda může v každé chvíli uvědomiti Správní radu, že učinila nutná opatření, aby se přizpůsobila doporučením buď vyšetřující komise nebo doporučením, obsaženým v rozhodnutí Stálého mezinárodního soudního dvora, a může žádati Radu, aby dala generálním tajemníkem Společnosti národů sestaviti vyšetřující komisi, pověřenou úkolem zjistiti pravdivost jejích údajů. V tomto případě budou platiti ustanovení článků 412., 413., 414., 415., 417. a 418. a budou-li zprávy vyšetřující komise neb rozhodnutí Stálého mezinárodního soudního dvora příznivy provinivší se vládě, musí ostatní vlády ihned odvolati opatření rázu hospodářského, která učinily proti řečenému státu.

Hlava třetí.

Předpisy obecné.

Článek 421.

Členové se zavazují, že budou používatí úmluv, k nimž přistoupí, v souhlase s ustanoveními této části této smlouvy i při ustanoveních platných ve svých koloniích, državách a těch ze svých protektorátů, které nemají úplné samovlády, s těmito výhradami:

1. že úmluva nebude neproveditelná následkem místních poměrů;

2. že změny, jichž by bylo třeba k tomu, aby se úmluva přizpůsobila místním poměrům, budou moci býti do ní pojaty.

Každý člen musí Mezinárodnímu úřadu práce oznámiti rozhodnutí, které má v úmyslu učiniti stran každé ze svých kolonií neb držav neb stran každého z těch svých protektorátů, které nemají úplné samovlády.

Článek 422.

Změny této části této smlouvy, jež budou přijaty Shromážděním dvoutřetinovou většinou hlasů odevzdaných od přítomných

delegátů, nabudou působnosti, jakmile budou ratifikovány od států, jejichž zástupcové tvoří Radu Společnosti národů, a třemi čtvrtinami členů.

Článek 423.

Všecky otázky nebo pochybnosti vztahující se na výklad této části této smlouvy a úmluv, které budou později uzavřeny členy podle této části, budou podléhati rozhodování Stálého mezinárodního soudního dvora.

Hlava čtvrtá.

Přechodná opatření.

Článek 424.

První zasedání Shromáždění bude se konati v měsíci říjnu 1919. Místo a denní pořad tohoto zasedání jsou stanoveny v příloze.

Svolání a organizaci tohoto prvního zasedání obstará vláda k tomu cíli v řečené příloze určená. Vládě bude k ruce, pokud jde o přípravu listinných dokladů, mezinárodní komise, jejíž členové jsou rovněž určeni v téže příloze.

Náklady tohoto prvního zasedání a každého následujícího zasedání až do doby, kdy potřebný úvěr bude moci býti pojat do rozpočtu Společnosti národů, budou, vyjmajíc cestovné delegátů a odborných poradců, rozděleny mezi členy v poměru stanoveném pro Mezinárodní úřad světového spolku poštovního.

Článek 425.

Dokud se Společnost národů neustaví, budou oznámení, která by podle předcházejících článků měla býti adresována generálnímu tajemníkovi Společnosti, brána v uschování ředitelem Mezinárodního úřadu práce, který o nich uvědomí generálního tajemníka.

Článek 426.

Dokud nebude zřízen Stálý mezinárodní soudní dvůr, budou všechny spory, které naň mají býti vzneseny podle této části této

smlouvy, odkázány soudu utvořenému ze tří osob, které určí Rada Společnosti národů.

Příloha.

Prvé zasedání Shromáždění práce v r. 1919.

Místem Shromáždění bude Washington.

Vláda Spojených států amerických bude požádána, aby Shromáždění svolala.

Mezinárodní organizační komitě bude se skládati ze sedmi osob, z nichž po jedné určí vláda Spojených států, Velké Britanie, Francie, Itálie, Japonska, Belgie a Švýcarska. Komitě může uzná-li to za nutno, pozvati další členy, aby se dali v jeho lůně zastupovati.

Denní pořádek bude tento:

1. Provedení zásady 8hodinného pracovního dne aneb 48hodinného pracovního týdne.

2. Otázky vztahující se na prostředky, jak předcházeti nezaměstnanosti a čeliti jejím následkům.

3. Zaměstnávání žen:

- a) před porodem nebo po porodu (počítajíc v to otázku o úhradě výdajů při mateřství);
- b) při pracích nočních;
- c) při pracích škodlivých zdraví.

4. Zaměstnání dětí:

- a) věk připuštění ku práci;
- b) práce noční;
- c) práce škodlivé zdraví.

5. Rozšíření a provedení mezinárodních úmluv přijatých v Bernu roku 1906 o zákazu noční práce žen zaměstnaných v průmyslu a o zákazu používati bílého (žlutého) kostíku v zápalkovém průmyslu.

Oddíl II.

Obecné zásady.

Článek 427.

Vysoké smluvní strany, uznávajíce, že tělesné, mravní a intelektuální blaho pracovníků za mzdu má podstatný význam s hlediska mezinárodního, založily, aby tohoto vznešeného cíle dosáhly, stálou organizací vymezenou v oddílu I. a přičleněnou k organizaci Společnosti národů.

Uznávajíc, že rozdíly podnebí, mravů, zvyklostí, hospodářské vhodnosti a tradice průmyslové činí úlohu, dosíci přímo naprosté jednotnosti v pracovních podmínkách, obtížnou. Jsouce však přesvědčeny, že práce nesmí býti pokládána prostě za předmět obchodu, mají za to, že jsou cesty a zásady směřující k úpravě podmínek pracovních, jež by se každý průmyslový celek měl snažiti uvésti v život do té míry, do které by to jeho zvláštní poměry připouštěly.

Mezi těmito cestami a zásadami jeví se Vysokým smluvním stranám zvlášť důležitými a naléhavými tyto:

1. Vedoucí zásada shora vzpomenutá prohlašuje, že práce nesmí býti pokládána prostě za zboží nebo za předmět obchodu.

2. Právo spolčování ke každému cíli nepřidávajícímu se zákonům, stejně pro zaměstnané, jako pro zaměstnavatele.

3. Placení mzdy pracovníkům, jež by jim zajišťovala slušnou životní úroveň, přiměřenou době i zemi.

4. Přijetí osmihodinného dne neb osmačtyřicetihodinného týdne za cíl, jehož jest dosíci všude, kde ho ještě nebylo dosaženo.

5. Přijetí týdenního odpočinku nejméně čtyřiaadvacetihodinného, který by měl pokud možná padnouti na neděli.

6. Odstranění práce dětské a závazek omeziti práci mladých lidí obojího pohlaví do té míry, jak jest nutno, aby měli možnost pokračovati ve svém vzdělání, a k tomu, aby se zajistil jejich tělesný vývoj.

7. Zásada rovné mzdy bez rozdílu pohlaví za práci rovné hodnoty.

8. Pravidla vydaná v každé zemi o podmínkách pracovních musí zabezpečovati slušné hospodářské nakládání všem pracovníkům, kteří se po zákonu v zemi zdržují.

9. Každý stát musí organisovati dozorčí službu, v níž budou zúčastněny i ženy, aby se zajistilo provádění zákonů a předpisů o ochraně pracovníků.

Vysoké smluvní strany, neprohlašující, že by tyto zásady a cesty byly úplné neb definitivní, projevují mínění, že jsou vhodné k tomu, aby řídily politiku Společnosti národů; a že, budou-li přijaty průmyslovými celky, které jsou členy Společnosti národů a budou-li v praxi nerušeně udržovány vhodným sborem dozorců, budou pro zaměstnance celého světa pramenem trvalého dobra.

O B S A H.

ÚVOD.

I. POJEM, PRAMENY A OBLAST PŮSOBNOSTI MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.

§ 1. Pojem mezinárodního práva	3
§ 2. Prameny mezinárodního práva	5
§ 3. Právo mezinárodní a vnitrostátní	7
§ 4. Oblast působnosti mezinárodního práva	8
§ 5. Kodifikace mezinárodního práva	9

II. VÝVOJ A VĚDA MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.

§ 1. Předchůdcové mezinárodního práva	10
§ 2. Období od války třicetileté do Velké revoluce francouzské (1648—1789)	13
§ 3. Období od Velké revoluce francouzské do Světové války	15
§ 4. Období počínající se Světovou válkou	23
§ 5. Věda mezinárodního práva	28
§ 6. Hlavní literatura mezinárodního práva	30

Díl I.

Subjekty mezinárodního práva.

I. MEZINÁRODNÍ OSOBY.

§ 1. Státy jako subjekty mezinárodního práva	32
§ 2. Uznání státu mezinárodní osobou a změny v postavení státu	33
§ 3. Mezinárodní sukcese	35
§ 3a. Tak zv. likvidace Rakousko-Uherska	36
§ 4. Státy spojené	41
§ 5. Státy polosuverenní a chráněné	43
§ 6. Státy neutralisované, státy nekřesťanské a papežská stolice	46

II. POSTAVENÍ STÁTU V RODINĚ NÁRODŮ.

§ 1. Tak zvaná základní práva státu	48
§ 2. Sebezáchova, intervence	52
§ 3. Odpovědnost států.	55

III. SPOLEČNOST NÁRODŮ.

§ 1. Vznik a organizace Společnosti národů	58
§ 2. Omezení zbrojení, veřejnost smluv a smírné vyřizování mezinárodních sporů	60
§ 3. Správní úkoly Společnosti Národů	63

Díl II.

Objekty mezinárodního práva.

I. STÁTNÍ ÚZEMÍ.

§ 1. Pojem a rozsah státního území	64
§ 2. Nabývání a pozbývání státního území	71
§ 3. Státní služebnosti	74

II. ŠIRÉ MOŘE.

§ 1. Svoboda širého moře a její omezení	75
§ 2. Mořské lupičství	77
§ 3. Uživací právo na širém moři	78

III. OBYVATELSTVO STÁTU.

§ 1. Postavení jednotlivců v mezinárodním právu	79
§ 1.a Zvláště o ochraně menšin	80
§ 2. Státní příslušnost	83
§ 3. Nabývání a pozbývání státní příslušnosti	83
§ 4. Dvojí státní příslušnost a osoby bez státní příslušnosti	84
§ 5. Přijímání, vypovídání a vydávání cizinců. Vystěhovalectví	85

Díl III.

Orgány pro mezinárodní styky.

I. HLAVY STÁTŮ A MINISTERSTVA VĚCÍ ZAHRANIČNÍCH.

II. DIPLOMATIČTÍ ZÁSTUPCOVÉ.

§ 1. Právo legace. Druhy diplomatických zástupců	90
§ 2. Ustanovování a přijímání diplomatických zástupců	92
§ 3. Funkce a právní postavení diplomatického zástupce	93
§ 4. Postavení družiny diplomatického zástupce	96
§ 5. Ukončení funkce diplomatického zástupce	97

III. KONSULOVĚ.

§ 1. Vznik instituce konsulů a její organizace	98
§ 2. Funkce a právní postavení konsulů	99

IV. JINÉ MEZINÁRODNÍ ORGÁNY.

§ 1. Ozbrojená moc na cizím území, válečné lodě v cizím vodstvu a válečná letadla v cizím ovzduší	101
§ 2. Jednatelé bez diplomatického nebo konsulárního charakteru	102
§ 3. Mezinárodní komise a úřady	103
§ 3a. Zvláště o mezinárodní organizaci práce	106
§ 4. Mezinárodní soudy	108

Díl IV.

Mezinárodní právní jednání.

I. DRUHY MEZINÁRODNÍCH PŘÁVNÍCH JEDNÁNÍ.

112

II. O MEZINÁRODNÍCH SMLOUVÁCH VŮBEC.

§ 1. Kdo a jak uzavírá smlouvy mezinárodní	113
§ 2. Předmět a forma mezinárodních smluv	115
§ 3. Ratifikace a účinek smluv	116
§ 4. Zabezpečování smluv	117
§ 5. Uhasnutí smlouvy	119

III. NEJDŮLEŽITĚJŠÍ SMLOUVY MEZINÁRODNÍ.

120

Příloha I.

Úmluva o Společnosti národů	127
---------------------------------------	-----

Příloha II.

Statut stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti	141
--	-----

Příloha III.

Část XIII. mírové smlouvy Versaillské: Práce	156
--	-----